ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏ

ՈՐԳԱՆ Հ.Կ.(Բ.)Կ. ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՅԵՎ ՅԵՐԵՎԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻ

№ 3 (25)

ՄԱՐՏ — 1928 — ՅԵՐԵՎԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1) ՅԵ. ԶՈՒԲԱՐ.—Կոմինտերնի 9-րդ պլենումի արդյունքները . 9 եջ
2) Հ. Մ.—Հ.Կ.(բ)Կ. Կենտրոնական Կոմիտեյի II-րդ պլենումի արդյունքները . . . . . . 9—13
3) ԱՐՏ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ.—Ավելի ուշադրություն չքավորական խմբակներին . . . . . 13—16

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՅԱՆՔ

4) ՅԵ. ԶՈՓՈՒՐՅԱՆ.— Միջազգային դրությունը . . 17—24

ԻԴԵՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՖՐՈՆՏՈՒՄ

5) Գ. Պ.—Կուսակցական աշխատանքի կաբինետը . . 25—28
6) Բ. Փ.— Յերիտբանվորների կրթության վիճակը . 28—29
7) Շ. ՍՈՒՐԵՆԻ.—Խրճիթ ընթերցարանների աշխատանքը ազգային փոքրամասնությունների մեջ . . 29—31

ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱ

8) Պ. Ստամբոլյան.—Կուսկազմակերպությունների ղեկավարության թերությունները սպառկոոպերացիայում 32—35

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

9) Ա. ԿՈՍՏ.—Գյուղացիական տնտեսության ամրացման փոխառությունը և իրացման ընթացքը Հայաստանում 36—39
10) Գ. ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ.—Դեպի գարնանացանի կամպանիան 39—43

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔ

11) Ս. Հ.—Համկոմկուսի 15-րդ համագումարի վորոշումների մասսայականացման նախնական արդյունքները 44—47
12) Ս. ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ.—Շիկացած յերկաթով պետք այրել 48—51

ՏԵՂԵՐՈՒՄ

13) Մ. ՏԵՐ-ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ.—Պետք ե աշխուժացնել . 52—53
14) ՍԱԹ-ՍԱՐ.—Աշխատանքը կանանց մեջ . . . 53—54
15) Ա. ՋԱՆ.—Պատժողովներում . . . . . 54—55

ԿՈՒՍ ԽՐՈՆԻԿԱ

16) Հ. Կ. (բ) Կ. Կ. Կ. կազմբաժնի աշխատանքների ծրագիրը 56—57
17) Կենտկոմում . . . . 57—58

ԱԳԻՏԱՏՈՐԻ ԲԼՈԿ-ՆՈՏ

18) Նյութեր Հ. Կ. (բ) Կ. Կենտկոմի II պլենումի արդյունքների մասին զեկուցելու համար . . . 59—64
19) Շ. ԱՄԻՐԽԱՆՅԱՆ.—Մեշչանական դատողություններ Մայիսյան ապստամբության մասին . . 65—84

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

20) ա. ՅԵՄ. ՅԱՐՈՍԼԱՎՍԿԻ.—«Բոլշեվիկների կուսակցությունը 1917 թ.»
բ. ՊՐՈՖ. Գ. Ս. ԳՈՒՐԵՎԻՉ.—«Խորհրդ. սահմանադրության հիմունքները»
գ. Ն. Ն. ԽԱՐԻՏՈՆՈՎ.—«Կարմիր բանակը պրոլետարական դիկտատուրայի սուրն ե»
դ. «Գյուղխորհրդների դատական սեկցիաների մասին» 85—87
«Գյուղխորհրդների իրավունքներն ընդլայնելու մասին»
21) ՀԱՄՈ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ.—Ինչ կարդալ բանվորական շարժման պատմության վերաբերյալ: 87—88

ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏ

ՈՐԳԱՆ Հ. Կ. (Բ.) Կ. ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ
ՅԵՎ ՅԵՐԵՎԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻ

ԼՈՒՅՍ Ե ՏԵՍՆՈՒՄ ԱՄԻՍԸ ՄԵԿ ԱՆԳԱՄ

№ 3 (25)

ՄԱՐՏ

...ՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ
Անվան
Публичная Библиот...

ՅԵՐԵՎԱՆ—1928

ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՖԻ 2-ՐԴ ՏՊԱՐ.
ՊԱՏՎԵՐ № 2495
ԳՐԱՌ. № 665 (բ) ՏԻՐԱԺ 2000.

ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԻ 9-ՐԴ ՊԼԵՆՈՒՄԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Կոմինտերնի 9 րդ պլենումը շատ բեղմնավոր աշխատանք կատարեց, քննելով մի շարք կարևորագույն խնդիրներ, վորոնք ներկա շրջանում և մոտիկ ժամանակների համար կանգնած են Կոմինտերնի և նրա առանձին սեկցիաների առջև։ Պլենումը հեղինակավոր բանաձևեր ընդունեց ֆրանսիական, անգլիական և չինական խնդիրների ինչպես և ընդհանուր հարցերի մասին (միջազգային տրոցկիզմ, արհեստակցական շարժում)։

Յեթե առանձնացնենք չինական խնդիրը, մյուս բոլոր բանաձևերի հիմքում, իբրև յելակետ, ընկած է այն ընդհանուր տեսակետը դասակարգային ուժերի փոխհարաբերության ու նրանց պայքարի զարգացման ներկա վիճակի մասին, վոր ընդունեց Կոմինտերնի պլենումը։

ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՌԱՑԻՈՆԱԼԻԶԱՑԻԱՆ ՅԵՎ ՀԱՐՁԱԿՈՒՄ ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱ

Համարյա բոլոր մեծ կապիտալիստական յերկրներում, տրեստների և սինդիկատների մեջ միացող կապիտալիզմը ձեռնարկում է ռացիոնալիզացիայի, ի հաշիվ բանվոր դասակարգի. համարյա բոլոր այդ յերկրներում տրեստներն ու սինդիկատները, բուրժուական պետության ապարատի հետ գրեթե միաձուլվելով հարձակվում են բանվոր դասակարգի դեմ՝ նրա աշխատավարձը կրճատելու, բանվորական որը յերկարացնելու, նրա կենսական մակարդակը ցածրացնելու նպատակով։ Այս հողի վրա սաստկացել է և սրվել տնտեսական պայքարը, մասնավորապես Անգլիայում և Գերմանիայում։

ՌԵՖՈՐՄԻՍՏԱԿԱՆ ՎԵՐՆԱՇԵՐՏԵՐԸ ՈԳՆՈՒՄ ԵՆ ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏՆԵՐԻՆ

Միջազգային ռեֆորմիզմի վերնաշերտերը յերբեք այնպես բացարձակորեն չեն ոգնել կապիտալիստներին, ինչպես այդ անում են նրանք դասակարգային պայքարի այս շրջանում։ Յերբ բուրժուազիան Անգլիայում տնտեսական սուր տագնապը ի հաշիվ բանվոր դասակարգի լուծելու համար հրապարակ է նետում «արդյունաբերական հաշտության» փարիսեցիական—շահագործական լոզունգը՝ անգլիական ռեֆորմիստները (բանվ. կուսակց. և տրեդյունիոնների առաջնորդները) իրենց ամբողջ ջանքը և աջակցությունը նվիրում են այսպես կոչված «Թագավորական հանձնաժողովներին» և ճգնում վերացնել բանվ. կուսակց. և արհմիությունների դասակարգային պայքարի փորձերը՝ գոնե տնտեսական հողի վրա։ Յերբ Գերմանիայի մետաղագործ բանվորները տասնյակ հազարներով գործադուլ են հայտարարում, գերման. ռեֆորմիստ պրոֆմիությունների բյուրոկրատական ապարատը վոչ միայն լքում է դասակարգային պայքարի ուղին՝ գործադուլները, այլ և աշխատում է այն խեղդել «մինիստրական միջնորդ *կոմիտեների» փակուղում, ուր տիրողն ու հաղթողը իհարկե բուրժուազիան է հանդիսանում։ Նույնը մենք տեսնում ենք և Ֆրանսիայում, ուր «Աշխատանքի ընդհանուր կոնֆեդերացիան» (ռեֆորմիստ արհմիությունների դաշնակցությունը) բացարձակորեն հայտարարում է, վոր ինքը դասակարգերի հաշտ աշխատակցության կողմնակից է։ Փաստերը ցույց են տալիս, վոր ֆրանսիական ռեֆորմիստները նույնպես ձգտում են միաձուլվել բուրժուազիայի քաղաքական ու տնտեսական շահագործական ապպարատի հետ և նրա միջոցով ու ոգնությամբ կասեցնել պրոլետարիատի տնտեսական պայքարը։*

ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ՄԱՍՍԱՆԵՐԸ ՁԱԽԱՆՈՒՄ ԵՆ

Միանգամայն հասկանալի յե, վոր բանվորական մասսաները ձախանում են, նրանց մարտական վոգին զարթնում է։ Այս տեսակետից ավելի քան սիմպտոմատիկ են գերմանական մետաղագործ բանվորների գործադուլները։ Նշանակալից է նմանապես և այն, վոր մի շարք վայրերում սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցությունները ընտրությունների ժամանակ ստանում են պակաս քվե, քան նախորդ տարիներին, մինչդեռ կոմունիստ. կուսակցությունների ստացած քվեներն ավելանում են։ Տեղի ունեցող գործադուլները սկսվում են անմիջապես մասսաներից ծնունդ առած կազմակերպությունների ղեկավարությամբ, հակառակ ռեֆորմիստ բյուրոկրատների կամքին։

ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏՆԵՐԻ ՅԵՎ ՍՈՑԻԱԼ-ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՅԻ ԱՐՇԱՎԱՆՔԸ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԻ ԴԵՄ

Կապիտալիստական պետությունը, տրեստներն ու սինդիկատները, և միջազգային սոցիալ-դեմոկրատիան շատ իրավացիորեն նկատում են, վոր դժվար չպիտի լինի իրենց համար խեղդել բանվորական մասսաների մարտական վոգին և ձախությունը, յեթե աշխարհիս յերեսին գոյություն չունենային յերկու ուժ՝ Կոմինտերնը և Խորհրդային Միությունը։ Խորհուրդների՝ պրոլետարիատի դիկտատուրայի և կառուցվող սոցիալիզմի յերկիրը հանդիսանում է այն քաղաքական մագնիսը, դեպի վորը ձգտում են միջազգային բանվորության ձախացող ստվար մասսաները։

Կոմինտերնի սեկցիաները բուրժուական յերկրներում հանդիսանում են այն միակ քաղաքական ուժը, վորը դեմ է կանգնում բուրժուական ռեակցիային, կապիտալիստական ռացիոնալիզացիային սաստկորեն աճող շահագործմանն ու սոցիալ ռեֆորմիստների բացարձակ դավաճանությանը։ Մասսաների ձախացման պայմաններում, և այն մոմենտին, յերբ կապիտալիստական ռացիոնալիզացիայի հաջողությունից է կախված կապիտալիզմի փրկությունը՝ Կոմինտերնը և ԽՍՀՄ մեծագույն վտանգ են հանդիսանում տիրող դասակարգերի համար։ Այստեղից է բղխում բոլոր կապիտալիստական կառավարությունների խստագույն հալածանքը իրենց յերկրների կոմունիստների և հեղափոխական—դասակարգային արհմիությունների դեմ, այստեղից են բղխում կապիտալիստական կառավարությունների իմպերիալիստական կատաղի յելույթները Խորհրդային Միության դեմ և պատերազմի նախապատրաստությունը։ Դրանով պիտի բացատրել նաև

այն չտեսնված հալածանքի ու զրպարտության կամպանիան, վոր միջազգային սոցիալ-դեմոկրատիան կազմակերպում է կոմունիզմի և Խորհրդային Միության դեմ։

ՏՐՈՑԿԻԶՄԸ ՍՈՑԻԱԼ-ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՅԻ ՀԵՏ՝ ՀԵՂԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ

Միջազգային կոմունիզմի, Կոմինտերնի առանձին սեկցիաների հիմնական անելիքը ներկա շրջանում հանդիսանում է՝ ավելի շեշտակի պայքար մղել միջազգային սոցիալ-դեմոկրատիայի դեմ, թույլ չտալու համար, վոր նա չկարողանա ձախացող մասսաների պայքարի ընթացքը մտցնել «միջդասակարգային հաշտության» կապիտալիստական հունի մեջ։ «Վոչ մի կասկած այն մասին, վոր մեր կուսակցությունները և բանվորական շարժման ձախ թևը, ներկա կացության մեջ. յերբ թշնամին ավելի սաստկացնում է իր հարձակումը՝ պարտավոր պիտի լինեն, ավելի վորոշակի, քան մինչև հիմա, հայտնաբերել իրենց սեփական կոմունիստական դեմքը և ուժեղացնել հարձակումը սոցիալ-դեմոկրատիայի դեմ (ընկ. Բուխարինի զեկուցումից Կոմինտ. 9-րդ պլենումում)։

Կոմունիստական կուսակցության և ձախացող բանվորական մասսաների մեջ այժմ գոյություն ունեցող ամենավտանգավոր պատնեշներ հանդիսանում են վոչ թե րեֆորմիստները, այլ «ձախ» սոցիալ-դեմոկրատները և սոցիալ-դեմոկրատիայի «ձախ» թևը՝ տրոցկիզմը։

«ԽՍՀՄ և Համկոմկուսի դեմ ուղղված պայքարի մեջ հատկապես փարիսեցիական և կեղծապատիր դեր են կատարում սոցիալ-րեֆորմիզմի այսպես կոչված «ձախ» թևի առաջնորդները, վորոնք հաշվի առնելով ձախացող բանվորների համակրանքը ԽՍՀՄ հանդեպ, պրոլետարական դիկտատուրայի դեմ դուրս գալիս են ավելի խորամանկ ձևով և քողարկում են իրենց հակախորհրդային պայքարը ԽՍՀՄ հանդեպ իրենց «համակրանքի» և «պայմանական» աջակցության ֆրազներով։

Այս տակտիկայի իմաստն ու նպատակն է՝ հետ կանգնեցնել բանվորներին կոմունիզմի կողմը անցնելուց և ապահովել նրանց աջակցությունը սոցիալ-դեմոկրատիային։ Տրոցկիզմի վտանգը միջազգային բանվորության շարժման մեջ մեր ապրած շրջանում նրանումն է կայանում, վոր տրոցկիստները ուղղակի ոգնություն են ցույց տալիս ռեֆորմիզմի «ձախ» սպասավորների քաղաքականությանը և իդեոլոգիային, կոմունիզմի և Խորհրդային Միության դեմ սրանց ուղղած պայքարի մեջ։

Տրոցկիստական ոպպոզիցիան բոլոր հիմնական խնդիրներում ամբողջապես անցել է ոպպորտունիզմի «ձախ» սպասարկուների գիրկը յեվ ստացել է հակահեղափոխական բնույթ» *(Կ-ի 9-րդ պլենումի բանաձևից ընկ. Բուխարինի զեկուցման առթիվ)։*

ԿԱՄ ԿՈՄԻՆՏԵՐՆԻ ՀԵՏ, ԿԱՄ ՍՈՑԻՍԼ-ԴԵՄՈԿՐԱՏԻՍՅԻ ՀԵՏ

Պլենումի արտասահմանյան պատվիրակությունների ներկայացուցիչները մի շարք ցնցող փաստերով ապացուցեցին, վոր «իրենց» տրոցկիստները ամենուրեք դաշնակցել են այն բոլոր փթած, րենեգատ, անսկզբունքային, մանր-բուրժուական ինտելիգենտական՝ աջ ու «ձախ» տարրերի հետ, վորոնք տարիների ընթացքում դուրս են շպրտվել Լենինի հիմնած

Կոմինտերնի զտարյուն կոմունիստական—մարտական ընտանիքից: «Արտասահմանի մեր յեղբայրական կուսակցությունները դեռ մինչև 9-րդ պլենումը բոլշևիկորեն դատելով դուրս եյին վռնդել իրենց շարքերից փոքրաթիվ տրոցկիստ առաջնորդներին»:

Պլենումը գոհունակությամբ հաստատեց այդ արտաքսումները և «լիակատարապես համերաշխեց Համկոմկուսի այն վորոշումներին ու միջոցներին, վոր նա Խորհրդային օրգանների միջոցով ձեռք է առել ոպոզիցիայի հակախորհրդային գործունեյության առաջն առնելու համար» (տես նույն բանաձևը):

Միանգամ ընդ միշտ տրոցկիզմի լիկվիդացիայի անհրաժեշտությունը վճռականորեն ընդգծելու համար, պլենումի բանաձևը հայտարարում է. «ԿԻԳԿ պլենումը համարում է, վոր տրոցկիստական ոպոզիցիայի կատարած էվոլյուցիան դեպի սոցիալ դեմոկրատիզմը, նրա ամբողջովին հակախորհրդային դիրքավորումը և թշնամությունը պրոլետարիատի դիկտատուրայի վերաբերմամբ, նրա հերձվածքային քաղաքականությունը կոմկուսների ներսում՝ հանգում են նրան, վոր տրոցկիստական ոպոզիցիային պատկանելը, նրա տեսակետներին համերաշխելը **այլևս անհամատեղելի յե կոմունիստական ինտերնացիոնալին պատկանելու հետ**»:

Կամ Կոմինտերնի հետ, կամ սոցիալ-դեմոկրատիայի Ամստերդամի հետ: Յերրորդ դիրք չկա: Տրոցկիզմը գնում է դեպի Ամստերդամ, «ձախության» դրոշի տակ: Սրանից բղխում է Կոմինտերնի հրահանգը իր սեկցիաներին՝ միջազգային սոցիալ-դեմոկրատիային հաղթելու համար անխնա պայքարել ու դիմակազերծ անել վոչ միայն «ձախ» սոցիալ-դեմոկրատիզմը, այլ և նրա կաթնեղբայր, նրա ագենտուրայի՝ տրոցկիզմի դեմ և լիկվիդացիայի յենթարկել այն:

ՉԻՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Կոմինտերնի այս պլենումն էլ իր նախորդների նման մանրամասնորեն զբաղվեց այն խնդիրներով, վոր չինական հեղափոխությունը առաջադրում է Չինկոմկուսին և Կոմինտերնին: Դեռ նախ քան պլենումը, Չինկոմկուսի և Կոմինտերնի Չինկոմիսիայի մի քանի ընկերներ փորձեր եյին անում չինական հեղափոխության մի այնպիսի նոր բնորոշում տալ, վորը հակասում եր Կոմինտերնի կողմից քանիցս ընդունված բանաձևերին: Կային պնդողներ, վոր Չինաստանում հեղափոխությունը ապրել, անց է կացրել արդեն իր բուրժուա-դեմոկրատական շրջանը և այժմ թևակոխել է սոցիալիստական փուլը: Միաժամանակ, Չինկոմկուսի կենտկոմի պլենումը (նոյեմբեր 1927) իր բանաձևի մեջ հայտարարում է, վոր Չինաստանում «անխուսափելի յե պերմանենտ հեղափոխությունը»:

Այս շփոթ տեսակետների պաշտպանները միանգամայն անտես են առնում այն իրականությունը, վոր բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխությունը Չինաստանում բնավ վերջացած չէ. փաստ է, իրականություն է այն, վոր Չինաստանում դեռ չեն տապալված ֆեոդալական կարգերը և դեռ տեղի չի ունեցել ագրարային հեղափոխություն, վոր Չինաստանը դեռ չի ձեռք բերել ազգային անկախություն, այլև չի ձևավորվել իբրև ամբողջական ազգային մեկ պետություն: Վերջապես չի կարելի աչքաթող անել այնպիսի մի խնդիր, վոր Չինաստանում տակավին չէ հաստատված պրոլետարիատի և գյուղացիական դիկտատուրա, վորպեսզի բացարձակ անվերապահությամբ հայտարարվի, թե՝ չինական հեղափոխությունը գտնվում է իր սոցիալիստական փուլի մեջ:

Այսպես մտածող ընկերները միանգամայն անտես են առնում չինական հեղափոխության բնորոշ ինքնահատկությունը՝ նրա կիսագաղութային բնույթը:

Կոմինտերնի 9-րդ պլենումը հետ մղեց վերոհիշյալ տեսականորեն թյուր և քաղաքականապես վտանգավոր տեսակետները և միաձայնությամբ ընդունեց մի բանաձև, ուր **նորից շեշտվում է կտրականապես, վոր Չինաստանում տեղի յե ունենում բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխություն՝ վորը տակավին դեռ չի ավարտված:**

Դասակարգային ուժերի ինչ փոխհարաբերություն է տիրում ներկայումս Չինաստանում, արդյոք հեղափոխության ալիքը բարձրանում է, թե իջնում է: Չինական հեղափոխության ներկա շրջանի բնորոշումը տալուց հետո, այս հարցերին իրական լույսի տակ պատասխան տալուց հետո հնարավոր է գծել Չինկոմկուսի տակտիկական անելիքները:

Առաջին յեզրակացությունը վորին հանգում է ԿԻ պլենումը, այն է, վոր Չինաստանում պայքարող դասակարգային ուժերի մեջ տեղի յե ունեցել վորոշակի շերտավորում, ըստ վորում խստորոշ զարգացել են հասարակական ուժերի ծայրագույն ֆլանգները: Վերջնականապես դիմակազերծ յեղած բուրժուազիան, վորը հանդես յեկավ իբրև զուտ հակահեղափոխական ուժ, անցել է հակահեղափոխական ֆեոդալների ու միլիտարիստների կողմը և նրանց հետ բլոկ կազմելով փաստորեն համաձայնության է յեկել իմպերիալիստների հետ: Այս յերեք հակահեղափոխական ուժերի բլոկը, չնայած իր ներքին վորոշ հակասություններին ու տարաձայնություններին, կոնսոլիդացիայի յենթարկելով ռեակցիայի զորությունը, մի ճակատով դուրս է գալիս չինական հեղափոխության հիմնական ուժերի՝ բանվորների, գյուղացիների և կոմկուսի դեմ: Հեղափոխության այս բանակը նախորդ բարձրացող շրջանում՝ սոսկալի հարվածներ ընդունեց հակահեղափոխության և ռեակցիայի կողմից կազմակերպող ու կազմակերպված հեղափոխական ուժերի հսկայական կորուստներ կրեց: Սակայն այս փորձությունից Չինաստանի բանվորներն ու գյուղացիները, իրենց միակ ղեկավար կոմկուսակցության հետ միասին դուրս յեկան հեղափոխական պայքարի մեծ փորձառություն և տոկունություն ձեռք բերելով: Չնայած բոլոր կորուստներին, չնայած Կանտոնի ապստամբության պարտության՝ այդ փորձառությունն ու տոկունությունը հանդիսանում են այն հեղափոխական կապիտալը, վորը Չինաստանի կոմկուսը պիտի կարողանա շահեցնել յերկրի հսկայական տնտեսական ու քաղաքական կրիզիսի պայմաններում: «Մասսաների տնտեսական վիճակի կատաստրոֆիկ վատացումը, ֆինանսական կրիզիսը, միլիտարիստների միջև տեղի ունեցող անընդհատ պատերազմների հետևանքով ստեղծված ավերածությունը, չտեսնված քաղաքական ճնշումները», ասում է պլենումի բանաձևը «անխուսափելիորեն մասսաներին մղում են դեպի հետագա հեղափոխական պայքարի ուղին»: Ընթացիկ մամուլից հայտնի փաստերը՝ գալիս են ապացուցելու, վոր նրանք հեղափոխության ալիքի նոր բարձրացման նշաններ են հանդիսանում:

Հաշվի առնելով իրերի այս կացությունը դասակարգային ուժերի փոխհարաբերության ասպարեզում, Կոմինտերնը հրահանգում է Չինկոմկուսին կիրառելու հետևյալ շատ վորոշ տակտիկական գիծը.—**վերցնել կուրս դեպի մասսայական զինված ապստամբություն:** Չինկոմկուսի «**աշխատանքի ծանրության կենտրոնը ներկա մոմենտում պիտի դառնա միլիոնավոր բանվոր յեվ գյուղացի զանգվածների գրավումը, նրանց քաղաքական** լուսավորումը, նրանց կազմակերպումը կուսակցության և իր լոզունգների շուրջ (կալվածատիրական հողերի կոնֆիսկացիա ութ ժամյա բանվորական օր, Չինաստանի ազգային միավորում և ազատագրում իմպերիալիստների լծից, գոյություն ունեցող իշխանության տապալում, պրոլետարիատի և գյուղացիության դիկտատուրա, խորհուրդների կազմակերպում»:

Չինական հեղափոխության առջև ներկա շրջանում ցցված դժվարությունները, հեղափոխության ալիքի վորոշ տեղատվության պայմաններում ստեղծում են վորոշ թեքումներ կոմկուսի մեջ ու բանվոր դասակարգի վորոշ շերտերում: Հայտնի յե արդեն, վոր աջից մի քանի նախկին կոմունիստներ (Տան-Պին-Սյանի խմբակը) ծրագրում են կազմակերպել մի ինչ վոր «իսկական կոմունիստական» կուսակցություն, վորը ըստ եյության բուրժուա-ռեֆորմիստական խմբակ է, վորի միակ դերը կարող է լինել Չան-Կայ-Շիյի գործակալությունը բանվոր դասակարգի և գյուղացիության մեջ:

Մյուս կողմից, Չինկոմկուսի ներսում նկատելի յե «պուտչիստական» թեքում՝ այն է անժամանակ, ցիր ու ցան, փոքրաթիվ ուժերով ապստամբություններ բարձրացնել այսոր իսկ, առանց լրջորեն նախապատրաստելու ընդհանուր մասսայական ապստամբություն, առանց կազմակերպելու այդ մասսաները. առանց ամենասերտ կապ ստեղծելու ավանգարդի և բանվորագյուղացիական մասսաների մեջ առաջնի ղեկավարությունը ապահովելով նրանց ամենորյա պայքարի մեջ: «Պուտչիզմի» արդյունքը կարող է լինել միայն այն, վոր հակառակորդը զատ-զատ կջարդի հեղափոխական ավանգարդի ուժերը և աշխատավորական զանգվածները կթողնի առանց առաջնորդի, ղեկավարի և կազմակերպողի:

Ուստի, պլենումը իր բանաձևում հրահանգում է՝ մի կողից «պայքարել «աջ» հակահեղափոխական վտանգի դեմ բանվորական և գյուղացիական շարժման մեջ, ըստ վորում այդ պայքարը այն չափով ավելի հաջող կլինի, վորչափով վոր վճռական լինի «ձախ» պուտչիստական վտանգի հաղթահարումը Չինկոմկուսի կողմից իր սեփական ծոցում, առանց զիջումներ անելու օպպորտյունիզմի մնացորդներին:

Այս բոլորից իբրև հիմնական դիրեկտիվ Չին. կոմկուսին, հետևում է այն, վոր նա պետք է իր բովանդակ ուշադրությունը նվիրի բանվորների և գյուղացիների մեջ մասսայական աշխատանքը ուժեղացնելուն: «Դեպի մասսաները» լոզունգը՝ ահա թե ինչ պետք է կենսագործե Չինկոմկուսը, գրավել մասսաների անվերապահ վստահությունը՝ ահա թե ինչպես և ինչով կոմկուսը պիտի կարողանա ղեկավարել շարժումը:

Սրանից բղխում են մի շարք անելիքներ՝ կոմկուսի գաղափարական ու կազմակերպչական զորացումը, պրոֆմիությունների նվաճում, գործադուլների ղեկավարում, գյուղացիական միությունների կազմակերպում, հատուկ ուշադրություն դարձներով գյուղական չքավորության առանձին կազմակերպություն ստեղծելու վրա: «Սիստեմատիկ, ամենորյա աշխատանք մասսաների դասակարգային գիտակցությունը պայծառացնելու, այդ մասսաների կազմակերպումը և նրանց առորյա պայքարի ղեկավարում—այս ամենը Չինկոմկուսի համար պարտավորեցուցիչ են այսոր ավելի քան յերբևիցե»:

Ահա այն խնդիրները, վոր ընդհանուր առմամբ դրվում են Չինկոմկուսի առաջ, հեղափոխության այս շրջանը հաղթականորեն խորհուրդների իշխանության հաստատումով պսակելու համար: Կոմինտերնի բոլոր սեկցիաները, բուրժուական աշխարհի միջազգային պրոլետարիատը պիտի ոգնի Չինկոմկուսին մանավանդ այս շրջանում, յերբ միջազգային իմպերիալիզմը ուժեղացրել է իր ինտերվենցիոնիստական ճնշումը: Միջազգային պրոլետարիատը և նրա ավանգարդ՝ Կոմունիստական կուսակցությունները ավելի ուժգնությամբ պիտի պայքարեն սոցիալ-դեմոկրատիայի զրպարտությունների դեմ՝ չինական հեղափոխության մասին: Հակառակ այդ զրպարտություններին, հակառակ տրոցկիստների խառնիճաղանճ կանչյուններին, հակառակ միջազգային ինտերվենցիայի ու չին հակահեղափոխության կատաղի ճնշումներին՝ Չինաստանի բանվորների և գյուղացիների հեղափոխությունը դեռ նորից ծառս կգա մի նոր հուժկու ալիքով, իր գագաթին հաղթականորեն, անպարտելիորեն կրելով խորհուրդների դրոշը:

Հ. Մ.

ՀԿ (Բ) Կ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՅԻ II-ՐԴ ՊԼԵՆՈՒՄԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Կուսակցության XV-րդ համագումարից անմիջապես հետո, փետրվարի սկզբներին, կայացավ Հայաստանի կազմակերպության Կենտկոմի II-րդ պլենումը:

Հասկանալի պատճառներով պլենումի աշխատանքների առանցքը կազմում եր XV-րդ համագումարի վորոշումները Հայաստանում իրացնելու գործնական խնդիրները:

Պլենումի որակարգը ամբողջովին նվիրված եր գյուղի և քաղաքի սոցիալիստական շինարարության ծավալման գործնական խնդիրներին:

Առաջին և կարևոր հարցը՝ Հայգյուղկոոպի զեկուցումն եր:

Այդ կազմակերպությունը Հայաստանում այնքան էլ խոշոր անցյալ չունի: Գյուղկոոպերացիան իր գործնեությունը սկսել է փաստորեն 1923—24 թվականներին:

Գյուղատնտեսության հետամնացությունն ապրանքային տնտեսության թույլ զարգացումը, իսկ վորոշ շրջաններում նրա բացարձակ բացակայությունը, դրա հետ միասին նաև գյուղատնտեսության թույլ մեքենայացումը, ինչպես նաև կուլտուրական հետամնացությունը մեր գյուղի բնորոշ կողմերն են, վորոնք գյուղկոոպերացիայի զարգացման առաջ մեծ դժվարություններ են հարուցում: Չնայած դրան, ինչպես Խորհրդային Միության ուրիշ վայրերում, նույնպես և մեր գյուղերում չքավոր և միջակ շերտերի մեջ խոշոր ձգտում կա տնտեսությունները կոլեկտիվիզացիայի յենթարկելու, գյուղկոոպերացիայի շուրջը համախմբվելու։

Գյուղի շերտավորման պայմաններում կուլակի տնտեսության դեմ կռվելու և նրան անվտանգ դարձնելու գլխավոր զենքերից մեկը՝ կոլեկտիվացումն է. այս է այն գլխավոր պատճառներից մեկը, վոր այսոր խորհրդային գյուղում տարերային շարժում է սկսվել չքավոր ու միջակ տարրերի մեջ կոոպերացման յենթարկվելու համար։

Գյուղկոոպերացիայի ցանցի ծավալման, նրա մասսայականացման գործում Հայաստանի կուսկազմակերպությունը ջանքեր չի խնայել, վորի հետևանքն յեղավ այն, վոր մի քանի տարվա ընթացքում գյուղկոոպ ցանցը անասելի արագությամբ աճել է։

Յեթե 1924 թ. Հայաստանում կազմակերպված եր 76 կոոպերատիվ միավոր՝ 8.922 անդամով, վորը կազմում եր ամբողջ տնտեսությունների 6,9%-ը, ապա այդ՝ 27 թվին հասել է 221 միավորի՝ 46 912 անդամով, այսինքն՝ յերեք տարվա ընթացքում մեր գյուղի տնտեսությունների 30,4 %-ը արդեն կոոպերացման է յենթարկված։ Սա մեծ վերելք է, սակայն վոչ նորմալ։ Սկզբնական շրջանում բոլորի ուշադրությունը ուղղված եր ցանցի ծավալմանը, առանց հաշվի առնելու նրա վորակը, կենսունակությունը, այդ իսկ պատճառով, Հայգյուղկոոպի ցանցում խոշոր տեղ են գրավում անշահավետ, անգամ վնաս տվող կազմակերպություններ, վորոնք անխուսափելիորեն պիտի յենթարկվեն լուծարքի։

Անհրաժեշտ ուշադրություն չի դարձված նաև կոոպերացիայի անդամների սոցիալական կազմի վրա։ Անթույլատրելի յե, վոր մինչ այժմ Հայգյուղկոոպը չի պարզել իր կազմակերպության սոցիալական պատկերը, թե՝ սոցիալական ինչ շերտեր ինչ տեղ են գրավում գյուղկոոպերացիայում։ Զեկուցումից և նրա շուրջը բացված մտքերի փոխանակությունից պարզվեց, վոր հաճախ կուլակները «կեղծ կոոպերատիվների» ու այլ մեքենայություններով ներս են սողոսկել կոոպերացիայի ցանցի մեջ և նշանակալից գումարներով վարկավորվել։

Վերոհիշյալ թերությունների վերացումը պլենումը համարեց մեր կազմակերպության հերթական անելիքներից մեկը։

Նախ պետք է Հայգյուղկոոպի ցանցը հիմնովին մաքրել։ Լիկվիդացիայի յենթարկել բոլոր այն կազմակերպությունները, վորոնք շահավետ չեն ու զարգանալու առանձին հեռանկարներ էլ չունեն։ Անմիջապես հայտնաբերել ու ցրել «կեղծ կոոպերատիվները», պարզել կազմակերպության սոցիալական դրությունը և կուլակ, անհարազատ տարրերին զտել վարկային ընկերություններից։ Վոչ մի դեպքում թույլ չտալ, վոր խորհրդային-սոցիալիստական կապերը ընկնեն սոցիալիզմին հակառակորդ տարրերի ձեռքը։ Մեր ամբողջ նյութական միջոցներն ու ֆոնդը պիտի միմիայն տրամադրել չքավոր ու միջակ գյուղացիների տնտեսություններին, նրանց կոոպերացման յենթարկելու համար։

Չնայած թվերի բացակայության, այնուամենայնիվ առանց սխալվելու կարելի յե ասել, վոր մեզանում գյուղկոոպերացիայի ցանցում չքավորներն այնքան էլ մեծ տեղ չեն գրավում։ Չքավորներին «հարյուր տոկոսով կոոպերացման յենթարկելու» գործում դեռ քիչ ենք առաջ գնացել։ Այդ նպատակով ստեղծված չքավորական ֆոնդերը տեղերում մեծ մասամբ

իրենց նպատակներին չեն ծառայում, լրիվ չեն ոգտագործվում։ Պլենումը նորից ընդգծեց չքավորներին «հարյուր տոկոսով կոոպերացման յենթարկելու» անհրաժեշտությունը և հրահանգեց համապատասխան կազմակերպություններին հնարավոր բոլոր միջոցները մաքսիմալ չափով այդ նպատակի համար գործադրել։

Գյուղի սոցիալիստական շինարարության գործի առաջ պակաս խոչընդոտ չէ նաև մեր գյուղի **կուլտուրական հետամնացությունը**։ Մեր կոոպերատիվ կազմակերպությունները իրենց գծով այդ ուղղությամբ քիչ են աշխատել, կարծելով, վոր «դա ագիտպրոպ բաժինների գործն է միայն»։ Կուլտուրական գործին նվիրված 10%-ային ֆոնդերը անհրաժեշտ չափով չեն ոգտագործվում։ Պլենումի հրահանգով այսուհետև կուլտուրական աշխատանքները պիտի ուժեղացվեն վոչ միայն ագիտ-պրոպների գծով, այլև կոոպերատիվ կազմակերպությունների ջանքերով, նրանց անմիջական մասնակցությամբ։

Պլենումը գործնական հրահանգներ տվեց նաև գյուղատնտեսական մթերքների մթերումների և ցանցի ֆինանսավորման առթիվ։ Մթերումների գործում հիմնական թերությունը պետական-տնտեսական ու կոոպերատիվ կազմակերպությունների մեջ տեղի ունեցող մրցակցությունն է, մի յերևույթ, վոր ընդհանուր է յեղել ամբողջ Խ. Միության համար և վորը մեր տնտեսական ձեռնարկումներին խոշոր վնաս է հասցնում։ Նման պայմաններում մեր գների քաղաքականությունը վիժման է յենթարկվում, վորից շահվում է մասնավոր կապիտալը։ Մթերումների գործը այսուհետև պիտի կենտրոնացնել գլխավորապես Հայգյուղկոոպի ձեռքը։ Պետական կոոպերատիվ կազմակերպությունների մեջ վոչ մի դեպքում մրցում չպիտի թույլատրել և, անհրաժեշտ է խիստ կենտրոնացման քաղաքականություն վարել։

Գյուղի սոցիալիստական շինարարության հետևյալ կարևոր հարցը՝ հողաշինարարության աշխատանքներն են։

Հողային հարցի լուծումը, կամ, առհասարակ հողաշինարարության պրոբլեմը Հայաստանում գտնվում է բացառիկ դժվարին պայմաններում։ Մշակության համար պետքական հողի տարածության քչությունը, (ընդամենը 736.521 դեսյատին) թուրք և հայ գաղթականների (թվով 205 հազար) տեղավորելն ու հողով բավարարելը, և վերջապես տեխնիկական ուժերի պակասը խոշոր դժվարություններ են հարուցել կուսակցության առաջ։ Չնայած դրան, մինչ այժմ հողային հարցերի մեջ հաջողվել է հիմնական փոփոխություններ կատարել։ Գաղթականության մեծամասնությունը արդեն տեղավորված է ու հողով բավարարված է, վերջապես, մեր գյուղում հողոգտագործողների մեջ մեր հողային օրենսգրքության համաձայն՝ կատարվել է հիմնական զտում, վորի հետևանքով մոտ 4—5 հազար պարազիտ տնտեսություններ զրկվել են հող ստանալու իրավունքից։ Շուտով վերջանալու յե նաև միջգյուղյան հողաբաժանումը։

Այժմ մեր առաջ ծառացել է յերկու կարևոր խնդիր. կատարել գյուղական ներքին հողաբաժանում և ապա հիմնովին անցնել արտաշինարարության աշխատանքներին։

Ի՛դեպ նկատենք, վոր մեր հողային մարմինների թերություններից մեկն էլ այն է, վոր մինչ այժմ չեն պարզել, թե՝ հեղափոխությունից հետո գյուղի զանազան շերտերի միջև հողոգտագործման պայմանները ինչ ձևով ու չափով են անդրադարձել։ Պետք է իմանալ մեր դասակարգային քաղաքականության արդյունքները գյուղում, այլապես մենք զուրկ կը լինենք առաջիկայում գործնական ճիշտ յեզրակացություններ անելու հնարավորությունից։ Գյուղի ներքին հողաբաժանման, նույնպես և գյուղերի հատակագծման աշխատանքները պետք է կատարվեն մի հիմնական սկզբունքից յելնելով, այն էլ այնպես, վոր նա նպաստի գյուղում սոցիալիզմի կառուցման գործին։ Դրա համար, հողաշինարարությունը պիտի կատարել առաջին հերթին կոլլեկտիվ տնտեսությունների մեջ։ Վերջիններիս հատկացնել այնպիսի հողամասեր, վոր կոլլեկտիվ տնտեսություն կազմակերպելու գործը հեշտանա։ Հողաշինարարության և գյուղի հատակագծման ասպարեզում աշխատող մասնագետները պիտի լավ ըմբռնեն մեր գյուղի զարգացման ճանապարհը, նրա հեռանկարները և իրենց տեխնիքական բոլոր ձեռնարկումների ժամանակ պիտի ղեկավարվեն կոլլեկտիվ տնտեսություններ կազմակերպելու սկզբունքով։

Գյուղատնտեսության զարգացման, մասնավորապես նրա կոլլեկտիվացման գործին խոշոր չափով խանգարում է **հողացրվածությունը**։ Յեղել են տնտեսություններ, վորոնք ունեցել են 15—45 զանազան տեսակի ու տարածության վրա գտնվող հողեր։ Մի շարք գավառներում արդեն այդ դրությանը վերջ է տրված (հասցրված է մաքսիմում 3—6 կտորի)։ Հնարավորության սահմաններում պիտի շտապել նույնը կատարել և մյուս գավառներում։

Հետևյալ կարևոր խնդիրը՝ **արոտավայրերի ոգտագործումն** է։

Արոտների հարցը, (ինչպես և հողայինը) Հայաստանում վոչ միայն տնտեսական խոշոր նշանակություն ունի, այլ նա մեծ չափով շոշափում է նաև ազգային փոխհարաբերությունների խնդիրը։ Մեր հակառակորդները՝ դաշնակցականներն ու մուսավաթիստները դեռ մինչ այժմ էլ ճգնում են այդ հարցը գործիք դարձնել իրենց հակահեղափոխական նպատակների համար։ Կասկածից դուրս է, վոր Հայաստանի նստակյաց գյուղացու և Ադրբեջանից յեկող քոչվորների մեջ արոտավայրերի ոգտագործման հարցում շահերի վորոշ հակասություն գոյություն ունի։ Մեր լեռնային գավառներում, ուր գյուղատնտեսության զարգացման հիմնական ճյուղը անասնապահությունն է կազմում, անասունների թվի աճման հետ միասին, գյուղացիների առաջ անխուսափելիորեն նոր արոտավայրեր ձեռք բերելու խնդիրն է ծառանում։

Մյուս կողմից՝ արոտների պահանջը ավելանում է նաև քոչվորների կողմից։ Դաշնակները այդ առթիվ արդեն թմբուկ են զարնում՝ գյուղացիների մեջ ազգային թշնամանք առաջ բերելու համար։ Մինչ այժմ տարած մեր քաղաքականությունը, անշուշտ, հիմնովին ճիշտ է և, վորը պիտի շարունակել։ Տնտեսական ձեռնարկումների միջոցով այդ աննորմալ դրության աստիճանական վերացման քաղաքականությունը գլխավոր գրավականն է տեղացի և քոչվոր գյուղացիների մեջ ազգային համերաշխությունը պահպանելու համար։

Սակայն, արոտավայրերի ոգտագործման խնդրում մենք ունենք խոշոր գործնական տեխնիքական թերություններ, վորոնք բացասականորեն են անդրադառնում։

Պետք է ասել, վոր մինչ այժմ Հայաստանում արոտաշինարարության ասպարեզում շատ քիչ բան է արված։

Արոտավայրերը ոգտագործվում են շատ անխնամ կերպով, այդ պատճառով արոտները աստիճանաբար փչանում են, պակասում է արոտավայրերի տարածությունը։

Արոտաշինարությունը, արոտների ռացիոնալ ոգտագործման խնդիրները մեր հերթական անելիքներն են։

Պլենումում զեկուցում լսվեց նաև Հայաստանի ժողովրդական տնտեսության զարգացման հինգ տարվա ծրագրի մասին։ Այդ առթիվ լրիվ նյութերի բացակայության պատճառով, պլենումը խուսափեց գործնական վորոշումներ հանելուց, հանձնարարելով այն Կենտկոմի նախագահությանը։

Լսվեց զեկուցում նաև Հայաստանից դուրս շուկաները ապրանքներ արտահանելու մասին։ Խ. Միության արտահանման ծրագրի մեջ Հայաստանը նույնպես մասն ունի, վորը պիտի հարյուր տոկոսով կատարել։ Ի՛դեպ է ասել, վոր ապրանքային տնտեսության թույլ զարգացման հետևանքով բնորոշ է, վոր մեր այս տարվա արտահանության ծրագիրը 800 հազարից չի անցնում, այդ այն դեպքում, յերբ Վրաստանը արտահանում է 7 միլիոնի, իսկ Ադրբեջանը՝ 6 միլիոնի ապրանք։

Այնուամենայնիվ Հայաստանից չնչին գումարով արտահանվող ապրանքը նույնպես կարևոր նշանակություն կունենա Միության տընտեսական ծրագրի համար, ուստի պիտի ամեն ջանք գործադրել ծրագիրը լրիվ իրագործելու։

Կենտկոմի II-րդ պլենումի վորոշումները իրենց գործնականությամբ ու հրատապությամբ վերին աստիճանի կարևոր են։ Կուսկազմակերպությունները պիտի անմիջապես անցնեն այդ վորոշումների մասսայականացման ու իրագործման գործին։

ԱՐՏ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԱՎԵԼԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՉՔԱՎՈՐԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿՆԵՐԻՆ

1926 թ. ընթացքում, Հայաստանի մի շարք մեծ գյուղերում խորհուրդներին կից կազմակերպվեցին չքավորական խմբակներ։

Մեր ձեռքի տակ յեղած փաստերից պարզվում է, վոր այդ խմբակները կանոնավոր չեն աշխատել այն պատճառներով, վոր կուսակցական, գլխավորապես շրջանային և գյուղական կազմակերպությունները, նրանց աշխատանքների վրա բավարար ուշադրություն չեն դարձրել։ Դեռ մինչև հիմա յել մեր գյուղական կոմունիստներից շատերը պարզ գաղափար չունեն չքավորական խմբակների մասին, նրանք չգիտեն, թե՝ ինչ նպատակների համար է կազմակերպվում խորհրդին կից չքավորական խմբակը, ինչ աշխատանքներով պիտի զբաղվի նա և վորոնք են նրա աշխատանքի ձևերը։

Գյուղկոմբջիջները չեն քննել իրենց նիստերում այդ խմբակների աշխուժացման հարցը, իսկ շրջկոմն էլ ժամանակին անհրաժեշտ ղեկավարություն ցույց չի տվել։

Բուրաստան, Վ. Ղամարլու և Յուվա գյուղերում չքավորական խմբակները համարյա թե միատեսակ դրության մեջ են։ Նրանք չեն կարողացել [illegible]ների աշխատանքներին ակտիվ մասնակցել և նախաձեռնություն հանդես բերել: Խմբակների ժողովները կայացել են անկանոն. ամբողջ տարվա ընթացքում նրանք ունեցել են 3—4 ժողով: Խորհրդներում քննվող կարևոր և խոշոր նշանակություն ունեցող հարցերի վերաբերմամբ բացակայել է չքավորների նախնական կարծիքը: Յեղել են նաև այնպիսի դեպքեր, յերբ չքավորական խմբակներում քննվող հարցերը և հանված որոշումները խորհրդի նիստը չեն փոխադրվել և ընթացք չեն տրվել: Օրինակ. Յուվայի չքավորական խմբակն իր նիստում լսում է գյուղ. բատրակկոմի զեկուցումը և որոշում է գյուղանտառ միության մեջ գրավել անկազմակերպ բոլոր բատրակներին, նպաստել նրանց հավաքական պայմանագրի կնքելու աշխատանքին, աշխատել նրանց կուլակների ազդեցությունից ազատել և այլն: Սակայն, այդ հարցը չի փոխադրվում խորհրդի նիստը և լուծում չի ստանում:

Խորհրդի նիստերին մասնակցող չքավորներից մի քանիսը միայն լսողի դերումն են լինում և գործնական աշխատանքներում թույլ մասնակցություն են ունենում: Դա բացատրվում է նրանով, որ կոմբջիջներն ու գյուղխորհրդները այդպիսիներին մասնակից չեն դարձնում գյուղի հասարակական աշխատանքներին, որպեսզի նրանք այդ աշխատանքների ընթացքում կարողանան որոշ փորձառություն ձեռք բերել և ակտիվ մասնակցություն ունենալ:

Ընկեր Մոլոտովը 15-րդ համագումարում իր զեկուցման մեջ ասել է. «Չկա մի ավելի վճռական կռիվ կուլակների դեմ, քան սոցիալիստական շինարարության աճումը գյուղում և քաղաքում»: Այս տեսակետից գյուղում կուլակների դեմ մղվող պայքարի ամենագլխավոր ձևերից մեկն էլ կոլեկտիվ տնտեսությունների կազմակերպումն է: Չքավորական խմբակներն այդ ուղղությամբ համարյա թե աշխատանք չեն կատարել, իրենց նիստերում չեն քննել նման կոլեկտիվներ կազմակերպելու խնդիրը, չնայած որ գյուղացիության մեջ մեծ ցանկություն կա այդպիսի կոլեկտիվներ կազմակերպելու:

Կուլակների դեմ մղված պայքարումն էլ խմբակները թերություններ ունեցել են: Օրինակ, Յուվայի չքավորական խմբակը, հարց է հարուցել վարկային ընկերության առաջ, չքավորների հողերն ապառիկ վարելու համար: Սակայն, ինչ ինչ պատճառներով նրանց հողերն ապառիկ չի վարվում և, նրանցից մի քանիսն իրենց հողերն անմշակ չթողնելու համար, ստիպված են լինում տալ ունևորներին կիսովի ցանելու պայմանով: Նման դեպքեր պատահել նաև Վ. Ղամարլվում. այդպիսով կուլակներին հաջողվել է չքավորներից մի քանիսին իրենց ազդեցության տակ գցել:

Այնուհետև կուլակները գյուղերում զանազան պրովոկացիաներ են տարածել բատրակների և չքավոր գյուղացիության հասցեին, աշխատելով վարկաբեկել նրանց՝ մասսայի առաջ: Այդ պրովոկացիաներն ավելի ցայտուն կերպով հանդես են յեկել Սպառկոոպերացիայի ապարատի վերջին վերընտրությունների ժամանակ:

Կուսակցության 15-րդ համագումարը մի շարք հրահանգներ տվեց հատկապես չքավորության մեջ տարվող աշխատանքներն ուժեղացնելու համար:

«Շարունակելով խորհուրդների, որպես աշխատավոր գյուղացիության լայն մասսաների պրոլետարիատի ղեկավարության ներքո տեղի ունեցող քաղաքական դաստիարակության կենտրոնների աշխուժացման քաղաքականությունը, հատուկ ուշադրության առարկա դարձնել չքավոր ու միջակ անկուսակցական ակտիվի կազմակերպումն ու ծավալումը, ուժեղացնելով բատրակների և սակավահող գյուղացիների մասնակցությունն այդ ակտիվի մեջ: Սրա հետ միասին ուշադրություն դարձնել, որպեսզի այդ ակտիվի մեջ մուտք գործեն գեղջկուհիներն ու բատրակ կանայք (պատգամավորուհիներ, խորհրդի անդամներ) և առաջ քաշել նրանց ղեկավարող աշխատանքի խորհուրդների մեջ»:

Ահա թե ինչ է ասված 15-րդ համագումարի գյուղում կատարելիք աշխատանքների վերաբերյալ ընդունված բանաձևերի մեջ: Դրանից յելնելով, կուսակցական կազմակերպությունները (գյուղկոմբջիջները, շրջկոմները) անհրաժեշտ միջոցներ պիտի ձեռք առնեն, չքավորության քաղաքական ակտիվությունն բարձրացնելու համար, որպեսզի նրանք կարողանան խորհրդում ակտիվ մասնակցություն ունենալ:

Անհրաժեշտ է, որ այսուհետև գյուղկոմբջիջներն ավելի մոտ կանգնած լինեն չքավորական խմբակներին, գործնականորեն մասնակից դարձնեն նրանց գյուղի քաղաքական և հասարակական աշխատանքներին: Խմբակները սիստեմատիկաբար իրենց նիստերում պետք է քննեն գյուղի կյանքին և գլխավորապես չքավորությանը վերաբերվող այն բոլոր կարևոր հարցերը, որոնք հետո պիտի քննվեն գյուղխորհրդի նիստերում:

Գյուղում կուլակների դեմ պայքարելու և նրանց չեզոքացնելու նկատառումով, 15-րդ համագումարը նույնպես տվել է իր հրահանգը. «Հետզհետե պակասեցնել վարձակալության տրվող հողերի տարածությունը այն շրջաններում, ուր վարձակալությունը նպաստում է կուլակ տարրերի աճմանը. վարձակալության ժամկետի սահմանափակումը ոչ ավելի, քան մի ցանքաշրջանի ժամանակամիջոցով և ոչ ավելի, քան 6 տարի ժամանակով»: Ահա 15-րդ համագումարի կարևորագույն որոշումներից մեկը: Այստեղ մեծ դեր ունեն խաղալու չքավորական խմբակները, նրանք պիտի աշխատեն չքավորության վարկավորման գործն ավելի լավ հիմքերի վրա դնելու, ինչպես նաև պիտի աշխատեն, որ ոչ մի չքավոր գյուղացի իրեն հողերը վարձակալության չտա, իսկ դրա համար պետք է հնարավորություն ստեղծել այդպիսի ծայրահեղ չքավոր և լծկաններ չունեցող գյուղացիների համար գյուղատնտեսական գործիքներ ձեռք բերել: Մյուս կողմից՝ պիտի աշխատել հողօգտագործման մեջ մտցնել կոլեկտիվ սիստեմը, որ նույնպես կը նպաստի վարձակալության տրվող հողերի քանակի կրճատմանը: Այս առթիվ 15-րդ համագումարն նույնպես ունի իր որոշումը՝ «ըստ ամենայնի աջակցել հողօգտագործման այնպիսի ձևերի աճման, որոնք առավել ևս կը նպաստեն գյուղատնտեսության կոոպերացման և մեքենայացման զարգացման»: Այս տեսակետից կուսակցական կազմակերպություններն ուշադրություն պիտի դարձնեն, որ չքավորական խմբակները կարողանան այդ աշխատանքներն նախաձեռնել և առաջ տանել: Պետք է աջակցել նրանց՝ կոլեկտիվներ կազմակերպելու համար: Այդ առթիվ մենք արդեն բավականին հաջող փորձեր ունենք հենց Յերևանի ու Եջմիածնի գավառներում, որտեղ կազմակերպված են կոլեկտիվներ և հսկայական հաջողություններ են ունեցել:

Չքավորության կոոպերացման հարցը չքավորական խմբակների գլխավոր նպատակներից մեկն ե. այդ ուղղությամբ նրանք սիստեմատիկ աշխատանք պետք ե տանեն, խորհրդների միջոցով պիտի աշխատել չքավորությանն ավելի մեծ չափերով կոոպերացիայի յենթարկել։

Այնուհետև չքավորական խմբակների նիստերին մասնակից պիտի անել նաև միջակ գյուղացիների լավագույն և ակտիվ տարրերին։

Չքավորական խմբակներում յեղած կանայք պասսիվ դիրք են բռնում խմբակի և խորհրդի աշխատանքների հանդեպ։ Այդ առթիվ 15-րդ համագումարը հրահանգել ե կուսակցական բոլոր կազմակերպություններին, վորպեսզի ավելի մեծ ուշադրություն դարձնեն գեղջկուհիներին խորհրդների և ընդհանրապես հասարակական աշխատանքների մեջ գրավելու գործի վրա։

Վորպեսզի չքավորների մի վորոշ մասը խմբակի և խորհրդի նիստերում միայն լսողի դերում չլինի և, միաժամանակ գործնական աշխատանքներում ակտիվ մասնակցություն ունենա, անհրաժեշտ ե, վոր այդպիսիներին քաշել հասարակական աշխատանքի, մասնակից անել կոմբջիջի նիստերին և ծանոթացնել նրանց իրենց առաջ դրված հարցերի հետ։ Այդպիսով հնարավոր կը լինի այդ բացը ևս վերացնել։

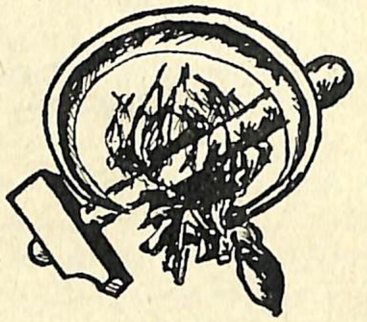

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿՅԱՆՔ

Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ
Անվան
Публичная Библиотека

Ե. ԶՈՓՈՒՐՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄԻ ՈՒ ՉԻՆԱԿԱՆ ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻԱՅԻ ՆՈՐ ԿՈՒՐՍԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆՈՒՄ

Մարտի 13-ին Շանհայից ստացվեց մի հեռագիր, մոտավորապես հետևյալ բովանդակությամբ. «Շանհայ ժամանած Չինաստանի անգլիական դեսպան Մայլս Լեմպսոնի պատվին Նանկինի կառավարության կոմիսարի կողմից տրված բանկետում ճառեր արտասանվեցին, վորի ընթացքում շոշափվեցին անգլո-չինական հարաբերությունների խնդիրը։—Չինական ներկայացուցիչը հայտարարեց, թե անգլո-չինական հարաբերությունները կը լավանան և առևտուրը կը բարգավաճի, յեթե **Անգլիան համակրությամբ վերաբերվի դեպի ազգային հեղափոխությունը յեվ ոգնի Չինաստանին վորճան կարելի յե շուտ ավարտելու ազգային հեղափոխությունը** (այսինքն բուրժուական հեղափոխությունը. Ե. Զ.)։

Պատասխան ճառում Լեմպսոնը հայտարարեց, վոր անգլո-չինական հարաբերություններում Անգլիան Չինաստանին վերաբերվում ե վորպես իրավահավասար կողմի։ Իբրև ապացույց, վոր Անգլիան բարեկամական վերաբերմունք ունի դեպի Չինաստանը, Լեմպսոնը **մատնացույց արեց Հոգկոնգի յեվ Կանտոնի համագործակցությունը**»։

Նույն որերին Ճապոնական աղբյուրից ստացված մի հեռագիր հաղորդում եր, վոր ճապոնական կապիտալիստները 50 միլիոն դոլլարի փոխատվություն են զիջել Չան-Ցո-Լինին (Մանջուրիայի դիկտատորին)։

Այս յերկու հեռագրերն ել չափազանց բնորոշ են իմպերիալիստների կողմից, Չինաստանում կիրառվող նոր քաղաքականության տեսակետից։

Այն ժամանակ, յերբ չինական բուրժուազիան աշխատավորական մասսաների դաշնակցությամբ և ոժանդակությամբ կռվում եր իմպերիալիզմի և նրա չինական լակեյների դեմ, առանձնապես անգլիական իմպերիալիստներն, ազգային—հեղափոխական պայքարի ղեկավարներին համարում եյին «մարդկության տականքը»։ Այժմ, իմպերիալիստները նախատեսում և կիրառում են նոր քաղաքականություն, չինական բուրժուազիային ճանաչելու, նրան ոգնելու, Չինաստանում կապիտալիստական կարգերն ամրացնելու քաղաքականություն, վորը հնարավորություն կտար իմպերիալիզմին իր տիրապետությունը շարունակելու Չինաստանում, **ավարը չինական բուրժուազիայի հետ բաժանելու գնով**, ի հաշիվ Չինաստանի աշխատավորության։

Անգլիական կապիտալիստների որգան «Թայմզ»-ն ավելի կտրուկ ե. «Չինական ազգային շարժման ղեկավարները, գրում ե նա, վորոնց համար պարզ ե իրենց նախկին դաշնակից կոմունիստների իրական նպատակները, այժմ ապահով միջոցներ են փնտրում, իրենց շարժումը արդի ընդհանուր. շարժման կապելու համար: Նրանք շատ ուժեղ չեն: Նույն իսկ շատ թույլ են, բայց մեծ չափով նրանք ներկայացնում են այն, վոր այժմ Չինաստանում ուզում են արդիական և առաջադիմական լինել: Անկասկած յեկել է ժամանակը, վոր հարաբերություններ սկսվեն Նանկինի կառավարության հետ, վոչ թե **Չինաստանի հանդեպ մեր ունենալիք քաղաքական ընդհ. գծի վերանայման տեսակետից**, այլ լուծելու համար այն անհետաձգելի առևտրական խնդիրները, վորոնք կապ ունեն Շանհայում և Յանգցե գետի հովտում ունեցած մեր շահերի հետ»:

Զինված ինտերվենցիայից դեպի խաղաղ ինտերվենցիա յեվ համագործակցություն չինական բուրժուազիայի հետ, ահա իմպերիալիզմի նոր կուրսը, վոր պայմանավորվում է չինական բուրժուազիայի ԽՍՀՄ հետ դիվանագիտական հարաբերությունները խզելով և չին պրոլետարիատի դեմ ագրեսիվ քաղաքականություն հետևելով:

Իհարկե, չինական բուրժուազիայի, նրա ներկայացուցիչ Նանկինի կառավարության համար միակ հնարավոր ճանապարհը՝ դուրս գալու համար ստեղծված դրությունից, 1927 թ. անցքերից հետո, մնում էր դադարեցնել հակաիմպերիալիստական պայքարը: Այդպես էլ արեց նա, վորովհետև նման պայքար անհնար էր առանց Չինաստանի հեղափոխական գյուղացիների և բանվորների աջակցության: Նա նախապատվություն է տալիս իմպերիալիստների հետ խաղաղություն և համագործակցություն կնքելու, քան մասսաների վրա հենվելու, նույնիսկ «իմպերիալիստների՝ Չինաստանի հանդեպ ունենալիք քաղաքականության ընդհ. գիծը չվերանայելու պայմաններում»:

Վերջին ամիսներին այդպիսի համագործակցության բազմաթիվ փաստերի յենք հանդիպում: Նանկինի կառավարության կողմից ամերիկյան ծովակալ Բրիստոլին ի պատիվ տրված բանկետը, Հանկոույի անգլիական կոնցեսիայի՝ փաստորեն նորից Անգլիային վերադարձնելը, Չան-Կայ-Շիի ճառերը, Կանտոնի կոմունան ճնշելու գործում իմպերիալիստների ցույց տված աջակցությունը, փետրվարի 1-ին գումարված Գոմինդանի կենտկոմի պլենումի վորոշումը ԽՍՀՄ հետ հարաբերությունները խզելու և «կարմիր վտանգի» դեմ կռվելու համար, ուրիշ պետությունների հետ միասնաբար աշխատելու քաղաքականության հավանություն գտնելն ապացուցում են, վոր չինական բուրժուազիան դառել է իմպերիալիզմի պոչը, նրա լրացուցիչ մասը:

1927 թ. ազգային-ազատագրական և հակաիմպերիալիստական ֆրոնտի քայքայումից հետո, անգլիական իմպերիալիստների շարքերում կային այն տեսակետը պաշտպանողներ, վոր զինված ինտերվենցիան պետք է իր բնական յեզրակացության հասցնել, ավելի մեծ չափով միջամտել չինական գործերին և «նորմալ» դրությունը վերականգնել: Այդ առաջարկը հավանություն չգտավ և փոխարինվեց ներկա «խաղաղասեր քաղաքականությամբ», վորը պակաս վտանգավոր չե միջազգային պրոլետարիատի համար:

Իմպերիալիզմի և չինական բուրժուազիայի «նոր կուրս»-ն անպայման իր հակազդեցությունն է ունենալու յերկրում գտնվող հակադիր ուժերի փոխհարաբերությունների վրա ևս: Այդ հակադիր ուժերի (Չան-Ցո-Լինի, Նանկինի և Կանտոնի կառավարությունների) ներքին տարաձայնությունները դեռ ևս շատ խոր են: Ժամանակ առ ժամանակ տեղեկություններ են ստացվում այն մասին, վոր Չան-Կայ-Շին պատրաստվում է Պեկինի վրա արշավել, վոր Ֆուն-Յու-Սյանը հարձակվում է Մուկդենի զորքերի վրա, բայց այդ բոլորն իհարկե արգելք չեն, վոր Նանկինի ու Պեկինի կառավարությունները դիվանագիտական հարաբերություններ սկսեն, պայմանագրեր կնքեն, կոնֆերանսներ գումարեն և ֆեդերացիայի առաջարկներ անեն:

Սակայն Չինաստանում իմպերիալիստների միասնական քաղաքականության վիրավոր կողմերից մեկն այն մրցակցությունն է, վոր գոյություն ունի իմպերիալիստական տարբեր պետությունների միջև: Վերջիվերջո Չինաստանում ղեկավարող միակ ույժ ունենալու, Չինաստանի բուրժուա-ֆեոդալական ժականի տակ «միացման» գործի գլխավոր արգելքներից մեկը այդ մրցակցությունն է:

Յանգցեյի հովտում անգլիական թափանցման քաղաքականության Ճապոնիայի կողմից տրված առաջին հակահարվածը յեղավ Չան-Ցո-Լինին 50 միլիոն դոլլարի վարկ զիջելը: Ճապոնական և ամերիկյան իմպերիալիստները վորքա՞ն հաշտ աչքով պետք է նայեն Անգլիայի և Նանկինի միջև համագործակցություն կնքելու համար արվող փորձերին:

Չինաստանի հեղափոխական բանվորներն ու գյուղացիները, հակառակ մի շարք մեծ պարտությունների (Շանհայում, Կանտոնում, Սվատոույում, Չան-շայում), շարունակում են իրենց պայքարը վոչ միայն հայրենի բուրժուազիայի, այլև միջազգային իմպերիալիզմի դեմ: Կանտոնի կոմունայի ժամանակ, Սվատոույում խորհրդային իշխանություն հայտարարվելուց հետո, իմպերիալիստների միջամտությունը յեթե հիմք դրեց իմպերիալիստների և չինական բուրժուազիայի միջև համագործակցության, միևնույն ժամանակ ապացուցեց և այն, վոր Չինաստանը գաղութայնացումից փրկելու, Չինաստանի հակաիմպերիալիստական պայքարը ղեկավարելու ամբողջ գործն անցել է վերջնականապես Չինաստանի պրոլետարիատի ձեռքը:

ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄԸ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՎԵԼՔՈՒՄ

Միջին Արևելքը (Յեգիպտոս, Արաբական յերկրներ, Պարսկաստան, Ավղանիստան, Հնդկաստան) որեցոր դառնում է միջազգային իմպերիալիզմի մրցության կարևոր ողակներից մեկը: Յերկար ժամանակ յերկրորդական, յերրորդական պլանի վրա գտնվող այդ յերկրները հետզհետե ավելի մեծ ուշադրություն են հրավիրում իրենց վրա:

Շնորհիվ նրան, վոր իմպերիալիստական պատերազմից հետո կապիտալիստական պետությունների միջև մեծ փոխհարաբերություններ յեղան, մի շարք մեծ պետություններ հետ մղվեցին համաշխարհային շուկայից (Գերմանիա, Ավստրիա), այլ յերկրներում կապիտալի կուտակումը (Ամերիկա) կամ ինդուստրացումը (Իտալիա) մեծ չափերի հասավ, կապիտալիզմը յերկար տարուբերումներից հետո ժամանակավոր ստաբիլիզացիայի յենթարկվեց, գաղութների վերաբաժանման, նոր շուկաների հարցը այժմեական դառավ: Իսկ Միջին Արևելքում մի շարք յերկրներ իրենց դեռևս չշահագործված տնտեսական հարստությունների շնորհիվ անսահման հեռանկարներ բաց են անում կապիտալիզմի առաջ:

Մոսուլի, Պարսկաստանի նավթահանքերը, Արաբիայի, Յեգիպտոսի հնարավորությունները բարձր տեխնիկական բույսերի մշակման համար, այդ յերկրներում ազատ կապիտալներ շահագործելու հեռանկարները՝ հազարավոր կապերով Միջին Արևելքը կապեցին կապիտալիստական աշխարհին:

Յեթե դրա վրա ավելացնենք և այն, վոր այդ յերկրների մեծ մասը գտնվում են ռազմական և առևտրական տեսակետից համաշխարհային նշանակություն ունեցող ճանապարհների վրա (Սվեզի ջրանցք, Բաբ-ել-Մանդեբի նեղուց, Միջին Ասիայի ճանապարհները և այլն), իմպերիալիստական պետությունների հակամարտությունների այս շրջանում այդ յերկրների տիրապետության նպատակով մղվող պայքարը կյանքի և մահվան նշանակություն է ստանում մի շարք պետությունների համար:

Վերջապես այն հանգամանքը, վոր այդ պետություններից մի քանիսը (Ավղանիստան, Պարսկաստան) իմպերիալիզմի հիմքերը սարսող Խորհրդային Միության սահմանակից են, ինքնըստինքյան ցույց է տալիս, թե ինչու Միջին Արևելքը նախասահմանված է լինելու մեծ կոնֆլիկների և պայքարների թատր:

Վերջին ամսվա ընթացքում Միջին Արևելքի յերկու յերկրներ՝ Յեգիպտոսն ու Ավղանիստանն առանձնապես դառան մեծ հետաքրքրության առարկա: Վաղուց է, վոր յեգիպտական բուրժուազիան փորձեր է անում ազատագրվելու անգլիական խնամակալությունից: Այդ փորձերը վորոշ հաջողություններ ունեցան, գոնե ձևականորեն Յեգիպտոսը կիսանկախ պետություն դառավ:

Մի քանի ամիս է, վոր բանակցություններ եյին վարվում անգլիական և յեգիպտական կառավարությունների միջև, յերկու յերկրների փոխհարաբերությունները վորոշելու համար: Սակայն պայմանագրի այն նախագիծը, վոր պատրաստվել է անգլիական կառավարության կողմից, մերժվել է Յեգիպտոսի կողմից:

Համաձայն պայմանագրի այդ նախագծի, յեգիպտական բանակի հրահանգիչները անգլիահպատակ պետք է լինեն, Յեգիպտոսը պարտավորվում է ոգնել Անգլիային, յերբ վերջինս ռազմական կոնֆլիկտ ունենա մի վորևե պետության հետ, յեգիպտական կառավարությունը իր ֆինանսական և իրավագիտական խորհրդատուները պիտի նշանակե անգլիական կառավարության համաձայնությամբ:

Փաստորեն շատ քիչ բան է փոխվում Յեգիպտոսի ներկա իրավական դրությունից, Յեգիպտոսը մնում է նորից Անգլիայի վասալ: Այդ պատճառով ել յեգիպտական կառավարությունը մերժել է ստորագրել նման պայմանագիր: Իսկ անգլիական կառավարությունը հայտարարել է վոր արված են «հնարավոր զիջումները»:

Յեգիպտոսի տիրապետությունը չափազանց շահավոր է անգլ. իմպերիալիզմի համար. մեծաքանակ բամբակ, շաքար, փայտ, և հեռանկարներ իբրև նախադուռ յեգիպտական Սուդանի, վոր բամբակի ամենամեծ աղբյուրն է լինելու, շնորհիվ վոռոգման մի մեծ ցանցի: Բացի դրանից, այժմ Յեգիպտոսում և Սուդանում մի շարք ձեռնարկումներ հնարավորություն են ստեղծելու մեծ կապիտալներ շահագործման մեջ դնելու:

Սակայն այն բոլորի կողքին աճում ու ամրանում է տեղական կապիտալը: Այն յերևույթը, վորին ականատես ենք լինում այլ կիսագաղութային յերկրներում, այստեղ ևս կրկնվում է: Տեղական բուրժուազիան դուրս է գալիս իմպերիալիզմի դեմ, պայքարի յե մտնում նրա հետ: Յեգիպտական Վաֆդ կուսակցությունը այդ ձգտումների արտահայտիչն է: Տնտեսական մրցումը լրացվում է քաղաքական պայքարով:

Անգլիական իմպերիալիզմի և յեգիպտական բուրժուազիայի պայքարը իշխում է նրանցից յուրաքանչյուրի՝ Յեգիպտոսի հետագա տնտեսական զարգացման ուղիների մասին ունեցած տարբեր մոտեցումից:

Անգլիան շահագրգռված է Յեգիպտոսը պահել գաղութային ներկա դրության մեջ, թույլ չտալ նրա ինդուստրիացումը: Յեգիպտոսն անգլիական իմպերիալիստների վարած տնտեսական քաղաքականության շնորհիվ փոխվել է միակ կուլտուրայով, միայն բամբակի մշակությամբ զբաղվող յերկիր, անգլիական տեկստիլ արդյունաբերության պահանջներին բավարարելու համար: 1926 թ. անգլ. արդյունաբերությունն սպառել է Յեգիպտոսի բամբակի 45%-ը:

Սակայն Յեգիպտոսը հնարավորություն ունի ինդուստրիալ յերկիր դառնալու: Առանձնապես տեկստիլ արդյունաբերությունը մեծ հեռանկարներ ունի, իսկ անգլ. իմպերիալիզմն արգելք է հանդիսանում դրան: Անգլիական իմպերիալիզմի և յեգիպտական բուրժուազիայի հակամարտությունը հետևանք է **այն հակասության, վոր այս րոպեիս գոյություն ունի Յեգիպտոսի արտադրական ուժերի նորմալ զարգացման յեվ իմպերիալիստական տիրապետության ներկա բնույթի միջեվ**

Պատահական չե այն, վոր 400 միլիոն ռուբլու դրամագլուխ և 200,000 բանվոր ունեցող ընիկ արդյունաբերությունը ղեկավարող «Յեգիպտական ինդուստրիայի պաշտպանության ընկերության» նախագահը Յեգիպտոսի հակաիմպերիալիստական ազգային շարժման ամենահայտնի լիդերներից մեկն է:

Յեգիպտոսի անկախության պայքարը չի ստացել վոչ Չինաստանի, վոչ ել Հնդկաստանի ազգ. ազատագրական պայքարի ծավալը, սակայն նա ևս համառ ու տևական կերպով մաշեցնում է իմպերիալիզմի հիմքերը, քայքայում է իմպերիալիզմի տիրապետությունը:

Նվազ հետաքրքիր չե քաղաքական այն մթնոլորտը, վոր ստեղծվել է Միջին Արևելքի մի այլ պետության, Ավղանստանի շուրջը, նրա փադիշահի՝ դեպի Յեվրոպա կատարած այցելության առթիվ:

Այդ ճանապարհորդությունը մի շարք յերկրներում՝ Հնդկաստան, Յեգիպտոս և այլն, ստացավ հակաանգլիական յելույթի բնույթ:

Ավղանստանը մինչև 1919 թ. Անգլիայի վասալ եր: Ներկա փաթիշահը գահ բարձրանալով, դադարեցրեց Անգլիայից սուբսիդիա ստանալը և Ավղանիստանը անկախ հայտարարեց:

Այժմ, յերբ փադիշահն այցելում է գաղութային և կիսագաղութային յերկրներ, նրան ընդունում են իբրև այդ յերկրների ազատագրման սիմվոլ: Այդ բոլորը, իհարկե, մտահոգում է Անգլիային, բայց զինաթափ չի անում նրան, Ավղանստանին մի կեղծավոր ձեռք յերկարելու, նրան իր ազդեցության յենթարկելու և ԽՍՀՄ դեմ ոգտագործելու մտադրությամբ:

Բավական պարզ կերպով ասվում է այդ անգլիական մամուլում:

«Մենք չենք վարանի հայտարարելու, գրում է **Մորնինգ Փոստ**, *վոր Ավղանստանի վրա գործած ամեն մի հարձակում հարված կը լինի Հնդկաստանի անկախության համար: Անգլիայի բնական ցանկությունն այն է, վոր նա Ավղանստանին տեսնի ուժեղ, անվտանգ և ազատ: Յեթե Ամանուլլա փադիշահը համամիտ է վերահիշյալին, ապա վոչ մի արգելք չի կարող լինել, վորպեսզի Անգլիան և Ավղանստանը միասին ապրեն»:*

Ինչ վերաբերում է Ավղանստանի և ԽՍՀՄ հարաբերություններին, թերթը գրում է. «Մոսկվան անողոք թշնամի յե բոլոր կրոններին: Չկա վոչ մի կրոն և վոչ մի թագավոր, վորոնց չպառնար խորհրդային Ռուսաստանի քաղաքականությունը: ԽՍՀՄ ուժեղ կերպով սպառնում է Ավղանիստանին, վորովհետև Ռուսաստանը հույս ունի հարվածելու Բրիտանական Հնդկաստանին Պամիրի վրայով անցնելով, վորն անհնար է, քանի դեռ ևս ռուսները չեն կարող մարտական կարգով անցնել Ավղանստանով»:

Անգլիական մամուլը փորձում է թագցնել իր նպատակները, իմպերիալիստական մեղքեր բարդելով ԽՍՀՄ վրա: Ավղանստանն Ասիայում այն հանգույցն է, վորտեղից Անգլիան կարող է հարվածել Խորհրդային Միությանը: Այդ հանգույցն ունենալ իր ձեռքին, նշանակում է ապահովել Հնդկաստանի թիկունքը և առաջապահ պոստեր ձեռք բերել դեպի Միջին Ասիա շարժվելու համար:

Ավղանական ժողովուրդը չի մոռանա իհարկե, վոր իր անկախությունը ձեռք բերել է Անգլիայի դեմ մղած բազմաթիվ պատերազմներով և ԽՍՀՄ առաջինն է յեղել, վոր վողջունել ու ճանաչել է Ավղանստանի անկախությունը:

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹՅԱՆ ԿՈՆՖԵՐԵՆՑԻԱՆ

Մարտի 15-ին բացվեց Զինաթափման նախապատրաստական կոմիսիայի հերթական կոնֆերենցիան: Զինաթափման մասին խոսվում է այնպիսի մի ժամանակ, յերբ անգլիական համայնքների պալատը քննում է ռազմական նոր բյուջեն, յերբ ամերիկյան որենսդիր ժողովները կառավարության կողմից առաջարկ են ստանում ռազմական լրացուցիչ վարկեր քվեյարկել, յերբ համաշխարհային սպառազինումը չտեսնված չափերի յե հասել: Յերեք տարի յե անցել այն որից, յերբ 1925 թվի դեկտեմբերին, Ազգերի լիգան վորոշեց կազմել զինաթափման նախապատրաստական հանձնաժողովը, վորն սկսեց գործել 1926 թ. մայիսից:

Յերկու տարի հետո, յերբ կոմիսիայի նոր նստաշրջանն է բացվում, մի քայլ անգամ առաջ չի գնացել զինաթափությունը: Յեվ ինչո՞ւ գնար, քանի վոր այդ բոլոր ձեվականությունները կատարվում են վոչ թե զինաթափվելու, այլ հրեշավոր սպառազինումները քողարկելու համար:

Բավական չեր այդ կոմիսիան, Ազգերի լիգայի 1927 թ. ամառային նստաշրջանում կազմակերպվեց նաև «ապահովության կոմիտեն», վորը պետք է միջոցներ գտներ բուրժուական պետություններին փոխադարձ հարձակումներից ապահովելու համար:

Այս աշնան, յերբ գումարվեց զինաթափման նախապատրաստական կոմիսիայի նստաշրջանը, միայն խորհրդային պատգամավորությունն եր, վոր հրապարակ յեկավ իր կոնկրետ զինաթափման առաջարկով:

«Խորհրդային կառավարությունը կարծում է, վոր կապիտալիստական սիստեմում պատերազմական կոնֆլիկտներն վերջ չեն գտնի: Միլիտարիզմը կապիտալիզմի անբաժան մասն է: Բայց ժողովուրդները պատերազմի դեմ են և ձգտում են խաղաղության: Այդ պատճառով ԽՍՀՄ ընդունեց Ազգերի լիգայի առաջարկը, զինաթափման համար աշխատելու նպատակով: Մենք ուզում ենք ապացուցել, վոր իրապես մենք խաղաղության կողմն ենք, մինչ կապիտալիստական պետությունները զինաթափման մասին բոլորովին այլ մտադրություններ ունեն»:

Ժնևում ընկ. Լիտվինովի կողմից արտասանված այս խոսքերի, ինչպես նաև զինաթափման խորհրդային առաջարկների արձագանքները հազիվ եյին լռվել, վոր զինաթափման կոնֆերենցիայի նիստերը հետաձգվեցին ապահովության կոմիտեյի նստաշրջանից հետո:

Ապահովության կոմիտեյի նստաշրջանը վերջացավ յերկու շաբաթ առաջ, մի տարտամ բանաձև ընդունելուց հետո: Մի բանաձև, վոր անգլիական պատվիրակի կարծիքով «շատ լավ բանաձև է, բայց անընդունելի Անգլիայի համար, և **վոր հանձնարարվում է Անգլիայից բացի բոլոր պետություններին**»:

Ավելի ցինիկ արտահայտություն պատմությունը քիչ անգամ է արձանագրել:

Այժմ, յերբ նորից սկսվել է զինաթափման կոմիսիայի նստաշրջանը, անկասկած բուրժուական պետություններն աշխատելու յեն լռության դավադրություն ստեղծել ԽՍՀՄ պատգամավորության առաջարկների դեմ, զինաթափման գործը սաբոտաժի յենթարկելու համար:

Համենայն դեպս, զինաթափման մասին խորհրդային Միության առաջարկները կարող են մերժվել և մերժվելու յեն միջազգային բուրժուազիայի կողմից, սակայն բոլոր յերկրների աշխատավորները հասկանալու յեն, թե վորտեղ են գտնվում աշխարհի խաղաղության դեմ դավողները, պատերազմ նյութողները:

ՊՐՈՎՈԿԱՑԻԱՆԵՐԻ ՅԵՎ ԴԱՎԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՈՐ ԱԼԻՔ

Զինաթափման կոնֆերենցիայի հերթական նստաշրջանի նախորեյին, ԽՍՀՄ և մի շարք ոտար յերկրների տնտեսական ու քաղաքական կապերի ամրացման զուգընթաց, բուրժուական վորոշ շրջաններում սկսվել է խորհրդային Միության դեմ պրովոկացիոն և դավադրական քաղաքականության մի ալիք բարձրանալ: Այդ փորձերի նպատակն է մի կողմից վորոշ դժվարություններ առաջ բերել Խորհրդային Միության դեմ, բուրժուական մի շարք յերկրներում նախընտրական կամպանիայի այս որերին ընտրական հաջողություններ ապահովել, վերջապես զինաթափման խնդրի շուրջ վիճաբանությունները վերջին պլանի վրա մղել և այլն:

Չարժե կանգ առնել կեղծ նամակների և հոդվածների այն դրյուկի վրա, վորին դիմում են բուրժուական մամուլի ասպետները («Զինովյեվի նամակ, Ստալինի, Բուխարինի հոդվածները») և վորը սակայն այլևս ազդեցություն չի գործում. խոսքը վերաբերում է տնտեսական ու առևտրական կապերը խանգարելու այն փորձերին, վորը ղեկավարվում է անգլիական բուրժուազիայի կողմից:

Պրովոկացիաների այդ կամպանիան վերսկսեց հունական բուրժուական մամուլը, խորհրդային-հունական առևտրական բանակցությունների առթիվ։ Խորհրդային ապրանքի հաջողությունները հունական շուկայում մտահոգում են կապիտալիստական մի շարք յերկրներին։ Խորհրդային ապրանքի մրցումին չկարողանալով դիմանալ, նրանք մամուլն օգտագործում են, աշխատելով բանակցությունները խզել։

Դրան հաջորդեց Դոնբասում տնտեսական հակահեղափոխության համար Գերմանիայի ինժեներների ձերբակալության առթիվ գերմանական կառավարության վորոշումը խորհրդային-գերմանական առևտրական բանակցությունները դադարեցնելու մասին և վերջապես Ամերիկա ուղարկված խորհրդային վոսկու շուրջ ստեղծված դավադրական գործը։

Քրեական ամենաբացորոշ հանցանքով մեղադրվող սրիկաների համար յերկու պետությունների միջև գոյություն ունեցող բանակցությունները խզելու նախաձեռնություն վերցնելը նշանակում է, վոր այդպիսի մի քայլ անելու համար ավելի խոր պատճառներ կան, քան կարելի յե յենթադրել առաջին հայացքից։ Նմանապես ԽՍՀՄ և Ամերիկայի առևտրին նոր թափ տալու համար Ամերիկա ուղարկված վոսկին մերժելն ու գրավման տակ առնելը, մի գործողություն, վոր հակասում է ամերիկյան արդյունաբերության շահերին, ցույց է տալիս, թե ինչ աստիճան ատելությամբ ու կատաղությամբ լցված վորոշ ուժեր շարժման մեջ են դրել իրենց միջազգային բարդ մեխանիզմը Խորհրդային Միությունը տնտեսական բլոկադայի, մեկուսացման յենթարկելու համար։

Խորհրդային Միությունը մեկուսացնելու այս փորձերին ևս սպասում է նույնպիսի անհաջողություն, ինչպես մինչև այժմ կատարված փորձերին։ Խորհրդային Միությունն այդ փորձերին հակադրում է իր ներքին տնտեսական ուժերի նոր հավաքը և միջազգային պրոլետարիատի յեղբայրական համերաշխությունը։

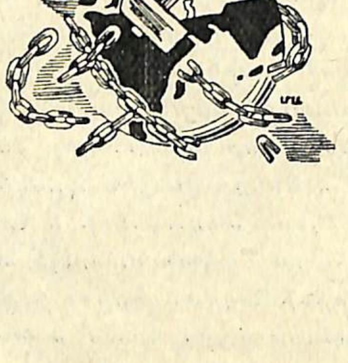

ԻԴԵՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՖՐՈՆՏՈՒՄ

Գ. Պ.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԲԻՆԵՏԸ

ԿԱԲԻՆԵՏՆ ԻՐ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԻՆ ՉԻ ԾԱՌԱՅՈՒՄ

Կուսակցական աշխատանքի կաբինետը պետք է հանդիսանա կուսակցական, պրոֆեսիոնալ, խորհրդային շինարարական, կոոպերատիվ և միջազգային կյանքի **ընթացիկ** *խնդիրները* **մշակման** *յենթարկող կուսակցության ագիտ-պրոպ բաժինների օժանդակ օրգանը։*

Նա պետք է սպասարկի մեր կուսակցական կոմիտեների բոլոր բաժիններին և բավարարի կուսակցության ակտիվի՝ ագիտատորների, պրոպագանդիստների, կոմբջջի քարտուղարների և ագիտ-պրոպ կազմակերպիչների պահանջները։

Կանգ չառնենք Լենինական, Լոռի-Փամբակի և Զանգեզուրի կաբինետների վրա, վորոնք նոր են կազմակերպվել և այդ պատճառով չունեն դեռևս աշխատանքի փորձ, վորպես օրինակ վերցնենք ՀԿ (բ) Կուսակցության Կենտրոնական և Յերևանի Կոմիտեների ագիտ-պրոպ բաժիններին կից գործող կուսակցական աշխատանքի կաբինետը։ Նա ունի յերկու տարվա աշխատանքի փորձ և նրա գործունեյության հիման վրա կարելի յե վորոշակի յեզրակացությունների հանգել։

Մեր ընկերներից շատերը այդ կաբինետը բնորոշում են վորպես սովորական գրադարան-ընթերցարան։ Այդ տպավորությունն է ստանում առաջին այցելուն և այդ համոզմունքին է հանգում նրա աշխատանքով հետաքրքրվողը։

Այդ կաբինետին կից գոյություն ունեցող 9 սեկցիաները գրեթե չեն աշխատում։ Այնպիսի կարևոր սեկցիաներ, ինչպես օրինակ, մեթոդական, ագիտացիոն, պրոպագանդիստական և կոնսուլտացիոն բյուրոն վոչ մի հավաքույթ չեն ունեցել։ Մեկ յերկու ժողով են ունեցել հակակրոնական և յերիտասարդական սեկցիաները, սակայն այդ ժողովները դեռևս բավական չեն, վոր ասենք թե այդ սեկցիաները գործում են։

Մի փոքրիկ համեմատություն մեր կաբինետի և ՀամԿ (բ) Կ Մոսկվայի Կոմիտեյի Ագիտ-պրոպ բաժնին կից գործող կաբինետի միջև։ Մի տարվա ընթացքում անց է կացրել 83 խմբական և 1000 գրավոր կոնսուլտացիա, մինչդեռ մեր կաբինետի կոնսուլտացիոն բյուրոն չի անցկացրել վոչ մի խմբական կամ գրավոր կոնսուլտացիա, զարմանալին այն է, վոր վոչ վոք չի դիմել Կոնսուլտացիոն բյուրոյին։ Մի տարվա ընթացքում Մոսկվայի կաբինետը հավաքել է 11 հազար մատերիալներ և այն մատակարարել է կուսակտիվին և մյուսներին։ Մեր կաբինետի հավաքած մատերիալներն են մի քանի դիագրամա, մի քանի ցիտատ, գրականության մեկ յերկու հանձնարարական ցուցակ, վորպիսին կարելի յե գտնել յուրաքանչյուր գրադարան-ընթերցարանում։

Բավականանանք առայժմ այս փոքրիկ համեմատությամբ։ Յեղբա-

կացությունը պարզ է, մեր կաբինետը մինչև հիմա չի սպասարկել կուսկոմիտեներին, կուսակտիվին և կուսքաղցանցին։ Նա մինչև հիմա չի կազմել համապատասխան ակնարկներ, տեղեկանքներ, թեզիսներ, ալբոմներ, սխեմաներ և այլն։ Այս բոլորից հետո միանգամայն իրավացիորեն կարող ենք ասել, որ նա դեռևս չի ծառայում իր հիմնական նպատակին։

ԱԳԻՏ-ՊՐՈՊ ԱՇԽԱՏՈՂԻ ԿԱԲԻՆԵՏ ԹԵ ԿՈՒՍ. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԲԻՆԵՏ

Մեզ մոտ այն կարծիքն է տիրում, որ կաբինետը միայն պետք է ծառայի ագիտատորներին և պրոպագանդիստներին և ագիտ-պրոպ բաժիններին։ Յեվ իրոք, գործող կաբինետներն այդ բնույթն են կրում։ Այսպիսով կաբինետի սպասարկումից դուրս են մնում կուսկոմիտեների մյուս բաժինները, բջիջի քարտուղարները, կուսշրջկոմները և այլն։ Ուրեմն, յեթե մի որևէ բջիջի քարտուղար իր աշխատանքների մասին ցանկանա որևէ մատերիալ ստանալ կուս. կազմակերպչական խնդիրների մասին, կաբինետը պիտի պատասխանի, որ այդպիսին չունենք։

Մեր կարծիքով կաբինետները պետք է մնան ագիտ-պրոպ բաժինների կից, բայց նպատակ պետք է դնեն ոչ միայն սպասարկել ագիտատորներին և պրոպագանդիստներին, այլև կուսակտիվի մյուս խավերին և կուսկոմիտեների բոլոր բաժիններին։

Մոսկվայի կաբինետն այդ սկզբունքով է կազմակերպված և դրա համար ոչ թե կոչվում է ագիտ-պրոպ աշխատողի կաբինետ, այլ **կուսակցական աշխատանքի կաբինետ***։*

Անհրաժեշտ է, որպեսզի մեր կաբինետներն էլ մշակման յենթարկեն կուսկազմակերպչական ընթացիկ աշխատանքները, մյուս կազմակերպությունների կազմակերպչական աշխատանքի փորձը սեփականություն դարձնեն մեր կոմիտեների բոլոր բաժիններին, կոմբջիջի քարտուղարներին և այդ խնդիրներով հետաքրքրվող ընկերներին։

ԿԱԲԻՆԵՏԸ ՊԵՏՔ Ե ՅԵՐԵՍԸ ԴԱՐՁՆԻ ԴԵՊԻ ԳՅՈՒՂ

Գյուղի աշխատանքները գնալով բարդանում են, մեր շրջանային կոմիտեների, բջիջների քարտուղարների առաջ բազմաթիվ խնդիրներ են դրվում գյուղի կոլլեկտիվացման և նրա կուլտուրականացման ուղղությամբ։

Գյուղական տնտեսության կոլլեկտիվացման և գյուղի կուլտուրականացման քայլերը խախտելու յեն կուլակության տնտեսական հիմքերը, նրա տնտեսական ազդեցությունից հետզհետե դուրս են բերելու չքավոր ու միջակ գյուղացիության։

Գյուղական կազմակերպությունների անելիքները բարդանում են և բարդանալու յեն։ Այսպիսի պայմաններում կուսաշխատանքի կաբինետները չեն կարող իրենց գործունեյության մեջ չմտցնել գյուղական ակտիվին սպասարկելու խնդիրը։ Անհրաժեշտ է, որ կաբինետները մշակման յենթարկեն կուսղեկավարության վերաբերյալ ընթացիկ խնդիրները, գյուղական բուրժուազիայի դեմ պայքարելու և բատրակության կազմակերպելու նորանոր մեթոդները և գրավոր ու բանավոր կոնսուլտացիայի միջոցով բավարարություն տա՛ գյուղական կուսակտիվի պահանջներին և կուս. քաղգրագիտական ցանցին։

Յերևանի կուսաշխատանքի կաբինետն այդ ուղղությամբ ոչ մի քայլ չի կատարել և բավականացել է իր աշխատանքները «ծավալել» միայն քաղաքում։ Այնպիսի մի հաստատություն, որպիսին է կաբինետը, չպիտի անմասն մնա գյուղում կատարվող աշխատանքներից, նա էլ պետք է իր յերեսը դարձնի դեպի գյուղ։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆ ՊԵՏՔ Ե ՍՏԵՂԾԵԼ ԿԱԲԻՆԵՏՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

Վերոհիշյալով նպատակ չունենք մեկն ու մեկի վրա բարդել կուս. աշխատողի կաբինետի թույլ աշխատանքները։ Դժվար թե այդ կաբինետի հետ գործ ունեցող ընկերներից մեկը հրաժարվի պատասխանատվության ավել կամ պակաս մասից։ Բոլորս էլ մեղավոր ենք կաբինետի թույլ աշխատանքների համար։

Մեր կուսակտիվը՝ ագիտատորները, պրոպագանդիստները, ագիտ-պրոպ կազմակերպիչները, բջիջի քարտուղարները և մյուսները կապված չեն այդ կաբինետի հետ, նույնիսկ մի քանի ընկերներ չեն գանազանում կուս. աշխատանքի կաբինետն ագիտ-պրոպ բաժնի վարիչի սենյակից։ Կուսընկերները շատ քիչ են հաճախում կաբինետ, կուսակտիվը չի գալիս կաբինետ կարդալու և ուսումնասիրելու համար։ Վերջինս անպայման ցանկանում է տանը «կարդալ», իսկ թե կարդում է բավարար չափով թե ոչ, դա դեռ հարց է։

Չկա մի ընկեր, որ գրավոր կամ բանավոր կերպով դիմի կաբինետին և կոնսուլտանտ պահանջի։ Մի՞թե մեր ակտիվին ամեն ինչ պարզ է, մի՞թե նա կարիք չունի կոնսուլտացիայի։ Այն ժամանակ ինչո՞վ բացատրել Մոսկվայի ակտիվի պահանջը, ինչո՞ւ այդ ակտիվից 1000 դիմում է տրված կոնսուլտացիոն բյուրոյին, իսկ մեր բյուրոյին ոչ մի դիմում։ Մեր ակտիվը մի՞թե կարիք չի զգում դիմել կուսակցության «դեղատունը» այս կամ այն ռեցեպտով։ Իհարկե կարիք ունի նա և՛ մեթոդական ցուցմունքի և՛ կոնսուլտացիայի և զանազան մատերիալների, ավելի պահանջ պետք է ունենա քան թե Մոսկվայի ակտիվը։

Ուրեմն ինչո՞վ բացատրել մեր կուսակտիվի անհետաքրքրությունը դեպի կաբինետի աշխատանքները։ Մեր կարծիքով դրա պատճառը նախ և առաջ պետք է փնտրել ակտիվի ինքնազարգացման աշխատանքների մեջ։ Մեր ակտիվը մի կողմից խիստ ծանրաբեռնված լինելու, իսկ մյուս կողմից բնակարանային և այլն պատճառներով հնարավորություն չունի ինքնազարգացմամբ զբաղվելու սիստեմատիկորեն, այդ պատճառով նրա մեջ չի առաջանում այն հարցասիրությունը, ինչ որ Մոսկվայի ակտիվի մեջ, դրա համար նա «կարիք չի զգում» կաբինետի կոնսուլտացիային և այլն։ Մյուս պատճառը կաբինետի աշխատանքների, նրա սեկցիաների ու բաժինների անկազմակերպ դրությունն է։ Պակասում է անհրաժեշտ գրականություն, չկա արտասահմանյան մամուլի կաբինետ, շենքը չունի հարմարություններ, կուսղեկավարությունը թույլ է կաբինետի աշխատանքների նկատմամբ և այլն։

Անհրաժեշտ է, վոր կաբինետը պարզաբանի կուսակցական մասսային իր դերն ու նշանակությունը, հետաքրքրություն զարթեցնի քաղաքային և գյուղական ակտիվի մեջ դեպի իր աշխատանքները։ Կուսակցության ագիտպրոպ բաժիններն ևս պետք է աջակցեն այդ աշխատանքին և ուժեղացնեն իրենց ղեկավարությունը կուսաշխատողի կաբինետների նկատմամբ։

Բ. Փ.

ՅԵՐԻՏԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Մի խնդիր, վորը ոպոզիցիայի կողմից նույնպես յենթարկվում է բամբասանքի, դա բանվոր յերիտասարդության ուսման հարցն է։

Նախ բերենք մի քանի անհրաժեշտ թվական տվյալներ։ Բանվոր յերիտասարդության, Բանֆակներում, Գործուսդպրոցներում սովորողների թիվը 1924 թ. հունվարին 59 897-ից 1926 թ. դեկտեմբերին հասել եր 109.403-ի։ Աճումը յերկու տարվա ընթացքում կատարվել է 82.6%-ով։

Մինչև 1926 թ. Գործուսդպրոցների (Фабзавуч) քանակը հասնում եր 954 և ուսանողության թիվը 90.593-ի։ 1927 թվին դպրոցների քանակը հասնում եր 1.068, իսկ ուսանողության թիվը 109.000 (1921 թվին ընդամենը կար 41 դպրոց 2.000 աշակերտությամբ)։ Բանֆակների թիվը ամբողջ Միության մեջ 109 է, ուսանողության թիվը հասնում է 45.702 *)

Հետճաշյան բանվորական համալսարանների թիվը (չշփոթել բանֆակների հետ) 1926--27 տարվա ընթացքում հասնում եր 31-ի 7.868 բանվոր ուսանողությամբ, վորի 37%-ը կազմում է բանվոր յերիտասարդությունը։ Այդ համալսարանները, վորտեղ միմիայն ընդունվում են բանվորները, գոյություն ունեն մեծ արդյունաբերական վայրերում (Մոսկվայում, Դոնբասում, Ուրալում, Խարկովում և այլ վայրերում)։

Հետճաշյան բանվորական դպրոցների քանակը այժմ հասնում է 143-ի, իսկ ունկնդիրների թիվը 8914-ի**)։

Աճում է նաև բարձրագույն համալսարաններում ընդունվող բանվորների տոկոսը։ Յեթե 1926 27 ուսմնակ. տարվա սկզբին ընդունվածների մեջ 34% եր կազմում, այս տարվա ընդունվածների մեջ բանվորների տոկոսը կազմում է 59.1% ***)։ Ամբողջ ուսանողության մեջ 1926—27 ուսումնկ. տարում բանվորները կազմում եյին 17,8%, 1927—28 ուսումնկ. տարվա սկզբում այդ տոկոսը հասել է 41.2%-ի ամբողջ Միության մեջ։ Այնուհետև յեթե վերցնենք պրոֆտեխնիկական դպրոցների քանակը, վորտեղ սովորում են գլխավորապես բանվորների զավակները և արդյունաբերության մեջ աշխատող բանվորները, մենք կստանանք հետևյալ պատկերը, 1925 հունվարին 1.072 դպրոց 95.490 ուսանողությամբ. 1926 թ. դեկտեմբերին 1959 դպրոց 154.246 ուսանողությամբ, (ներկայումս թե ուսանողության և թե դպրոցների թիվը ավելացել է, դժբախտաբար վերջին թվերը մեր տրամադրության տակ չկան)։

---

*) Թվերը վերցված են Լունաչարսկու զեկուցումից, վոր նա արել է Կենտգործկոմի վերջին սեսիայում։

*) Թվերը վերցված են «Комс. Правда» թերթի № 261-ից։

***) Թվերը վերցված են ընկ. Խոդորովսկու հոդվածից՝ «Правда»-ից։

Մեկ տվյալ ևս։ Յեթե 1925 թվին հետճաշյան բանվորական հանրագիտական և ընդհանուր զարգացողության խմբակների թիվը հասնում եր 539 ի 65.764 ունկնդիրներով, ապա 1926 թ. 866 խմբակ, 99.347 *) ունկնդիրներով (սրանց մեծ մասը անչափահաս բանվորներ են)։

Սա միայն սկիզբն է այն մեծ, հսկայական կուլտուրական հեղաշրջման, վորը կատարվում է մեր յերկրում։

Կենտգործկոմը Հոկտեմբերի տասնամյակի առթիվ, Լուսժողկոմատին բաց է թողել 15.000.000 ռուբլի ժողովրդական լուսավորության համար։ Սրա հետ կապված է նաև Բանֆակների, Գործուսդպրոցների ցանցի լայնացման խնդիրը։

Յեթե ցարի կառավարությունը իր լայն միջոցներից լուսավորության գործի համար մեկ մարդու վրա ծախսում եր 2 ռուբլի 18 կոպ., ապա Խորհրդային իշխանությունը, չնայած իր սուղ միջոցներին, (համաշխարհային ապա նաև քաղաքացիական պատերազմների, սովի, բլոկադայի պատճառով քայքայված ժողովրդական տնտեսության), այսօր մեկ քաղաքացու վրա լուսավորության գործի համար ծախսում է 4 ռ. 79 կոպ., (տես Լունաչարսկու զեկուցումը)։

Ահա թե թվերը, փաստերը ինչ են ասում մեզ։

Շ. ՍՈՒՐԵՆԻ

ԽՐՃԻԹ-ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԵՋ

Չնայած նրան, վոր իր ժամանակին համապատասխան դիրեկտիվներ տրված են յեղել թե Կուսկենտկոմի ագիտ-պրոպ բաժնի և թե նրա ազգային փոքրամասնությունների յենթաբաժնի կողմից ազգային փոքրամասնությունների գյուղերում քաղդաստիարակչական, առանձնապես խրճիթ-ընթերցարանների աշխատանքներն ուժեղացնելու համար, այնուամենայնիվ այդ աշխատանքները կաղում են և ունեն բազմաթիվ թերություններ։

Շատ գյուղերում խրճիթ-ընթերցարաններ չկան, յեղածներն էլ գրեթե վոչ մի աշխատանք չեն տանում և չեն էլ կարող տանել, վորովհետև բոլոր խրճիթ-ընթերցարանները չունեն համապատասխան կահավորում, շենք ևայլն։ Նույն դրության մեջ են նաև շրջանային կենտրոնների խրճիթ-ընթերցարանները, վորոնք շատ դեպքերում ոգտագործվել են, յերկար ժամանակով, շրջանային ժողդատարանի, գյուղխորհրդի և այլ հիմնարկների կողմից, վորի պատճառով խրճիթը դադարել է աշխատելուց և փակվել (որ. Լենգավառի Ամասիա գյուղի խրճիթը, Դիլգավառի Զարքյանդ գյուղինը ևայլն)։ Խրճիթ-ընթերցարանների գրականությունը թափթփված դրության մեջ է։ Վերանորոգման կարոտ են բազմաթիվ խրճիթ--ընթերցարաններ։ Խրճիթ-ընթերցարանները ձմրան սաստիկ ցրտերին փայտից զուրկ լինելու պատճառով մնում են փակ։ Խրճիթվարների վորակը բավականին ցածր է, մեծամասնությունը այդ աշխատանքներին ծանոթ չէ։ Խրճիթվարների մեծ մասը բարձրաձայն ընթերցանություն կատարել չեն կարողանում։ Նույնիսկ կան խրճիթվարներ, վորոնք չգիտեն, թե՝ ինչ բան է տեղեկատուբյուրոն։ Բազմաթիվ խրճիթ-ընթերցարաններ չունեն ռազմական և գյուղատնտեսական խմբակներ։ Գյուղերում խրճիթ-ընթերցարանների կողմից վոչ մի ներկայացում չի տրվել։ Շրջկենտրոնների և գյուղերի խրճիթ-ընթերցարանների ռադիոները գրեթե չեն գործում (Դիլիջանի Կարմիր գյուղի, Ն. Բաշքյանդ և այլն)։ Հասարակությունը կինոյով շատ է հետաքրքրվում, մինչդեռ խրճիթները այդ մասին չեն մտածում։ Նույնիսկ թուրք կանայք խնդրում են, վոր իրենց գյուղի խրճիթի աշխատանքները կանոնավորեն և շաբաթվա վորոշ օրերը իրենց տրամադրեն և իրենց համար էլ կինո ցուցադրեն (Աշտարակի Գյուլի-Բուլաղ գյուղ)։

---

*) Տվյալները վերցված են «Комс. Правда» № 261-ից։

Պատահել են դեպքեր, յերբ մի տարվա մեջ չորս անգամ խրճիթվարներն փոխվել են։ Խոշոր բացերից մեկն էլ այն է, վոր խրճիթները չունեն աշխատանքի կայուն ծրագիրը։ Անգրագիտության և կիսագրագիտության վերացման գործում գրեթե վոչ մի աշխատանք չեն կատարվում։ Այնտեղ, վորտեղ այդ աշխատանքը կատարվել է վորոշ չափով, տեղի յե ունեցել սխալներ։ Այդ դպրոցներն ընդգրկվողների ցուցակը ժամանակին չեն պատրաստվում, կազմակերպչական աշխատանքները նախորոք չեն կատարվում, վորպեսզի ժամանակին սկսեն և հետագայում էլ թյուրիմացությունների տեղիք չտան։ Շրջգործկոմներն էլ լուրջ ուշադրություն չեն դարձնում այս գործի վրա։ Նույնիսկ պատահել են դեպքեր, յերբ կենտրոնից անգրագետների և կիսագրագետների դպրոցների համար ստացված գրականությունը իր ժամանակին չեն ուղարկել տեղերին բաժանելու համար, ուշացրել են, իսկ շրջգործկոմում մնալով գրքերից պակասել են։ Սակայն, սրանով յերբեք չենք ժխտում այն հանգամանքը, վոր կան խրճիթ-ընթերցարաններ, վորոնք անցյալ տարիների համեմատությամբ վորոշ առաջադիմություն են ունեցել և վորոշ արդյունքներ են տվել աշխատավորական տարրերին իրենց շուրջը համախմբելու և նրանց մեջ կուլտուրդաստիարակչական աշխատանք տանելու գործում (օրինակ. Գյուլլի-Բուլաղ գյուղ, Թթու ջուր և այլն)։ Բայց և այնպես պետք է շեշտել, վոր նրանք հետ են մնում, աչքի ծակող թերություններ ունեն, վորով անհրաժեշտ է կարճ ժամանակամիջոցում այդ թերություններին վերջ տալ։

Կան գավառային և շրջանային գործադիր կոմիտեներ, վորոնք կենտրոնից ստանում են այդ նպատակների համար համապատասխան գումարներ և փոխանակ նույն նպատակի համար գործադրելու, պահում են ուրիշ նպատակների համար գործադրելու։ Մեր կուսակցական մարմինները պետք է օժանդակություն ցույց տան խրճիթ-ընթերցարաններին և նման դեպքերում պիտի պատասխանատվության կանչեն գործին նման վերաբերմունք ցույց տվողներին։

Խրճիթ-ընթերցարանների աշխատանքը գլխավորապես կախված է նրա նյութական դրությունից — կայուն բյուջեյից։ Կայուն բյուջե, նյութական ապահով դրություն ստեղծելուց հետո հնարավորություն կը լինի լուծել կահավորման, լուսավորության, հարմարությունների, փայտի խնդիրները և ընդհանրապես խրճիթի աշխատանքները կը դրվեն կանոնավոր հունի մեջ։

Անգրագետների և կիսագրագետների դպրոցների նկատմամբ պետք է լուրջ վերաբերմունք ունենալ, մանավանդ գիշերային դասընթացքների նկատմամբ։ Սոցիալական դրության նկատմամբ պետք է լինել խիստ և առաջին հերթին պիտի ընդունել բատրակներին և չքավոր գյուղացիներին, իսկ այս գործը կատարելիս պետք է համաձայնեցրած աշխատանք կատարել տեղական կուսակցական, խորհրդային և այլ կազմակերպությունների հետ։

Շրջանային քաղլուսկոմիտեների դերը խոշոր է քաղլուսաշխատանքներն կանոնավորելու և ղեկավարություն ու ցուցմունքներ տալու տեսակետից. մինչդեռ այդպիսիները դեռ չկան ազգային փոքրամասնությունների շրջանում։ Անհրաժեշտ է կազմակերպել շրջքաղլուսկոմիտեներ։ Շրջաններ կան, վորտեղ գոյություն ունեն միայն լուսհրահանգիչներ, վորոնք քաղլուսաշխատանքներով գրեթե չեն հետաքրքրվում։ Անհրաժեշտ է այդ հրահանգիչներին պարտադրել այդ ուղղությամբ։

Կազմակերպելով ռազմական, գյուղատնտեսական և այլ խմբակներ, անհրաժեշտ է լայն չափով նրանց մեջ ընդգրկել գյուղական բատրակներին և չքավոր գյուղացիներին։

Գրականությունը պիտի հաշվառման յենթարկել և խնամքով պահել. միաժամանակ անհրաժեշտ է գյուղացու համար մատչելի և այժմեական բնույթ կրող գրականություն ձեռք բերել։ Թերթերը քիչ են ստացվում։ Այդ թերթերի թիվը պիտի շատացնել և թերթերը պետք է պահվեն և վոչ թե փչացնեն, ինչպես այդ յերևույթը տեղի յե ունենում բոլոր խրճիթներում։

Շախմատ, շաշկի և այլ կուլտուրական խաղերը պիտի տարածել նաև գյուղերում։ Մոգական լապտերի և շրջիկ կինոների կարիքը զգում են ազգային փոքրամասնությունների գյուղերը. անհրաժեշտ է շրջիկ կինոնկարների ցուցադրումը հաճախակի դարձնել, իսկ այդ շրջանների և գյուղերի համար ձեռք բերել մոգական լապտերներ։ Ռադիո ապարատները պիտի կանոնավորել. իսկ այնտեղ, վորտեղ չկան պիտի ձեռք բերել. մեր գյուղացիները շատ են հետաքրքրվում ռադիոյով։

Խրճիթ-ընթերցարանները պիտի ուժեղ աշխատանք տանեն նաև կանանց մեջ, այս աշխատանքին պիտի օժանդակություն ցույց տան նաև բանգեղջբաժինները.

Բոլոր աշխատանքները գլխավորապես պետք է տարվեն ծրագրված և պլանային կերպով, այլապես միշտ թերություններ կունենանք և խոչընդոտների կը հանդիպենք։

Այս բոլոր աշխատանքները կը կանոնավորվեն միայն պատրաստի և համապատասխան կադրեր ունենալուց հետո։ Ազգային փոքրամասնությունների, լավագույն և ակտիվ տարրերից անհրաժեշտ է ընտրություն կատարել և նրանց հատուկ դասընթացքների միջոցով պատրաստել խրճիթ-ընթերցարաններում աշխատելու համար։ Այս աշխատանքը հասունացած խնդիր է և արժանի յե քաղլուսգլխավարչության և համապատասխան մարմինների ուշադրությանը։

ԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱ

Պ. ՍՏԱՄԲՈԼՑՅԱՆ

ԿՈՒՍԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՍՊԱՌԿՈՈՊԵՐԱՑԻԱՅՈՒՄ

Սպառողական կոոպերացիան մեր սոցիալիստական շինարարության մեջ քանի գնում ավելի խոշոր գործոն ե դառնում։ Նրա տեսակարար կշիռը մեր տնտեսության մեջ որըստորե աճում ե։ Այդ աճման զուգընթաց զարգանում ե նաև մասսաների ակտիվությունը։

Սպառողական կոոպերացիայի հենց այդ աշխատանքների ծավալի մեծությունը և նրա գերազանցորեն մասսայական բնույթը պահանջում ե կուսակցության ղեկավարության ուժեղացումը և այդ ղեկավարման մեթոդների ավելի կատարելագործումը։

Կոոպերացիայի քաղաքական վարքագիծը և այդ քաղաքականությունից բղխող բոլոր հիմնական խնդիրները վորոշվում և նախագծվում ե կոմկուսակցության համագումարներում և կուսակցական այլ բարձր ղեկավար որգաններում։

Այդ վորոշումների ճիշտ և անսայթաք իրականացումը ապահովելու համար կուսօրգանները տեղերում իրենց հետագա ընթացիկ աշխատանքների մեջ պետք ե ուժեղացնեն և պլանային կարգով գործադրեն իրենց անմիջական ղեկավարությունը։ Ինչ խոսք, վոր մեր կոոպերացիայի բոլոր սիստեմները կուսակցական մարմինների այդ ղեկավարության անհրաժեշտությունը զգում են և պետք ե այն յերբեք չթուլանա։

Կուսղեկավարության մեթոդները պետք ե այնպես լինեն, վոր մաքսիմալ չափերով հնարավոր լինի ապահովել կոոպերատիվ մարմինների ինքնագործնեյությունը, չթուլանա նրանց պատասխանատվության գիտակցությունը ընտրողների առաջ։ Վերջապես այդ ղեկավարությունը չկրի կոոպերատիվի առորյա աշխատանքները հովանավորելու, նրանց գործերի մեջ խառնվելու բնույթ։

Կոոպերացիայի բնագավառում, վորպես ինքնագործ և մասսայական կազմակերպություն, դեմոկրատիայի լայն կիրառման հարցը մեր կուսակցության համար յեղել ե հիմնական խնդիրներից մեկը։ Այդ պատճառով կոոպերացիայի ղեկավարության մեթոդների հարցով նա հատկապես զբաղվել ե և տվել ե միանգամայն ճիշտ և սպառող լուծում։

Կուսակցության XIV*-րդ կոնֆերենցիայի վորոշումները կենսագործելու համար, Կենտրոնական Կոմիտեն հատուկ վորոշում ե ընդունում կուսմարմինների ղեկավարության մասին կոոպերացիայի նկատմամբ, ուր պարզ և վորոշ ասում ե «կուսակցական կոմիտեների կոոպերատիվ կոմիսիաները իրենց քննության նյութ պետք ե դարձնեն միայն կոոպերատիվ շինարարության վերաբերող հիմնական սկզբունքային հարցերը և կոոպերացիային վերաբերող կուսակցական ղեկավարության խնդիրները, կոոպերացիայի ընթացիկ գործնական հարցերը քննության առարկա չդարձնելով, միաժամանակ չխառնվելով կոոպերատիվ մարմինների առորյա խիստ գործնական աշխատանքների մեջ։ Այդպիսի խնդիրները պետք ե վճռվեն իրենց կոոպերատիվ մարմինների և նրանց ֆրակցիաների կողմից»։*) մեր կուսմարմինների ղեկավարությունը տեղերում այս ուղղությամբ անպայման շատ խոշոր նվաճումներ ունեն համեմատած նախորդ տարիների հետ, սակայն պետք ե խոստովանվել, վոր մեր կուսակցության ղեկավարության մեջ դեռևս ունենք բավականին թերություններ, վորոնց մասին պետք ե խոսվի առանց թաքցնելու։ Յեթե մեր թերությունների մասին մենք հրաժարվենք խոսել, հազիվ թե մեզ հաջողվի ուղղել նրանց։ Ընկ. Ստալինը* XV*-րդ համագումարում ասում ե «Միթե պարզ չի, վոր յեթե հրաժարվենք ազնվորեն և ուղղակի ինքնաքննադատությունից, հրաժարվենք ազնվորեն և ուղղակի մեր սխալները ուղղելուց, մենք դրանով կփակենք մեր առաջադիմելու ճանապարհը, չենք լավացնի մեր աշխատանքը և չենք ապահովի մեր նոր նվաճումները»։*

*Ամենից առաջ պետք ե նկատել, վորպես քիչ թե շատ ընդհանուր բնույթ կրող յերևույթ, վոր կուսղեկավարության մեջ նկատվում ե վորոշ վարչական թեքում (*административние*)։ Այս պակասության մասին, վորպես մեր կուսակցության մեջ լուրջ թերություն կանգ ե առել ընկ. Ստալինը։ Նա ասում ե այդ վարչականության մեթոդի կիրառումը կուսակցության մեջ, վոչ պակաս վտանգ ե ներկայացնում մեզ համար։*

Մեր կողմից նկատի առնվելիք թերությունների մեջ, համարյա թե կարմիր թելի նման նկատելի յե այդ վարչականության մոմենտը։

Բոլորովին քիչ չեն դեպքեր, վոր կուսմարմինների կողմից առաջարկվում ե այս կամ այն կոոպերատիվի վարչությանը վարկավորել ծառայողներին, հակառակ կուսակցական բարձրագույն մարմինների և կոոպերատիվ գծով յեղած կարգադրությունների։

Նման կարգադրությունների և վորոշումների հետևանքով հաճախ մեզ դժվարությամբ ե հաջողվում պայքարել մեր շատ կոոպերատիվ վարչությունների դեմ, վորոնք առանց այն ել տառապում են կոոպերատիվի միջոցները անտնտեսավար կերպով ցրելու հիվանդությամբ։

Յեթե մենք քննության ենք առնում մեր կոոպերատիվների բալանսները, նկատում ենք, վոր նրանց մեջ դեբիտորական հաշիվները բավական պատկառելի տեղ են բռնում։ Այս տարվա հաշվետու վերընտրական կամպանիայի ժամանակ տարվա հաշիվները փակելիս մեր կոոպերատիվ ցանցը բավական մեծ գումարներ դուրս գրեց բալանսից, վորպես անհուսալի և կորած գումարներ։

Այդ ամենամեծ հիվանդության դեմ մենք պետք ե մեր պայքարը սրենք, ուժեղացնենք և վոչ թե տեղ-տեղ թուլացնենք։

Սպառկոոպերացիայի սեփական միջոցները ուժեղացնելու և ազգաբնակչության ազատ միջոցները (փայավճարների գումարի ավելացման, ավանդներ հավաքելու միջոցով) ներգրավելու խնդիրները մեր կուսակցության այսորվա հարվածային անելիքներից մեկն ե։ Այս անվիճելի հար-

---

**) Կենտկոմի 29 հուլիսի 1925 թ. այս վորոշումը, վոչ միայն յուր ուժը չի կորցրել, այլ ընդհակառակը՝ կուսղեկավարության հետագա քաղաքականությունը ավելի լայնացրել և ճշտել այն։*

ցում յեղել են դեպքեր, վոր մեր կուսակցական ընկերներից վոմանք խընդիրը իրագործելու հարցում նպաստող գիծ չեն տարել: (Ախտա, Դսեղ, Հաղբատ):

Կուսմարմինների ղեկավարության կարևոր բնագավառը հանդիսանում ե կոոպերատիվ թե ընտրովի մարմինների և թե ապարատի մեջ կուսակցական ընկերների տեղավորման և նրանց կարգավորման հարցը: Կոոպերացիայի ծավալման և նրանց աշխատանքների խորացման հետևանքով կոոպերատորների մնայուն կադրեր ունենալու խնդիրը դարձել ե մեզ համար ամենաակտուալ հարցերից մեկը:

Շատ հաճախ անհամապատասխան աշխատակցի պատճառով տուժում ե մեր գործը կամ թե մեր ցանկացած ռացիոնալացման աշխատանքները իրականացնել չենք կարողանում: Այս կարևոր հարցում մեր վերջին տարիներում ունեցած նվաճումների հետ միասին ունենք նաև շատ թերություններ: Թերություններից կարևորը մենք համարում ենք այն, վոր տեղերում կուսմարմինների կողմից մեր կոոպերատիվների թե պատասխանատու և թե շարքային աշխատակիցները հաճախակի փոփոխության են յենթարկվում, հանվում են իրենց հիմնական աշխատանքներից և ստացվում ե հոսող և անկայուն կազմ: Հաճախ այդ փոփոխությունները տեղի յեն ունենում ընտրված ընկերների վերաբերմամբ, վորը անշուշտ խախտում ե կոոպերատիվ դեմոկրատիայի տարրական սկզբունքները: Այս մասին Կենտկոմի նույն վորոշումը տալիս ե կատեգորիկ և շատ պարզ դիրեկտիվ:

«Այն կազմակերպությունները և կուսկոմիտեները, վորոնք շարունակում են կոոպերատիվ աշխատակիցների հաճախակի տեղափոխություններ կատարել՝ խախտելով կոոպերատիվ մարմինների ընտրողականությունը, կենտրոնական կոմիտեն առաջարկում ե ձեռք առնել կուսակցական ազդեցության վճռական միջոցներ: Կենտրոնական կոմիտեն անհրաժեշտ ե գտնում ապահովել հաստատուն միջոցներ, վոր այս կամ այն կոոպերատիվ վարչության մեջ ընտրված աշխատակիցը մնա մինչև իր լիազորությունների ժամանակը լրանալը: Թույլատրելի չեղումներ այդ բանից կարելի յե միայն ամենածայրահեղ բացառության դեպքում»:

Այս տարվա վերընտրությունների նախորյակին Ախտայում Ռնդամալի կոոպ.-ի նախագահին հրամանով միլիցիապետի ոգնականի պաշտոն են հանձնում: Գավկոմի հեռագրի միջոցով արված կարգադրությունը կանգնեցնում ե այդ հրամանի իրագործումը:

Ղափանի խոշոր կոոպերատիվի նախագահը տարվա կեսին վերցվում ե իր պաշտոնից և նշանակվում շրջգործկոմի նախագահ:

Դեռ նոր ենք վերջացրել մեր ընտրությունները արդեն շրջկոմներից մեկը՝ Ղուրդուղուլին. վորոշել ե կոոպ.-ի նախագահին հանել և ուղարկել վարկային ընկերություն: Գավկոմը կանգնեցրել ե այդ վորոշումը:

Նորերս Դարալագյազի գավկոմը վորոշում ե ընդունել Արղոցի կոոպ.-ի նախագահին վերցնել և նշանակել Փաշալվի վարկային ընկերության նախագահ և գրություն են ուղղել Հայկոոպին նրա համաձայնությունը առնելու համար:

Այսպես շարունակելու դեպքում ընտրությունների նշանակությունը, կոոպերատիվ դեմոկրատիայի կիրառումը, վորոնց վրա մեր կուսակցությունը մեծ նշանակություն ե տալիս, բոլորովին կը կորցնեն իրենց արժեքը մասսաների աչքում:

Այս տարի մենք պետք ե ամուր գիծ վերցնենք, ընտրվածներից յեվ վոչ մեկին չհանել, կայուն վիճակ պահպանել:

Այլապես մեր աշխատանքների ռացիոնալացման, նրանց վորակը բարձրացնելու գործը չափազանց կտուժի:

Այնուհետև ավելի մեծ չափերով փոփոխություններ են տեղի ունենում գործակատարների կազմի մեջ: Ամենայն հեշտությամբ այս կամ այն շրջկոմը, հաճախ գավկոմների համաձայնությամբ, հանում են գործից 3-4 տարվա փորձառություն ունեցող գործակատարների: (Աչքի յեն ընկել Փարաքարի. Ն.-Խաթունարխի, Ախտայի շրջկոմները, փաստեր կան նաև այլ գավառներից):

Գործակատարների հաճախակի փոփոխությունները սպառկոոպերացիայի աշխատանքների վրա շատ ծանր ե ազդում:

Առհասարակ գործակատարի պաշտոնը կոոպերատիվի համար ամենապատասխանատու աշխատանքներից մեկն ե:

Այդ պատճառով գործակատարների վորակյալ կադր ունենալու հարցը մեզ համար ամենահիմնական խնդիրներից մեկն ե: Սակայն յեթե մենք այսպես հաճախակի փոփոխությունների յենթարկենք գործակատարների կազմը, մեզ չի հաջողվի ունենալ լավ գործակատարներ,

Այնուհետև կա նաև շրջկոմ, վոր սիստեմատիկ կերպով խառնվում ե կոոպ.-ի գործնական աշխատանքների մեջ և դրանով նախագահների տևողական աշխատանքը միևնույն վայրում դարձնում ե անհնարին (Մոլլա կյոկչա):

Տեղ տեղ նկատելի յե, վոր մեր կուսստորին ապարատը բավականին խորը չի ըմբռնել կուսակցական քաղաքականությունը անկուսակցական գյուղացի ակտիվը առաջ քաշելու և մեր շինարարությունը լծակից դարձնելու կարևոր մոմենտը: Կոոպերատիվ վարչությունների մեջ 7, 5 հոգուց բաղկացած վարչության անդամների մեջ վերջին ընտրությունների ժամանակ չեն ընտրվել և վոչ մի անկուսակցական գյուղացի, (Սիսիան, Աղբաբա և Սարդարաբատ):

Թող այստեղ չկարծվի, վոր թվելով միայն կուսկազմակերպությունների ղեկավարության թերի կողմերը կոոպերացիայի ասպարեզում, մենք փոքր չափով անգամ թերագնահատության փորձ ենք անում տեղերում մեր կուսմարմինների սպառկոոպերացիայի գծով տարված և տարվելիք հսկայական և անփոխարինելի աշխատանքը: Սկզբում ասացի և այժմ կըրկնում եմ, վոր առանց այդ անմիջական ղեկավարության մենք չեյինք կարող ունենալ այն մեծ նվաճումները, վոր ունի այսոր սպառկոոպերացիան մեզանում:

Կուսմարմինների, մասնավորապես ստորին ապարատի ճիշտ և նըպատակահարմար ղեկավարությունը կոոպերացիայի և առհասարակ մեր տնտեսական շինարարության ասպարեզում ապահովելու համար կենսական անհրաժեշտություն ե ներկայանում կազմակերպել պարբերաբար վերապատրաստման դասընթացքներ:

Դրանից բացի Համամիութենական Կենտկոմի վորոշումը, վորի մասին մենք խոսեցինք, առաջարկում ե «Կուսակցական կոմիտեյի հրահանգներից մեկը, վորպես կանոն, բացի իր սովորական հրահանգչական աշխատանքից պետք ե մասնագիտանա կոոպերատիվ հարցերի մեջ»:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ա. ԿՈՍՏ.

ԳՅՈՒՂԱՑԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՄՐԱՑՄԱՆ ՓՈԽԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԻՐԱՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Պետական վարկավորման հերթական խնդիրը, դա գյուղացիական տնտեսությունների ներքին կուտակումները, խնայողությունները պետական փոխառությունների մեջ ներգրավելն է:

Ներկայումս տարվող գյուղացիական տնտեսության ամրացման փոխառությունը մեր խորհրդային փոխառությունների վեց տարվա գոյության ընթացքում առաջինն է, վոր տարածվում է բացառապես գյուղում, գյուղացիական տնտեսությունների մեջ: Մինչ այդ բաց թողնված փոխառությունները իրացված են մեծ մասամբ քաղաքային վայրերում ի մի հավաքելով մեծ մասամբ բանվորի և քաղաքի աշխատավորության խնայողությունները՝ դրանով ուժեղացնելով մեր սոցիալիստական շինարարության ծավալման ասպարեզը:

Ինդուստրացման փոխառությունը, ինչպես ամբողջ Միության մեջ, նմանապես և մեզ մոտ Հայաստանում անցավ ակներև հաջողությամբ: Բանվորությունն իր խնայողությունները և նույնիսկ իր ընդհանուր բյուջեյի վորոշ տնտեսման միջոցով մեր յերկրի ինդուստրալիզացիայի համար հատկացված ընդհանուր Ֆոնդը ուժեղացրեց կատարելով իր պարտքը՝ սոցիալիզմի կառուցման գործում:

Գյուղացիությունը դաս առնելով բանվոր դասակարգից, մեզ մոտ ահա արդեն մեկ ամիս է չնայած ոբյեկտիվ վորոշ դժվարությունների, հետևելով քաղաքի աշխատավորության որինակին՝ իր դրամական կուտակումները, խնայողությունը պետությանը փոխառություն տալով և ուժեղացնելով այդ նպատակի համար հատկացված բավական խոշոր գումարները, վոր Միության մասշտաբով 270 միլիոնից անցնում է: Իսկ մեր գյուղը վորքա՛ն հետամնաց է... Դեռևս վորքան մեծ աշխատանք կա կատարելու վոռոգման, մեքենայացման, ելեքտրիֆիկացիայի, գյուղը կուլտուրապես հեղափոխելու,—տնտեսապես բարձրացնելու համար: Իսկ այս լուրջ խնդիրը՝ սոցիալիզմի կառուցման ընդհանուր աշխատանքի զգալի մասը արագ և հաջող լուծելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել և մոբիլիզացիայի յենթարկել մեր բոլոր միջոցները և աշխատանքի ամուր ծրագրով առաջ տանել:

Մոտ մեկ ու կես ամիս է, վոր Միության գյուղացիությունը ամենուրեք մեծ հաջողությամբ անցել է իրացման գործին: Մեր հարևան Ադրբեջանը յերեք հանրապետությունների մեջ ամենից հաջող իրացնողն է:

Մեզ մոտ՝ Հայաստանում իրացման անցել ենք փետրվարի 15-ից—ուղիղ մեկ ամիս:

Հայաստանում իրացման գործին արգելք են հանդիսացել վորոշ ոբյեկտիվ պայմաններ: Ընթացքը, իրացման թափը պարզելու համար անհրաժեշտ է թվել նրանցից մի քանիսը:

1. Այս տարի չտեսնված ցուրտ ձմեռ եր: Ձյան հսկայական շերտերը և պարբերաբար ամենուրեք կրկնվող բուք ու բորանը ստեղծել եյին խիստ դժվարին պայմաններ հաղորդակցության համար: Գավառի կամ շրջանի կենտրոններից գյուղերը մեկնող հրահանգիչներից շատերը հարկադրված մի քանի վերստ անցնելով վերադառնում են հետ, որերով սպասում հարմար յեղանակի:

2. Առաջին շրջանում իրացման թափը կասեցնում եր ոբլիգացիաների և բաժանելիների (մանր կուպոններ) բացակայությունը: Գյուղացիությունը անվստահ վերաբերմունք ուներ դեպի ժամանակավոր վկայականները: Այժմ միանգամայն վերացված է—ստացված է 400,000 ռ. ոբլիգացիաներ:

3. Զգալի խոչընդոտ է միաժամանակ մի քանի ուղղությամբ տարվող գանձումները՝ գյուղմիասհարկի ապառիկները, վարկային ընկերությունների և Պետապի տոկոսներինը:

4. Անասունների կերի այս տարվա սակավությունը ազդել է գյուղացիության տնտեսական դրության վրա:

Ահա մոտավորապես այն արգելառիթ յերևույթները, վոր կասեցնում եյին և դեռևս մի քանիսը շարունակում են վորոշ դեր խաղալ փոխառության իրացման ընթացքի մեջ:

Բայց և այնպես չնայած վերոհիշյալ դժվարություններին, պետք է ասել, վոր իրացումը մեզ մոտ կարելի յե բավարար համարել—մանավանդ մենք դեռևս մեկ ու կես ամիս ունենք: Հեռագրական նոր տեղեկության համաձայն վիճակահանը՝ փոխառության խաղարկությունը հոկտեմբեր ամսից առաջ է դցված և կատարվելու յե հունիսին: Այս հանգամանքն անպայման հոգեբանական վորոշ դեր կունենա իրացման ընթացքն արագացնելու և հաջողությամբ տանելու համար: Գյուղացիության վստահ և գիտակցական վերաբերմունքի, նրանց լավ տրամադրված լինելու մասին արձանագրված բավական փաստեր կան, շնորհիվ ագիտացիոն բացատրական աշխատանքների լավ կազմակերպվածության: Կուլակ տարրը սկզբում բացարձակապես հեռու յեր պահում իրեն և չեր մոտենում իրացմանը: Սակայն չքավոր և միջակ գյուղացիության կազմակերպված բաժանորդագրության, նրանց քաղաքական ակտիվության շնորհիվ կուլակներն ել սկսել են արդեն իրենց նախկին տրամադրությունը փոխել: Անհրաժեշտ է այդ ուղղությամբ աշխատանքներն ուժեղացնել. կոնտրագենտների միջոցով պետք է աշխատել նրանց ներգրավելու, մանավանդ կուտակումները մեծ մասամբ կենտրոնացած են կուլակների մոտ:

Աշխատանքի կազմակերպչական կազմի մեջ կան վորոշ թերություններ: Ամենանշանակալիցը մեր հասարակական վորոշ կազմակերպությունների վոչ լրիվ հայտնաբերելն է, ցանկալի ակտիվության բացակայությունն է: Մեր կուսակցական կազմակերպությունները տեղերում յերևան են հանել իրենց ակտիվ ուժերը և ղեկավարելով գյուղի կոմյերիտ և հասարակական կազմակերպությունները խոշոր ոգնություն են հասցնում իրացման գործին, սակայն հասարակական կազմակերպությունների և գյուղի կոոպերատիվ, մանավանդ [illegible] ընկերությունների աշխատանքներին լիովին լծվելու նախապայ-

A.R.A.R.@

մանները կարծեք թե այնքան էլ ապահովված չէ:

Անհրաժեշտ է ուշադիր լինել դեպի հասարակական կազմակերպությունները և աշխատանքները տանել ոչ թե «լիազոր ներկայացուցիչների» միջոցով, այլ բարձրացնել գյուղի ամբողջ հասարակայնությունը: Մեր գյուղի փոկը, կանանց ժողովները, բատրակկոմները, բոլորը պետք է իրենց ակտիվ մասնակցությունն ունենան և գյուղի կոմբջիջը չպետք է յերբեք մոռանա իր ղեկավարող դերը:

ՓՈԽԱՌՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՑՄԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Հայաստանում ըստ ստուգողական թվերի պետք է իրացման յենթարկել 450,000 ռուբլու: Այդ գումարը բաշխված է ըստ գավառների հետևյալ ձևով:

Յերևան՝ 85,000, Լենինական՝ 70,000 ռ., Լ. Փամբակ՝ 75,000, Էջմիածին՝ 75,000, Դիլիջան՝ 30,000, Զանգեզուր՝ 40,000 Դարալագյազ՝ 20,000, Բայազետ՝ 50,000 և Մեղրի՝ 5000 ռուբլի: Բաշխումը կատարված է հիմք ունենալով գավառների գյուղմիասհարկի կոնտինգենտը, այդ բաշխումը սակայն չպետք է համարել լիակատար, վորովհետև այն գավառներում, ուր զինվորական մասեր կան պետք է սովորական ընդհանուր մոտեցումով նշանակված գումարը զգալիորեն ավելացնել, վորովհետև շնորհիվ կարմիր բանակայիններին տրված վորոշ արտոնությունների, իրացումն այս մի ամսվա ընթացքում հաջող արդյունքներ տվեց: Բացի մատնանշված հանգամանքից, կան նաև այլ մոմենտներ՝ ինչպես շրջանի գյուղատնտեսական արտադրանքների տեսակների և նրանց ռեալիզացիայի ժամանակաշրջանի հարցերը, վոր պետք է հաշվի առնվեր, սակայն, այնքան, վորքան ըստ գավառների բաշխված գումարները ստուգողական են, առանձին նշանակություն չպետք է տալ, միայն հետագայում այս փոխառության վերջնական արդյունքները հաշվի առնել նոր նման փոխառությունների դեպքում գավառներին տրվելիք ստուգողական թվերը ավելի ճշմարտության մոտեցնելու:

Մինչև մարտի 15-ը իրացված է՝

Յերևանի	գավառ—	22.357 ր. 50 կ.
Լենինականի	»	23.363 » 50 »
Լ. Փամբակի	»	31.275 »
Էջմիածնի	»	22.625 »
Դիլիջանի	»	15.455 »
Զանգեզուրի	»	10.500 »
Դարալագյազի	»	4.300 »
Ն. Բայազետի	»	14.200 »
Մեղրիի	»	4.500 »
Ընդամ. գյուղերում		148.576 ռ. և
զինվոր. մասերում		94.203 ռ. 50 կ.
Բոլորը		242.785 ռ. 50 կ.

Յեթե վերցնենք ընդհանուր առմամբ մի ամսվա իրացման ընդհանուր գումարը, իհարկե, պետք է հաջող համարել, վորովհետև դա կազմում է մոտ 54%-ը ընդհանուր գումարի —450,000 ռուբլու: Բայց յեթե մենք մեր հիմնական նպատակի տնտեսական քաղաքական արժեքավորման անցնենք՝ պետք է ասել, վոր հաջողություն ունենք, բայց՝ վոչ բավարար: Մեզ հաջողվել է [illegible] գյուղացիության խոշոր կամ մանր կուտակումները ներգրավել փոխառության մեջ: Վերևի տախտակը մեզ այնքան էլ բավարար պատասխան չի տալիս: Զինվորական մասերում իրացման գործը կարելի է համարել արդեն սպառված. հետագայում այդ գումարը քիչ կմեծանա—յենթադրենք հավասարվի 100,000 ր.: Ուրեմն մնում է՝ 350·000-ից դուրս գալով մինչև այժմ գյուղում իրացված գումարը 148·000 ռուբլին իրացնելու 202·000 ր.: Առաջիկա մեկ և կես ամսվա ընթացքում պետք է իրացնել 202·000 ր.: Պետք է մտածել, վոր մասսայական կամպանիայի առաջին շրջանում հաջողությունները շատ ավելի մեծ պետք է լիներ և պետք է պարբերաբար թուլանա: Հենց այդ պատճառով տեղերում մեր կուսակցական կազմակերպությունները պետք է ավելի ուժեղացնեն ագիտացիան, կենդանի հրահանգչական և ընդհանրապես ղեկավարությունը, չպետք է թուլացնել այդ աշխատանքների թափը: Անհրաժեշտ է նաև լայն կերպով ոգտագործել փոխառության շրջանում իրացված գումարի 10 %-ը շրջանի շինարարության հատկացնելու մասին յեղած վորոշումը, պետք է կոնկրետացնել այդ խնդիրը և վորոշել կոնկրետ ինչ նպատակի պետք է գործադրել, իսկ պետք է գործադրել անպայման մի վորևե աչքի ընկնող, շրջանային նշանակություն ունեցող շինարարական աշխատանքի համար: Որինակ՝ մեր շատ և շատ շրջանների ագրոկայանները չունեն հարմար շենքեր, գյուղյերիտ. դպրոցները անհրաժեշտ փորձնական աշխատանքների կաբինետներ են:

Իրացման հաջողության ամենամեծ գրավականը կենդանի աշխատանքի թափը պահպանելու մեջ է. այդ ձևով մենք կապահովենք կուսակցության կողմից մեր վրա դրված պարտականությունը—100 %-ով իրացնելու խնդիրը:

Գ. ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

ԴԵՊԻ ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆԻ ԿԱՄՊԱՆԻԱՆ

Այս տարվա գարնանացանի վրա յե կենտրոնացած ներկայումս կուսակցական, խորհրդային և հասարակական կազմակերպությունների ուշադրությունը: Այս տարի գարնանացանի կամպանիան և ընդհանրապես գյուղատնտեսական արտադրանքի բարձրացման, գյուղատնտեսության կոլլեկտիվացման—կոոպերացման ու մեքենայացման խնդիրը հարվածային բնույթ է ստանում:

Մեր գյուղատնտեսությունը չնայած հասել է նախապատերազմյան մակարդակին, բայց նրա զարգացման թափը հետ է մնում ժողովրդական տնտեսության մյուս բնագավառներից: Գյուղատնտեսության զարգացման թափը հազիվ թե բավարար կարելի յե համարել, յեթե նկատի ունենանք վերոհիշյալ հանգամանքը և գյուղատնտեսական պրոդուկտների շուկայական դժվարությունների ընթացիկ տարում:

Յերկրի ինդուստրացման թափի ապահովումը մեծ մասամբ կախված է գյուղական տնտեսության հետագա զարգացումից, գլխավորապես տեխնիկական կուլտուրաների արագ զարգացումից, նրանց վորակի բարձրացումից;

Չնայած ԽՍՀՄ–ը գերազանցապես գյուղատնտեսական յերկիր է, բայց նա շնորհիվ գյուղատնտեսության հետամնացության հարկադրված է հում նյութ ներմուծել: Մեր նպատակն է արդյունաբերության համար սեփական հում նյութի բազա ստեղծել և մեր տնտեսական կախվածությունը թուլացնել կապիտալիստական յերկրներից և հետզհետե վերջ տալ այդ կախվածությանը:

ԽՍՀՄ Գյուղատնտեսության ապրանքայնությունը համեմատած նախապատերազմյանի հետ դեռևս ցածր է, մենք հազիվ ենք հասել գյուղատնտեսության ապրանքայնության նախապատերազմյան 65—70%–ին: Մեր գյուղատնտեսության զարգացումը պետք է ընթանա նրա ապրանքայնության արագ աճման ուղղությամբ, գյուղատնտեսության կապը պետք է ամրապնդվի պետական արդյունաբերության հետ, իսկ դա հնարավոր է մի շարք միջոցներ կիրառելու դեպքում: Մեր գյուղատնտեսության հետամնացությունն արգելք է հանդիսանում ապրանքայնության զարգացմանը, այդ պատճառով գյուղական մանր–մունր տնտեսությունների միացման, նրանց հանրայնացման՝ կոլլեկտիվ—կոոպերատիվ տնտեսությունների մեջ ընդգրկելու խնդիրը ներկայումս հարվածային է դառնում: Գյուղատնտեսության հանրայնացումը, գյուղատնտեսական արտադրական կոոպերացիայի ծավալումը հնարավոր է բարձր տեխնիկայի հիման վրա: Մեր արդյունաբերության վերջին տարիների արագ զարգացման հետևանքով մասամբ ստեղծվել և ստեղծվում են այդ հիմունքները:

Ահա թե ինչու 15–րդ համագումարի դիրեկտիվները գյուղատնտեսության ինտենսիֆիկացման, կոլլեկտիվացման և չքավոր գյուղացիության ոգնելու մասին, ներկա կամպանիայի գլխավոր առանցքն են կազմում: Մենք պետք է աշխատենք այդ դիրեկտիվներն իրացման յենթարկել կոնկրետ կերպով, նրա վորոշումներից բխեցնել և իրականացնել այն՝ ինչ վոր նախատեսնված է առաջիկա գարնանացանի կամպանիայի ընթացքում:

Մեր քաղաքական հակառակորդներին՝ դաշնակցության, մենշևիկներին ու մուսաֆաթականներին, կուլակ ու սպեկուլյանտ տարրերին ձեռնտու չեն գյուղական տնտեսության կոլլեկտիվացման, կոոպերացման, չքավորության վարկավորման ուղղությամբ ձեռք առած միջոցները: Նրանց ձեռնտու չե տեխնիկական կուլտուրաների ցանքսերի և ընդհանրապես գյուղատնտեսական ցանքսերի ընդլայնումը: Նրանք աշխատում են պղտոր ջրում ձուկ վորսալ, նոր տնտ. քաղաքականության վերացման մասին անհեթեթ շշուկներ տարածելով: Այս իսկ պատճառով և ԽՍՀՄ միջազգային դրության բարդացման հետևանքով առաջիկա կամպանիան ստանում է վոչ միայն տնտեսական այլ և քաղաքական խոշոր նշանակություն:

Մեր բոլոր կազմակերպությունները պետք է չափազանց աչալուրջ լինեն դեպի մեր նորմալ աշխատանքը խանգարողները, դեպի պրովոկատորները: Նրանք, վորոնք մազաչափ անգամ կաշխատեն կասեցնել մեր աշխատանքը պետք է արժանանան պրոլետարական խստագույն դատարանի:

Գարնանացանի կամպանիայի աշխատանքները մասսայական բնույթ պետք է կրեն: Մասսաները պետք է տեղյակ լինեն այն բոլոր ձեռնարկումներին, պլաններին, վորոնք կիրառելու յե խորհրդային իշխանությունը գարնանացանի կամպանիոն հաջողությունն ապահովելու համար: Կուսակցական, կոմյերիտմիութենական, պրոֆեսիոնալ միությունները Հողանտառի և Լուսաշխատավորների միջոցով պետք է ոժանդակեն այս կամպանիային: Գյուղփոկերի անելիքներն ևս մեծ են այս կամպանիայի ընթացքում: Էլ չենք խոսում գյուղխորհուրդների, կոոպերացիայի անելիքների մասին, վորոնք ինքնըստինքյան հասկանալի յեն: Տեղերում կուսկազմակերպությունները պետք է հետևեն, վոր մեր դասակարգային գիծն այս կամ այն շեղումը չտա:

ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆԻ ԿԱՄՊԱՆԻԱՅԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Վերոհիշյալից բխում են այն հիմնական խնդիրները, վորոնք կանգնած են առաջիկա գարնանացանի կամպանիայի առաջ:

Առաջին և հիմնական խնդիրներից մեկն է գյուղատնտեսության ապրանքայնության ուժեղացումը: Այս հիմնական խնդրի լուծումը կախված է ապրանքային հացահատիկների և տեխնիկական կուլտուրաների և կերային ցանքսերի տարածության ընդարձակումից: Վերջինս կնպաստի անասնապահության զարգացմանը:

Հայաստանում գյուղատնտեսության ապրանքայնության գլխավոր փակտորներից մեկը բամբակամշակությունն է: Այս տարի նախատեսնված է ցանել 13,250 դեսյատին բամբակ, վորի 35%–ը (4550 դ.) ընկնում է Յերևանի գավառի վրա: Պետք է աշխատել այդ նորման անպայման իրացման յենթարկել:

Տեխնիկական կուլտուրաների և ընդհանրապես ցանքսային տարածությունների ընդարձակման հետ կապված է ընդհանրապես գյուղատնտեսական կուլտուրաների բերքատվության և մանավանդ ապրանքային հացահատիկների և տեխնիկական ու կերային կուլտուրաների բերքատվության բարձրացումը: Սրանից կախված է գյուղատնտեսական արտադրանքի քանակական և վորակային աճումը, գյուղատնտեսական պրոդուկտների շուկայական դժվարությունների վերացումն ընթացիկ տարում, հացամթերման կամպանիայի հաջողությունը, ուրեմն թե եքսպորտի և թե մյուս կողմից ինդուստրիալ իմպորտի ծավալումը:

Գյուղատնտեսության բերքատվության բարձրացումը, ապրանքայնության ավելացումը և արտադրանքի բարձրացումը չի առաջադրվում վորպես ապաքաղաքական, ապադասակարգային լոզունգ: Այդ լոզունգի հիմքում ընկած է պրոլետարական—դասակարգային սկզբունք՝ գյուղատնտեսության սոցիալիստական սեկտորի ուժեղացումը գյուղատնտեսության կոլլեկտիվացման և կոոպերացման ճանապարհով: Մեր բոլոր նյութական, տեխնիկական, ագիտացիոն–պրոպագանդիստական ու կազմակերպչական միջոցներն առաջիկա գարնանացանի կամպանիայի ընթացքում պետք է ուղղված լինեն դեպի այդ նպատակը:

ԳԱՐՆԱՆԱՑԱՆԸ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՅԹԱՅԹՈՒՄԸ ԳՅՈՒՂԻՆ

Գարնանացանի կամպանիայի հաջողությունը մեծ մասամբ կախված է գյուղատնտեսական միջոցների ժամանակին հայթայթելուց և պատրաստելուց:

Հենց սկզբից և յեթ վարելու հարցն է կանգնած մեր առաջ: Մենք Հայաստանում ունենք ընդամենը 210 տրակտոր, վորոնք մաքսիմալ չափով պետք է օգտագործենք կամպանիայի ընթացքում: Անհրաժեշտ է այժմյանից պատ–

րաստել նրանց արտադրական-վարկային պլանը և այն կառուցել այնպիսի հաշվով, վոր բացառապես նկատի առնվի կոլտնտեսությունների, չքավոր ու միջակ գյուղացիության շահերը: Անհրաժեշտ է նույնպես ժամանակին նորոգության ենթարկել տրակտորները և նրանց ապահովել վառելանյութով:

Միայն տրակտորները չեն կարող բավարարել մեր գյուղատնտեսության պահանջները: Մեր առաջ դրվում է կոլեկտիվ տնտեսություններին, չքավոր ու միջակ գյուղացիության բանվոր անասուններ հասցնելու խնդիրը: Տեղերը, նաև կենտրոնը սրա վրա լուրջ ուշադրություն պետք է դարձնեն: Վարի հետ սերտորեն կապված է ցանքսի կազմակերպման հարցը, նաև սերմազտման, սերմերի տեսակավորման, ծխախոտագործներին չթիլով ապահովելու խնդիրը: Բոլոր միջոցները ձեռք առնված են այդ աշխատանքները կարգավորելու համար. շրջանային հանձնաժողովները պետք է խիստ կերպով հետևեն սերմազտման, սերմերի բաշխման ընթացքին և ժամանակին նկատեն այդ ասպարեզում անխուսափելի յերևան յեկող բացերն ու թերությունները:

Յերբ մեր առաջ դրված է ցանքսերի տարածության ընդարձակման խնդիրը, այժմ ջրային ու ջրաբաշխական աշխատանքները կենսական խնդիր են դառնում: Այս տարվա ձյունառատ ձմեռը և հավանականորեն դրան հետևող հեղեղումները կդանդաղացնեն գյուղատնտեսական աշխատանքները, յեթե կազմակերպված կերպով չդիմավորենք գարնանացանի կամպանիային: Այժմյանից պետք է նախապատրաստել ազգաբնակության ուժերով կանխելու հնարավոր հեղեղումները և ջրային ցանցը կարգավորելու խնդիրը: Տեխնիքական մշակույթների ցանքսերը ջրով ապահովելու տեսակետից անհրաժեշտ է ջրաբաշխումը կատարել վոչ թե ըստ վարելահողերի, այլ ըստ ցանքսերի:

Գարնանացանի կամպանիայի հաջողությունը կախված է նաև դրամական և այլ ձևի վարկերի ժամանակին բաշխելու հետ: Ժամանակին չհասնող վարկն իր նպատակին չի ծառայի և կոգտագործվի այլ նպատակների համար, ինչպես նկատվել է հաճախ: Պետք է հետևել, վոր վարկերից չոգտվեն կուլակ տարրերը, վորոնք զանազան անունների տակ թաքնվելով կաշխատեն մեր վարկային սուղ միջոցներն ոգտագործել իրենց նպատակների համար: Հասարակական կազմակերպված հսկողությունը վարկերի և ընդհանրապես գյուղատնտեսական միջոցների մատակարարման վրա, կուղղի տեղերում նկատվող յերբեմնակի շեղումները:

Այս կամպանիայի ընթացքում ավելի քան լայն ծավալ պետք է ստանա մասսայական ագրոնոմիական ոգնությունը: Բոլոր ագրոնոմիական ուժերը և ըստ հնարավորին ուսուցչական ու շեֆական ընկերությունների կարող ուժերը լայն կերպով պետք է ոգտագործվեն կամպանիայի ընթացքում: Ագրոնոմիական ոգնությունը պետք է ուղղված լինի մասսայական սերմազտում կատարելու, տեսակավոր սերմեր ցանելու, շարքացանի անցնելու, բազմադաշտային սիստեմ կիրառելու աշխատանքներին: Ագրոնոմիական ոգնությունն ու պրոպագանդան պետք է նպաստեն խտարույթների, արմատապտուղների, տեխնիքական կուլտուրաների տարածմանը, բեղմնավորման անցկացմանը և վնասատուների դեմ պայքարելուն: Ագրոնոմիական պրոպագանդայի գլխավոր անելիքներից մեկն է նաև պարարտացման կամպանիայի անցկացումը: Այս տարի անհրաժեշտ է ավելի լայն չափով կիրառել հանքային պարարտացումը: Միութենական կառավարությունն այդ նպատակով 4 միլիոն փութ հատկացում է արել:

Գյուղատնտեսությունն արդյունաբերության հետ կապելու, նրա ապրանքայնությունն ուժեղացնելու միջոցներից մեկն է նաև կոնտրակտացիաների կիրառումը: Գլխավորապես կոնտրակտացիաները պետք է կիրառել տեխնիքական կուլտուրաների ցանքսերի վրա:

Մոտ է գարնանացանի կամպանիան, ժամանակը կարճ է, պետք է լարել բոլոր ուժերը վորպեսզի այդ կամպանիան հաջողությամբ վերջանա:

Ձգձգումը, դանդաղումը և սառն վերաբերմունքը դեպի այս գործը հանցանք է:

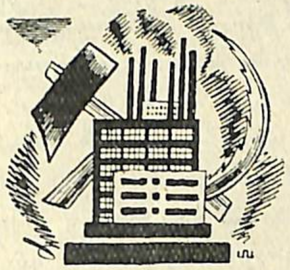

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔ

Ս. Հ.

ՀԱՄԿՈՄԿՈՒՍԻ 15-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍՍԱՅԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Անցած յերկու ամսվա ընթացքում մեր կազմակերպությունները զբաղվել են կուսակցության 15-րդ համագումարի արդյունքների քննությամբ։ Համագումարի արդյունքները սկզբում քննության են առնվել կուս. կոմիտեների ընդլայնած պլենումներում, ակտիվի նիստերում և ապա բջիջներում։ Չնայած այն հանգամանքին, վոր հսկայական նշանակություն ունեցող այդ համագումարի վորոշումների մասսայականացման աշխատանքները դեռևս ավարտված չի կարելի համարել, այնուամենայնիվ մինչ այժմ այդ ուղղությամբ տարված աշխատանքները հնարավորություն են տալիս մի քանի ամփոփումներ անելու։

Համագումարի վորոշումների քննարկումը տեղական կազմակերպությունների կողմից նորից առիթ տվեց արձանագրելու կուսակցության գծի և քաղաքականության ճշտությունը և տրոցկիստական ոպպոզիցիայի գաղափարական և կազմակերպչական լիակատար պարտությունը։ Դրա հետ միասին մեր կազմակերպությունները անցել են կուս. համագումարի այն վորոշման իրագործմանը, վորով տրոցկիստական ոպպոզիցիային պատկանելը անհամատեղելի յե համարվում Համկոմկուսի (բ) անդամ լինելու հետ։

Նախկին ոպպոզիցիոներների մի մասը, վորը դեռևս վերջնականապես չեր խճճվել տրոցկիստական վոստայնի մեջ, կուսակցության կողմից տրոցկիստական գաղափարախոսության դեմ ուղղված պայքարի և դրա հետևանքով ոպպոզիցիոն բլոկի ներսում առաջացած քայքայման պատճառով վերադառնում է դեպի կուսակցությունը։ Սակայն այստեղ բնորոշ է մի հանգամանք։ Յեթե այդ վերադարձողների մի մասը, բերելով իրենց ոպպոզիցիոն գործունեության շրջանից առանձին բնորոշ դեպքեր և նմուշներ յեզրակացնում են, վոր միանգամայն սխալ է յեղել իրենց բռնած ուղին, ապա մյուս կողմից նրանց մեջ կան նաև այնպիսիներ, ճիշտ է սակավաթիվ, վորոնց տված դեկլարացիաներից կարելի յե այն յեզրակացությունը հանել, վոր նրանք հեռանում են ոպպոզիցիայից վոչ թե նկատի ունենալով այն, վոր վերջինս ընկել է մենշևիզմի գիրկը, այլ վոր ընդհակառակը—ինչպես հաղորդում է այդ առթիվ մեր գավառական կազմակերպություններից մեկը—իբր թե ճիշտ է ոպպոզիցիան, բայց վորովհետև նրա գործունեությունը կարող է քայքայել կուսակցությունը, ուստի նրանք հեռանում են ոպպոզիցիայի շարքերից։ Մի այլ տեղում նախկին ոպպոզիցիոներներից մի քանիսը իրենց հայտարարություններում ոպպոզիցիայի սխալ լինելը բավականաչափ պարզությամբ չեն բղխեցնում նրա սկզբունքային դիրքերի հակաբոլշևիկյան բնույթից։ Այս պայմաններում մեր կազմակերպություններին ուրիշ բան չեր մնում անել, քան յեթե մի կողմից բացատրական աշխատանք տանել դեռևս տատանվող ոպպոզիցիոներների նկատմամբ, մանավանդ նրանց այն խավի նկատմամբ, վորը իր սոցիալական եությամբ մոտ է կանգնած կուսակցությանը, իսկ մյուս կողմից ել վտարելու կուսակցությունից մի շարք «դեկլարատորներին», վորոնք չեն կամենում վերջնականապես խզել իրենց կապերը ոպպոզիցիայից։ Հարցը իհարկե դրանով չի սպառվում։ Պիտի հաշվի առնել այն հանգամանքը, վոր ոպպոզիցիայից հեռացած և կուսակցության մեջ թողնված նախկին ոպպոզիցիոներների մի մասը, այս կամ այն չափով, վերջնականապես չի ազատագրվել իրերի և յերևույթների տրոցկիստական ըմբռնումից, ուստի մի կողմից մաքրելով կուսակցության շարքերը անուղղելի տրոցկիստներից, մյուս կողմից մեր կազմակերպությունները—առաջին հերթին բջիջները—չբավականանալով տրոցկիզմի հետ իրենց գաղափարական և կազմակերպչական կապերը խզողներին կուսակցության մեջ թողնելով, պետք է համապատասխան աշխատանք ծավալեն խորացնելու նրանց մեջ Լենինյան դաստիարակությունը, ոգնելու այդպիսիներին իսպառ ազատագրելու տրոցկիստական գաղափարախոսության մնացորդներից։

Զգալի չափով ազատվելով ներկուսակցական պայքարի համար ահագին ույժ և յեռանդ ծախսելու անհրաժեշտությունից, կուսակցությունը հնարավորություն ստացավ ավելի մեծ չափով լծվելու սոցիալիստական շինարարության գործին։ Հետաքրքրական է դառնում այն հարցը, թե ինչպիսի արագությամբ է կատարվում այդ բեկումը մեր կազմակերպությունների աշխատանքների մեջ։ 15-րդ կուս. համագումարի վորոշումների մասսայականացման նախնական արդյունքները գալիս են ասելու, վոր ընդհանուր առմամբ մեր ստորին կազմակերպություններին (բջիջներին) այնքան ել հեշտ և անհրաժեշտ արագությամբ չի հաջողվում լուծել կուսակցության բարձրագույն մարմինների վորոշումները տվյալ բջիջի աշխատանքների պայմանների հետ կապակցելու խնդիրը, դժվար է հաջողվում կոնկրետացնել այդ վորոշումները։ Դրանով պիտի բացատրել այն յերևույթը, վոր համագումարի առանձին հարցերի մասին զեկուցում լսելու ժամանակ բջիջներում ըստ եյության արտահայտվողները հաճախ չեյին կարողանում դուրս գալ ընդհանուր բնույթ ունեցող դատողությունների շրջանակից։

Մնացած հարցերի հետ միասին մեծ հետաքրքրություն առաջացրեց մեր կազմակերպություններում նաև գյուղի կոլլեկտիվացման հարցը։ Այդ յերևույթը ավելի ցայտուն կերպով հանդես յեկավ գյուղբջիջներում և բանակում, վորտեղ այդ հետաքրքրությունը ընդունում եր գյուղին՝ նրա կոլլեկտիվացման խնդրում գործնական աջակցություն ցույց տալու ձևեր։ Մի շարք տեղերում արտահայտվողները իրավացիորեն հարց եյին դնում այն մասին, վոր առաջին հերթին կոմունիստները և կոմյերիտականները պիտի կոլլեկտիվացման յենթարկեն իրենց տնտեսությունները, վորպեսզի աշխատավոր գյուղացիության մնացած մասսան հետևի նրանց որինակին, վոր կուսակցականների և ինքնուրույն տնտեսություն ունեցող կոմյերիտականների կոլլեկտիվացումը հասունացել է և պետք է հանդիսանա վորպես գործնական պրոպագանդա չքավոր և միջակ գյուղացիության կոլլեկտիվացման գործում։ Այդ դրական յերևույթների կողքին կան նաև բացասական կողմեր։ Այսպես որինակ, Դարալագյազի գավառի յերկու գյուղական բջիջներում համագումարի վորոշումների առթիվ բացված մտքերի փոխանակության ժամանակ մի քանի ընկերներ հետևյալ մտքերն եյին արտահայտում. «Ի՞նչպես ստեղծել կոլլեկտիվ տնտեսություններ, յերբ բոլորը հավասար կարողության տեր մարդիկ չեն»: Կամ թե՝ «Ինչո՞ւ կոլլեկտիվ տնտեսություններում հավասարաչափ կերպով է կատարվում բաշխումը, մինչդեռ ակներև է, վոր կոլլեկտիվի անդամները տարբեր չափով են եներգիա ծախսում»: Յեվ վերջապես՝ թե «Ինչու առաջադրելով գյուղի կոլլեկտիվացման հարցը չեն խոսում միաժամանակ ծառայողների կոլլեկտիվացման կամ նրանց ռոճիկների հավասարեցման մասին»: Ճիշտ է կուսակցության կողմից առաջադրված խնդիրների նմանորինակ ըմբռնման և այդ խնդիրների լուծման նկատմամբ այդպիսի դիրք բռնելու դեպքեր շատ հազվադյուտ են մեր կազմակերպության մեջ: Սակայն վերը բերած որինակները բնորոշ են նրանով, վոր ցույց են տալիս թե ինչպես մանր բուրժուական միջավայրը, վորոշ պայմաններում, զուգակցվելով քաղդաստիարակչական թույլ աշխատանքների հետ, կարողանում է իր խորը ազդեցությունը թողնել առանձին կոմունիստների վրա: Միանգամայն հասկանալի յե, վոր այժմ, յերբ կուսակցությունը անհրաժեշտ է համարում ուժեղացնել գյուղացիական տնտեսությունների կոլլեկտիվացման աշխատանքների թափը, կապելով այդ հարցը գյուղում կուլտուրական հեղափոխության կատարելու անհրաժեշտության հետ, անհրաժեշտ է մանրակրկիտ և ուշադիր քննության նյութ դարձնել մեր գյուղական կազմակերպություններում տարվող քաղդաստիարակչական աշխատանքների վորակը, և այն խնդիրը, թե ինչ չափով է մեր այս կամ այն կազմակերպությունը ի վիճակի յե ղեկավարելու գյուղի սոցիալիստական վերակառուցման աշխատանքները և համապատասխան յեզրակացություններ հանելով միջոցներ ձեռք առնել վերացնելու այդ ասպարեզում գոյություն ունեցող թերությունները:

Համագումարի վորոշումների ուսումնասիրությունը բջիջներում չի սահմանափակվել ընդհանուր արդյունքային զեկուցումներ լսելով: Ավելի խորը կերպով ուսումնասիրելու և մշակելու նպատակով համագումարի վորոշումները բաժանված են առանձին ցիկլերի: Համագումարի վորոշումների մշակումը, բացի այդ տարվում է քաղգրույցների և քաղխմբակների միջոցով: Այստեղ կուզենայինք մատնանշել միայն այն հանգամանքը, վոր միանման գավառական կազմակերպություններում համագումարի նյութերը առանձին ցիկլերի բաժանելու խնդրում (բջիջների կողմից մշակման յենթարկելու համար) միատեսակ մեթոդ չի կիրառված:

Վերջին հարցը, վորի վրա անհրաժեշտ է կանգ առնել, դա համագումարի վորոշումները քաղաքի և գյուղի աշխատավորության մեջ մասսայականացնելու խնդիրն է: Համագումարի վորոշումները, վորոնց մեջ մեծ տեղ են գրավում քաղաքում և գյուղում տարվելիք սոցիալիստական շինարարության խնդիրները, պետք է լայն կերպով պարզաբանել անկուսակցական աշխատավորության մեջ: Սակայն այդ ուղղությամբ տարված աշխատանքները ընդհանուր առմամբ բավարար համարել չի կարելի (խոսքը կոմյերիտմիության չի վերաբերում. վերջինս կոմբջիջների հետ մասնակից է արվել այդ աշխատանքներին): Զեկուցումներ մեծ մասամբ չեն դրվել, համապատասխան աշխատանք

չի ծավալված նաև ակումբների և խրճիթ-ընթերցարանների միջոցով և այլն:

Այսպիսով համագումարի վորոշումների մասսայականացման նախնական արդյունքներից պետք է հանել հետևյալ յեզրակացությունները: Համագումարի վորոշումները իրենց հավանությունը գտան մեր բոլոր կազմակերպությունների կողմից: Քվեյարկությունների ժամանակ ավելի ևս նվազեց տրոցկիստական ոպպոզիցիայի հետևից գնացող կոմունիստների առանց այն էլ չնչին թիվը: Ոպպոզիցիայի ազնիվ, իր կապերը լենինիզմից դեռևս վերջնականապես չխզած մասը վերադառնում է դեպի կուսակցությունը: Դրա հետ զուգընթաց մեր կազմակերպությունները, համագումարի վորոշումներից հետո անցել են արդեն Լենինյան կուսակցությունը անուղղելի տրոցկիստներից մաքրելու աշխատանքներին: Ոպպոզիցիան վերջնականապես ջախջախվեց: Սակայն այս բոլորից չպիտի այն յեզրակացությունը հանել, վոր տրոցկիստական ոպպոզիցիային վերջ տալու հետ միասին սպառվել է նաև տրոցկիստական-մենշևիկյան իդեոլոգիայի դեմ պայքարելու հարցը, մի իդեոլոգիայի, վորին ծնունդ է տալիս և սնում մանր բուրժուական միջավայրը, և վորը ընդհուպ մոտեցել է արդեն ու ձուլվել այլ հակահեղափոխական ուսմունքների հետ: Շարունակելով պայքարը հակալենինյան գաղափարախոսությունների ամեն մի արտահայտման դեմ, խորացնելով այդ պայքարը, ոժանդակելով կուսակցության առանձին անդամներին (նախկին ոպպոզիցիոներներին) վերջնականապես ազատագրվելու տրոցկիստական գաղափարախոսության մնացորդներից, միաժամանակ պիտի յելնել այն դրությունից, վոր կուսակցությունը այժմ ավելի մեծ չափով կարող է և պետք է իր ուժերն ու յեռանդը ոգտագործի սոցիալիստական շինարարության կողմից առաջադրվող անմիջական խնդիրների լուծման համար: Սոցիալիստական շինարարությունը ուժեղացրած թափով առաջ տանելու համար, անհրաժեշտ է մի կողմից համագումարի վորոշումների կոնկրետացման և մեր բացերի գործնական քննադատության հիման վրա, զարկ տալ կուսակցական մասսայի ակտիվության բարձրացմանը (պայքարելով միաժամանակ առողջ քննադատության առանձին դեպքերին ոպպոզիցիոն յելույթի գունավորում և բացառություն տալուց), իսկ մյուս կողմից ավելի մեծ ուշադրություն դարձնել և ուժեղացնել քաղդաստիարակչական և կուլտուր. շինարարության աշխատանքները: Ի վերջո, խորացնելով համագումարի վորոշումների ուսումնասիրությունը, կուսբջիջների—կուս. մասսայի կողմից, անհրաժեշտ է միաժամանակ համապատասխան աշխատանք տանել մասսայականացնելու համագումարի վորոշումները աշխատավորական լայն մասսաների մեջ:

Ա. ՄԱՐՈՒԹՅԱՆ

ՇԻԿԱՑԱԾ ՅԵՐԿԱԹՈՎ ՊԻՏԻ ԱՅՐԵԼ

Այն խնդիրները, վորոնք կապված են մեր ապարատի բարելավման և ռացիոնալացման հետ, բազմիցս մեր կուսակցության համագումարների ու կոնֆերանսների քննության նյութ են դառել և համապատասխան վորոշումներ ընդունվել, վորոնց կիրառումն որվա անհրաժեշտություն է:

Այս իսկ պատճառով կոմբջիջները պետք է խնամքով և ուշադրությամբ ուսումնասիրեն կուսակցության հանած վորոշումները, և ձեռք առնեն այն գործնական միջոցները, վորոնք բյուրոկրատիզմի դեմ մղվող պայքարն ավելի արդյունավետ կդարձնեն:

Տնտեսական զարգացման այն շրջանը, յերբ յերկրի ինդուստրացման գործն ավելի յե ընդարձակվում, յերբ պայքարը մասնավոր կապիտալիստական տարրերի դեմ ավելի յե ուժեղացվում և յերբ կոոպերացիայի բոլոր տեսակներն ավելի յեն ծավալվում, մանավանդ նրա արտադրական ձևը, հանձինս կոլլեկտիվ տնտեսությունների բյուրոկրատիզմի դեմ մղվող պայքարը շաղկապվում է ապարատի ռացիոնալացման, բարելավման, ճկունացման և եժանացման գործի հետ:

Հենց դրա համար ել, ապարատի ռացիոնալացման համար և բյուրոկրատիզմի դեմ մղվելիք պայքարի խնդիրներն այժմյանից և այսուհետև դեռ յերկար ժամանակ պետք է կազմե բջիջային աշխատանքների հիմնական աշխատանքների հիմնական խնդիրներից մեկը, պետք է համապատասխան տեղ գտնեն բջիջների ծրագրերում:

Բացի այն, վոր բջիջն իր հիմնարկության սահմաններում վորոշ ծրագրային աշխատանք պետք է կատարի այս ուղղությամբ, անհրաժեշտ է, վորպեսզի բյուրոկրատիզմի և վոչ մի դեպք՝ ինչ ձևով ել վոր նա արտահայտվելիս լինի՝ չվրիպի բջջի ուշադրությունից:

Յուրաքանչյուր կոնկրետ դեպք պետք է ուսումնասիրվի բջջի կողմից, ստանա իր գնահատականը: Թե բջիջը և թե հիմնարկության ղեկավարը պետք է ամեն միջոց գործ դնեն աշխատանքները գիտական հիմունքներով կազմակերպելու՝ յելնելով մեր տնտեսական քաղաքականության վոգուց և համապատասխան կուսակցական դիրեկտիվներից:

Հիմնարկի ղեկավարը այն ժամանակ միայն ընդունակ կլինի այս անելու, յերբ նա կտրված չի լինի ընդհանուր կուսակցական կյանքից, յերբ նա ակտիվ կերպով մասնակցում է բջիջային աշխատանքներին, յերբ նա ուշադիր է բջջի բոլոր առաջարկներին ու վորոշումներին:

Քանի վոր բյուրոկրատիզմը ունի նաև սուբյեկտիվ պատճառներ, քանի վոր նա հանդիսանում է իբրև անցյալի մնացորդ, վորը փոխանցվել է մեզ մեր հիմնարկներում աշխատող վորոշ անձանց միջոցով, վորոնք հինը, չինովնիկականը, բյուրոկրատականը դեռ չեն թոթափել իրենցից՝ այլ ընդհակառակն, պատվաստում են այն մեր ապարատին, ուստի անհրաժեշտ է դնել (և դրվում է) մեր ապարատի անհատական կազմի խնդիրը:

Այս ուղղությամբ կուսակցության վարած հիմնական քաղաքականությունն է ապարատի բանվորականացումը:

Պետք է լավագույն, ակտիվ ու գիտակից բանվորներին և գյուղացիներին առաջ քաշել մեր վարչական, տնտեսական և կոոպերատիվ ապարատի կազմի մեջ:

Այդ ուղղությամբ կատարված աշխատանքների հիմնական բացը պետք է համարել այն, վոր մինչ այժմս առաջ քաշումը ծրագրված բնույթ չի կրել:

Թե հիմնարկային և թե արտադրական բջիջները այս ուղղությամբ պետք է լարեն իրենց յեռանդը:

Բյուրոկրատիզմի դեմ մղվող պայքարի կազմակերպման և ղեկավարման ծանրությունը հիմնարկի ղեկավարի հետ միասին ամբողջապես ընկնում է կոմունիստական բջջի վրա:

Ահա թե ինչ է ասում այդ առթիվ Համ.Կ.Կ.Կենտկոմի 1926 թ. դեկտեմբերի 20-ի № 33 շրջաբերականը:

«Յեթե հիմնարկի դրության և աշխատանքների համար առաջին հերթին ձևականորեն և ըստ եյության պատասխանատու յե ղեկավարը, ապա նրանից հետո անկարգության, անտնտեսարարության, չարաշահությունների և բյուրոկրատիզմի համար կուսկազմակերպության առաջ պետք է պատասխանի ամբողջ բջիջը, և առանձին կարևոր դեպքերում ամբողջ բջիջը կարող է կուսակցական պատասխանատվության յենթարկվել»:

Ահա թե ինչ աստիճանի պատասխանատվություն է ընկնում կուս. բջջի վրա, ապա ուրեմն ինչքան լուրջ են և կարևոր նրա անելիքները հիմնարկության ներսում կապված բյուրոկրատիզմի դեմ պայքարելու և ապարատի ռացիոնալացման հետ:

Կենտկոմի նույն շրջաբերականը նույն չափով պատասխանատու յե դարձնում նաև առանձին կոմունիստների: Նա ասում է՝ «յուրաքանչյուր կոմունիստ պատասխանատու յե վոչ միայն իրեն անձամբ հանձնարարված աշխատանքի համար, այլ պարտավոր է հայտաբերել ձեռներեցություն ամբողջ հիմնարկության աշխատանքների բարելավման և թերությունների վերացման ասպարեզում, նամանավանդ հիմնարկի այն մասում, վորտեղ ինքը անմիջապես աշխատում է»:

Վո՞րոնք են այն գործնական քայլերը, վոր պետք է կատարվեն բջիջների կողմից այս ուղղությամբ՝

1. Բացատրել առանձին կոմունիստներին մեր ապարատի դերը և անելիքները, վորոնք բղխում են մեր ընթացիկ տնտեսական քաղաքականությունից:

2. Ամեն միջոց գործադրել ապարատը զտելու անհարազատ, բյուրոկրատացած և չինովնիկական տարրերից, ապարատը յենթարկել բանվորականացման, բարձրացնելով նրա մեջ առաջ քաշված բանվորների և գյուղացիների տոկոսը, ապահովելու նրա մեջ կոմունիստական ղեկավարությունը, բարձրացնելով նրա կազմում կոմունիստական կորիզը և այլն:

3. Կազմակերպել և նպաստել ապարատում աշխատող ընկերների՝ մանավանդ առաջ քաշվածների վորակավորման և տեխնիկական պատրաստման գործ

4. Ֆորմալիզմի, քաշքշուկների, ավելորդաբանությունների, ղեղծարարության, պրոտեկցիոնիզմի, անտնտեսարարության, և վոչ մի դեպք չպիտի վրիպի բջջի ուշադրությունից, վորոնց դեմ պետք է հիմնարկի ղեկավարի հետ միասին կազմակերպել անխնա պայքար:

5. Ամեն հնարավոր միջոց պետք է գործ դնել ապարատը ավելի ուժեղ կապելու մասսաների հետ, եժանացնելու այն, դարձնելու ճկուն, մեր քաղաքականությունը ճիշտ կիրառող:

6: Հետևել և ստուգել կուսդիրեկտիվների կատարումը խորհրդային օրգանների կողմից:

Հետևել, վորպեսզի այն աշխատակիցները (կուսակցական, թե անկուսակցական), վորոնք փորձում են բյուրոկրատական այլանդակությունների դեմ կուսակցության տարած աշխատանքներին հակադրել իրենց բյուրոկրատական գիծը, պատասխանատվության կանչվեն:

Այսպես է վորոշել 15-րդ կուսհամագումարը, վորի համաձայն խորհ. հիմնարկների կուսակցական և կոմյերիտական բջիջներն իրենց առորյա աշխատանքներով պարտավոր են ոգնելու Կ. Վ. Հ.—Բ. Գ. Տ.-ին նրանց կատարած բարդ և դժվարին աշխատանքներում պետական ապարատի վերափոխման համար:

7. Համաձայն նույն վորոշումներին պետք է ստուգել, թե վորչափ է կիրառվում բանվորական, խորհրդային և կուսակցական դեմոկրատիան՝ խափանելով բոլոր այն խոչնդոտները, վորոնք կխանգարեն այս գործին և նույնիսկ պատասխանատվության յենթարկելով բոլոր նրանց, ովքեր կխանգարեն հիշյալ դեմոկրատիայի կիրառմանը: (15 համագ. վորոշ.):

8. Անշեղորեն ուսումնասիրել և հայտնաբերել այն այլանդակումները, վորոնք առաջ են գալիս շնորհիվ պրոլետարիատին թշնամի ուժերի ճնշման մեր պետական ապարատի այս կամ այն ողակի վրա: (15 համագ. վորոշ.):

9. Մամուլում պետք է լայն կերպով մերկացվեն մեր ապարատի բոլոր խոցերը: (Լենին, 15 համագումար):

10. Ձեռք առնել բոլոր այն միջոցները, վորոնք նպաստում են բանվորների և աշխատավոր գյուղացիների կուլտուրական մակարդակի բարձրացմանը և առհասարակ զարկ են տալի կուլտուրական հեղափոխության ծավալմանը մեր յերկրում: (Լենին):

11. Յեվ վերջապես, պետք է առողջ, բոլշևիկյան ինքնաքննադատության միջոցով, թե մեր կոմբջիջները և թե հիմնարկների ղեկավարները հայտնաբերեն և «շիկացած յերկաթով այրեն» (Ստալին) բյուրոկրատական բոլոր հիվանդությունները:

Վոչ մի կերպ չի կարելի չահագործել, վոր այդ հիվանդությունները թաքնված մնան, քանի վոր նրանք կարող են խորանալ և խոցեր առաջացնել:

«Բոլշևիկների ուժն եվ հենց նրանումն է հատկապես կայանում, վոր նա քննադատությունից չի վախենում և իր սեփական բացերի քննադատության միջից քաղում է նոր յեռանդ հետագա առաջխաղացման համար»: (Ստալին):

12. Այս պայքարին մասնակից դարձնել հասարակական մասսայական կազմակերպություններին, պրոֆմիություններին, տնտեսական կոմիսիաներին, տնտ. խորհրդակցություններին և այլն:

Բյուրոկրատիզմը իր բոլոր տեսակներով մի այնպիսի սոցիալական չարիք է, վորի դեմ հնարավոր է կռվել միմիայն կազմակերպված մասսաների միջոցով, նրանց ակտիվ մասնակցությամբ և ոժանդակությամբ:

Մեր կոմբջիջներն այս խնդրի վրա հատկապես պետք է մեծ ուշադրություն դարձնեն:

Իր այս աշխատանքների ընթացքում բջիջը պետք է ուժեղ կապ պահի բարձրադիր կուս. մարմինների հետ, ինֆորմացիա տա նրանց իր գործունեության մասին և ստանա համապատասխան ցուցմունքներ:

Այս բոլոր աշխատանքներն այնպես կազմակերպել, վոր բջիջը չխառնվի հիմնարկության պետի վարչական գործին, իսկ հիմնարկի ղեկավարն ել վարչական դիրք չբռնի բջջի նկատմամբ:

Միայն այդ դեպքում հնարավոր կլինի արդյունավետ աշխատանք կատարել:

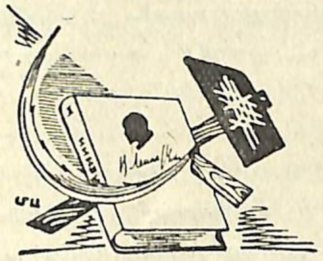

ՏԵՂԵՐՈՒՄ

Մ. ՏԵՐ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՊԵՏՔ Է ԱՇԽՈՒԺԱՑՆԵԼ

Նոր-Բայազետի գավառում բացի Անաստվածների միությունից գոյություն ունեն բոլոր հասարակական կազմակերպությունները, վորոնք են՝ Պաշը-Ավիոքիմ, Մոպր, Ռադիո Բարեկամների Ընկերություն և «կորչի անգրագիտությունը» և այլն: Այս բոլորի աշխատանքները կայացել է լոկ ցուցակագրության մեջ, առանց համապատասխան աշխատանք տանելու այդ կազմակերպությունների նպատակների ու դերի մասին:

Պետք է ասել, վոր շատ տեղերում՝ Մոպրի, Պաշը-Ավիոքիմի և այլ կազմակերպությունների ժողովները տեղի յեն ունենում միայն ընտրությունների ժամանակ: Բյուրոն հաշվետվություն է տալիս, բջիջը վերընտրում է և ամեն ինչ վերջացավ: Վերստուգիչ հանձնաժողովներ շատ տեղերում նույնիսկ գոյություն չունեն:

Ընտրված բյուրոներն ու վերստուգիչ հանձնաժողովները նիստեր չեն հրավիրում, իսկ յեթե հրավիրում են, այն էլ միանգամայն պատահական կերպով: Սրա հետևանքն այն է լինում, վոր հիշյալ կազմակերպությունների անդամները հիասթափվում են: Այնուհետև պետք է չեշտել, վոր բջիջները մինչև այժմ սովորաբար աշխատանքի ծրագիր չեն ունեցել: Բջիջների մի խոշոր մասը չունեն հասարակական կազմակերպությունների համապատասխան կանոնադրությունները, իսկ յեթե ունեն էլ, ապա այդ կանոնադրությունների հետ ծանոթ չեն:

Դաստիարակչական աշխատանք բջիջներում համարյա չի տարվել, այդ պարզ է, քանի վոր բջիջների նիստերում չեն ծանոթացրել, չեն բացատրել տվյալ հասարակական կազմակերպության կանոնադրությունը, չեն քննել ընդունելության և հեռացման խնդիրներ և չեն քննել աշխատանքի ծրագիրը:

Անհրաժեշտ է մատնանշել, վոր համապատասխան գրականություն (պարբերական և վոչ-պարբերական) բջիջները չեն ստանում: Որինակ՝ «Путь Мопра» յերկշաբաթաթերթը, «На страже» թերթը և այլն մեծ մասամբ մեր բջիջներին անծանոթ են:

Պետք է ասել, վոր բջիջներում ակտիվի հաշվառում բնավ չի կատարվում: Անբավարար դրության մեջ են անդամավճարների գանձումը և գործավարությունը:

Կուսբջիջների ղեկավարությունը առհասարակ թույլ է յեղել, կուսբջիջների բյուրոները համարյա վոչ մի տեղ չեն ամրացրել բյուրոյի անդամներից վորևէ մեկին հասարակական կազմակերպություններին, նրանց աշխատանքների մասին զեկուցումներ չեն լսել:

Անհրաժեշտ է հասարակական կազմակերպություններն կազմակերպչորեն ամրացնել և աշխատանքներն աշխուժացնել:

Բջիջների, նրանց բյուրոների, վերստուգիչ հանձնաժողովների, շրջբյուրոների և գավվարչությունների ու գավկոմների նիստերը հրավիրել պարբերաբար, քննության առնելով ընթացիկ աշխատանքի բոլոր հարցերը:

Բջիջները, բյուրոները և այլն պետք է անպայման ունենան աշխատանքների ծրագիր և կատարեն ծրագրային աշխատանք:

Բոլոր բջիջները պետք է ունենան կանոնադրություն առնվազն 1-ական որինակ և պետք է ծանոթացնեն բջիջի անդամներին կանոնադրության հետ:

Անպայման հաշվի առնել բջջային ակտիվը և վորտեղ հնարավոր է կազմակերպել ակտիվի կարճատև (որինակ յերկշաբաթյա) դասընթացքներ:

Բաժանորդագրվել համապատասխան պարբերական և վոչ-պարբերական գրականության:

Կարգավորել բջիջների գործավարությունը, անդամավճարների գանձումը, ապառիկների հավաքումը և անդամների հաշվառումը:

Միջոցներ ձեռք առնել բջիջների ֆոնդերն ուժեղացնելու համար:

ՍԱԹ-ՍԱՐ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿԱՆԱՆՑ ՄԵՋ

Խորհրդային Միության տնտեսական և կուլտուրական վերելքին զուգընթաց աճում է աստիճանաբար նաև աշխատավոր կանանց ակտիվությունն ու նրանց մասնակցությունը սոցիալիստական շինարարության գործում:

Կանանց ակտիվության աճումը կրկին անգամ հայտնաբերվեց 27—28 թ. պատ. ժողովների ընտրությունների ժամանակ: Ինչպես Խ. Միության բոլոր վայրերում, այնպես էլ մեզ մոտ՝ Զանգեզուրում, պատժողովների ընտրությունները անցան բավականին հաջող:

Անցյալ տարի ընտրական իրավունք ունեցող կանանց միայն 20 %-ն է մասնակցել ընտրություններին, իսկ այս տարի մասնակցել են 51,7 %-ը: Աճել է նաև պատգամավորների քանակը· անցյալ տարի յեղել է 635 պատգամավորուհի, իսկ այս տարի 858, ուրեմն ավելացել է 223-ով: Պակասել է հին պատգամավորուհիների թիվը· անցյալ տարի հին պատգամավորուհիները պատժողովում կազմում եյին 51 %, իսկ այս տարի միայն 22,5 %: Այդ նշանակում է, վոր պատժողովները կարողացել են ընդգրկել կանանց նոր շերտեր:

Ուշադրության արժանի յե հետևյալ յերևույթը: Ընտրություններից հետո տասնյակ կանայք մոտենում եյին ընտրությունն անցկացնող ընկերոջ և խնդրում իրենց ևս ցուցակագրեն: Այդ հանգամանքը վկայում է, վոր պատժողովները խոշոր հեղինակություն են ձեռք բերել: Սակայն, մեր աշխատանքի հաջողությունը չպետք է սահմանափակվի միայն ընտրություններով: Պատժողովի առաջիկա աշխատանքների արդյունավետությունը գրավական կլինի ընդհանրապես մեր աշխատանքների հաջողության:

Ճիշտ է, այս տարի մեր պատժողովները մտնում են ագիտ-բաժնի քաղդաստիարակչական ցանցի մեջ, ունենք բավարար վորակով ղեկավարներ, սակայն, այնուամենայնիվ անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել մի շարք կարևոր խնդիրների վրա:

Ամենակարևոր խնդիրը վոր կա, դա մեր պատժողովներին գործնական դպրոցի բնույթ տալն է: Այս տարվա ծրագիրը ճիշտ վոր այնպես է կազմված, վոր տեսական խնդիրները կապված են գործնական խնդիրների հետ, սակայն և այնպես այդ գործնական խնդիրները չեն հարմարեցված տեղական պայմաններին. որինակ, «տնտեսական շինարարության» նյութի համար նախատեսված է գյուղատնտեսի կամ կոլլեկտիվ տնտեսության ղեկավարի զեկուցումը, մինչդեռ մեր գավառը ունի միայն մի գյուղատնտես, վորը յեթե 3-4 պատժողովում լինի, դա յել մեծ բան է: Անհրաժեշտ է, վոր պատժողովի ղեկավարները ծրագրի ամեն մի կետին միացնեն տեղական պայմաններից բղխող հարցեր: Անհրաժեշտ է նաև ուշադրություն դարձնել գործնական աշխատանքի համար առաջ քաշված կանանց վրա, հրավիրելով դրանց հատուկ խորհրդակցություններ, տալով նրանց ցուցմունքներ առաջիկա աշխատանքների համար:

Յերկրորդ կարևոր խնդիրը՝ պատժողովներին կուս. հերթական խնդիրներին ու վորոշումներին տեղյակ պահելն է: Ներկայումս հրատապ խնդիրներից մեկն է հանդիսանում կուս. 15-րդ համագումարի արդյունքների ուսումնասիրությունը: Կուսակցությունն արդեն այդ ուսումնասիրությունն անց է կացնում կուս. և կոմյերիտական մասսաների մեջ: Անհրաժեշտ է, վոր կենտկոմը համապատասխան հրահանգ տա տեղերին և նշի, թե՝ կուս. 15-րդ համագումարի վոր խնդիրները և ինչպես պետք է արծարծվեն կանանց պատգամավորական ժողովներում:

Ա. ԶԱՆ.

ՊԱՏԺՈՂՈՎՆԵՐՈՒՄ

Կուսակցության և ԼԿՅԵՄ բջիջներն ու այլ կազմակերպությունները սկսել են 15-րդ համագումարի վորոշումների ուսումնասիրությունը: Նախատեսնված է նաև շրջկ և քաղդպրոցների ծրագրերին զուգընթաց ուսումնասիրել այդ վորոշումները: Չնայած մեր ակտիվ գեղջկուհիներից, պատգամավորուհիներից վորոշ տոկոսը ընդգրկված է այս խմբակներում, սակայն այդպիսիների ընդհանուր թիվը համեմատած պատգամավորուհիների ամբողջ թվի հետ, կազմում են չնչին տոկոս: Դրա համար անհրաժեշտություն է համարվում առանձին պատգամավորական ժողովներում այս նյութը քննության առնել:

Անհրաժեշտ է պատժողովի ծրագրի անցնելիք խնդիրների հետ կապել համագումարի կոնկրետ վորոշումները: Այս կիրառելու համար պահանջվում է առնվազն միջին պատրաստականության ղեկավարներ, վորոնք տեղյակ լինելով վորոշումների հետ կարողանան այս խնդիրը կապակցել: Յեվ այդ վորոշումների ուսումնասիրության համար պետք է հատկացնել վորոշ ժամանակամիջոց: Ինչո՞ւ յե այսոր այս խնդիրը ծանրանում մեր առաջ: Համագումարը քննության առնելով մի շարք հիմնական ու այժմեական

նշանակություն ունեցող խնդիրներ, ինչպես, որինակ, միջազգային դրությունը և պատերազմի վտանգը, մեզանից պահանջում է նախապատրաստել ամբողջ մասսային, ուրեմն նաև բանվորուհիներին ու գեղջկուհիներին: Այստեղ անհրաժեշտություն է դառնում պատժողովներում նախ ռազմականացման գաղափարը մասսայականացնել և յերկրորդ՝ գոյություն ունեցող ռազմական ու սանիտարական խմբակների աշխատանքները կանոնավորել:

Յերկրորդ խնդիրն է մեր տնտեսության վերելքի խնդիրը, կապված 5-ամյա տնտեսական պլանի հետ: Մեր պատգամավորական ժողովը ճիշտ է, վորոշ ծանոթություն է ստանում տվյալ գավառի կամ հանրապետության տնտեսության մասին, սակայն նրա համար պարզ չի լինում ամբողջ Խորհրդային Միության տնտեսությունը: Պետք է նշել գյուղի և քաղաքի կապի մեր տնտեսության սոցիալիստական բնույթը և հեռանկարները, ծանոթություն տալով նաև ոպոզիցիայի վերասերված տեսության մասին:

Այնուհետև կենտրոնական խնդիր է դառնալու գյուղում կատարելիք աշխատանքների մասին հանված վորոշումների բացատրությունը, վորի միջով կարմիր թելի նման պետք անցնի այն, վոր պատժողովները վորպես քաղաքական միավորներ պետք է իրենց դեմքը չկորցնեն՝ հաճախակի ընկնելով կուլակային զանազան տրամադրությունների տակ: Այլ համախմբելով կոմունիստական կուսակցության շուրջը, մասնակցեն պայքարին: Առհասարակ միայնակ չքավոր ու միջակ գեղջկուհիները շատ քիչ են ընդգրկվում կոլլեկտիվ տնտեսությունների մեջ:

Առանձնակի պարզաբանման յենթարկելով կոլլեկտիվ տնտեսության տնտեսական և քաղաքական նշանակությունը, մեր գեղջկուհիների միջակ և չքավոր տարրերին պետք է ընդգրկել այդ տնտեսությունների մեջ: Այս բոլորից հետո, անհրաժեշտ է նաև գործնական կերպով քննության առնել կուլտուրական հեղափոխության խնդիրը, վորը նույնպես առաջադրվել է 15-րդ համագումարի կողմից: Չնայած մենք արդեն թեվակոխել ենք Խորհրդային իշխանության 11-րդ տարին, սակայն կանանց շրջանում շատ մեծ աշխատանք չի կատարվել այդ ֆրոնտում: Մեր պատգամավորուհիներից 40-50 %-ը տեխնիկապես անգրագետ են, վորը հնարավորություն չի տալիս նրանց վորակավորման յենթարկվել մի կողմից և մյուս կողմից՝ մեր գործող ակումբների, խրճիթների միջոցով գեղջկուհուն կապել գյուղի կուլտուրական աշխատանքների հետ: Ահա այս բոլորի հետ միասին, ավելի քան մեզ համար հարվածային խնդիր է դառնում գեղջկուհիների անգրագիտության վերացումը, նրանց մասնակցությունը խրճիթի, կինոյի և զանազան աշխատանքներին: Ահա թե ինչպիսի նշանակություն ունի մեզ համար պատժողովներում համագումարի վորոշումները մասսայականացնելու հարցը, անպայմանորեն կապելով այն նրա կոնկրետ կիրառման հետ:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԽՐՈՆԻԿԱ

Հ Կ (Բ) Կ Կ ԿԱԶՄ-ԲԱԺՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

(մինչև սեպտեմբեր)

I

1· Կատարել կազմակերպության աճման և կարգավորման յեռամսյա ուսումնասիրությունը: Պարզել կես տարվա արդյունքը:
2· Տալ Հայաստանի Կ· (բ·) Կ· սոցիալական կազմի վերլուծությունը և հետագա կարգավորման համար անհրաժեշտ ձեռնարկումներ անել:
3· Հոկտեմբերյան կոչի արդյունքը:
4· Տրանսպորտային բջիջների աշխատանքների ուսումնասիրությունը և բարելավումը:
5· Թեկնածուական խմբակների աշխատանքների ուսումնասիրությունը և ուժեղացումը:
6· Գյուղացի–կոմունիստների կազմը ուսումնասիրել նրանց տնտեսագույքային դրության նշանի համաձայն:
7· Հավաքական պայմանագրերի վերակնքելը և արդյունքը:

II·

8· Կ·Կ· կազմկոլլեգիայի նիստերում զեկուցումներ լսել·
ա) Հ· Ա· Մ· Խ–ի կազմբաժնի·
բ) Յերիտկոմմիության սոցիալական կարգավորման մասին·
գ) Հիվանդագին յերևույթներ յերիտկոմմիության մեջ:
դ) Հանքագործների և լուսաշխատավորության միությունների կոմֆրակցիաների զեկուցումը:
ե) Գյուղատնտ· կոոպերացիայի, մասնավորապես վարկային ընկերությունների սոցիալական կազմի մասին:
զ) Խորհրդային ստորին օրգանների աշխատանքների հաշվետու կամպանիայի արդյունքները:
է) Փ· Ո· Կ·–ների վերընտրությունների արդյունքի մասին:
ը) Գյուղատնտ· կոոպերացիայի վերընտրությունների արդյունքների մասին:
թ) Սպառող· կոոպերացիայի վերընտրությունների արդյունքների մասին:
ժ) Հայկոոպի և Հայգյուղկոոպի կազմբաժինների ու կուլտուսությունների կենտրոնի զեկուցումները:
ժա) Հայկական Հրաձգային Դիվիզիայի Քաղբաժնի կազմմասի զեկուցումը:
ժբ) Մի քանի շրջկոմների քարտուղարների և առանձնացած բջիջների յերկու քարտուղարի զեկուցումները:
ժգ) Համալսարանի բջջի զեկուցումը:

III·

9· Կազմկոլլեգիայի լայնացրած նիստում լսել զեկուցումներ·

ա) Հողօգտագործման ձևը և արենդը գյուղում:
բ) Գյուղի շերտավորումը:
գ) Պետապահովագրությունը:
10· Աշխատանքը սեզոնային բանվորների մեջ:
11· Աշխատանքը ցեխերում:

IV· ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1· Գյուղական բջիջների խորհրդակցություն մի քանի շրջկոմների քարտուղարների մասնակցությամբ:
2· Արտադրական բջիջների խորհրդակցություններ համապատասխան շրջկոմների քարտուղարների մասնակցությամբ:
3· Կոմֆրակցիաների խորհրդակցություն:
4· Կազմբաժինների վարիչների և հաշվվիճ վարիչների խորհրդակցություն:
5· Առաջքաշվածների խորհրդակցություն:
6· Ինֆորմատորների խորհրդակցություն:

V· ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ

1· Չքավորությանը նյութական ոգնություն ցույց տալու ձեռնարկումներ մի քանի գավառներում:
2· Չքավորական խմբակների ու խորհրդակցությունների աշխատանքները:
3· Դաշտյահի բանվորների և մանր գյուղացիների առաջքաշումը:
4· Կուսակցական ստորին ապարատը (յերեք շրջանային կոմիտեներ):
5· Դարալագյազի կազմակերպությունը:
6· Թեկնածուական խմբակների աշխատանքը:
7· Տրանսպորտային բջիջների մեջ կատարվող աշխատանքի մասին կենտկոմի վորոշման իրագործման ստուգումը:
8· Ներկուսակցական դեմոկրատիան անցկացնելու ձեռնարկումների մասին կենտկոմի հանած վորոշման ստուգումը:
9· Կոմֆրակցիաների աշխատանքը:
10· Արտադրական բջիջների աշխատանքները:
11· Հ· Կ· (բ·) Կ· Կենտկոմի, Անդրյերկրկոմի և Հ· Կ· (բ·) Կ· Կ· Կ· առաջադրությունների և վճիռների իրագործման ստուգումը:
12· Կոլտնտես· շինարարության արդյունքները:

ԿԵՆՏԿՈՄՈՒՄ

(Կազմբաշխ. բաժին)

Կոմֆրակցիաների մասին

Փետրվար ամսում Կենտկոմը շրջաբերականով դիմել է բոլոր գավկոմներին և կոմֆրակցիաներին, մատնանշելով կոմֆրակցիաների աշխատանքների մեջ մինչև հիմա ձեռք բերած հաջողությունները ու նկատված թերությունները, առաջարկելով հետագա աշխատանքների առողջացման և ուժեղացման համար ձեռք առնել հետևյալ միջոցները.

ա) Տեղերում տանել լայն բացատրական կամպանիա, կոմֆրակցիաների նշանակության ու նրանց աշխատանքների ձևերի մասին:

բ) Գավկոմներն ու շրջկոմներն իրենց

ուշադրության կենտրոնը պետք է դարձնեն գյուղխորհուրդների ու արհմիութենական տեղկոմների կոմֆրակցիաները։ Այնտեղ, ուր մինչ այժմ այդ մարմինների անդամ կոմմունիստներից կոմֆրակցիաներ չեն կազմակերպված, առաջարկվում է անցնել կազմակերպման։

գ) Ղեկավարության ուժեղացումն կուսօրգաններում պարբերաբար իրագործել կոմֆրակցիաների զեկուցումները լսելու, նրանց առաջադրած խնդիրներին ժամանակին արձագանքելու և ընթացք տալու ու բոլոր սկզբունքային հարցերը նախօրոք կուսօրգաններում քննելու միջոցով։

դ) Միաժամանակ Կենտկոմն առաջարկում է վերացնել մինչև հիմա տեղերում նկատվող հետևյալ թերությունները. կոմբջիջների ու կոմֆրակցիաների ֆունկցիաների շփոթումը։ Կոմբջիջներն իրենց ղեկավարության ընթացքում շատ դեպքերում խառնվում են նրանց առօրյա մանր խնդիրներին և այլն։

յե) Պարբերաբար գավկոմներին կից հրավիրել կոմֆրակցիաների նախագահների խորհրդակցություններ։

ԳԱՎԱՌԱԿԱՆ ԿՈՒՍԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

(Լենինականի գավառ)

Քաղգպրոցների արդյունքները

Քաղգպրոցների պարապմունքները Լենինականի գավառում սկսվել են դեկտեմբերի 15-ից և տևել մեկ ամիս։ Իրենց պարապմունքների վերջին յերեք օրերում դպրոցներն ուսումնասիրել են 15-րդ Կուսհամագումարի վորոշումները։ Չնայած պարապմունքները տարվել են զրույցային ձևով, ղեկավարների կազմը յեղել է բավարար և ունկնդիրների կողմից հայտնաբերվել է մեծ հետաքրքրություն դեպի պարապմունքները, այնուամենայնիվ, համապատասխան և մատչելի գրականության բացակայության պատճառով, հնարավոր չի յեղել դպրոցներում անհրաժեշտ ինքնագործնեյություն հանդես բերել։

Դպրոցական պարապմունքները վերջանալուց անմիջապես հետո գավկոմի նշանակած հանձնաժողովները ստուգման են յենթարկել բոլոր քաղգպրոցները և վկայականներ են տվել բոլոր շրջանավարտներին.

Դպրոցները ըստ իրենց կազմի ունեցել են հետևյալ պատկերը. 15 դպրոցներն ընդգրկել են 501 ունկնդիր, վորոնցից միայն 19-ն են յեղել կանայք։ Ըստ գրագիտության 395 գրագետ և 106 կիսագրագետ, ըստ ազգության 482 հայ և 19 յեզիդի, ըստ կուսակցականության 163 կոմմունիստ, 244 կոմյերիտական և 94 անկուսակցական։

Դպրոցների լրիվ կուրսը անցել են 404 հոգի։

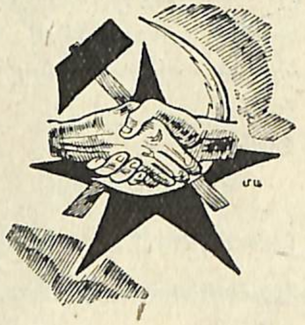

ԱԳԻՏԱՏՈՐԻ ԲԼՈԿ-ՆՈՏ

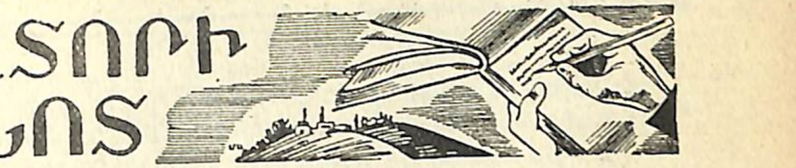

ՆՅՈՒԹԵՐ Հ. Կ. (Բ.) Կ. ԿԵՆՏԿՈՄԻ II ՊԼԵՆՈՒՄԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԶԵԿՈՒՑԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

I. ՀՈՂԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ

Խ. Հայաստանի հողագործ ազգաբնակության տրամադրության տակ դրված հողային տարածությունը մեծ չէ։ Բարձր վորակ ունեցող հողերի տարածությունը, պատերազմից հետո, կրճատվել է։ Յերկրի մակերեսի խիստ անհարթ լինելու հետևանքով, հողերը ջրելու ու վոռոգելու պայմանները մեզ մոտ բավականին դժվար են։

Հողային տարածության պատկերը

1. Տնատեղեր	13,830 դես.
2. Այգիներ	11,702 »
3. Ջրովի վարելահողեր . . .	88.307 »
4. Անջրդի » . . .	553,494 »
5. Խոտհարքներ	69,188 »
Ընդամենը . .	736,521 դես.

Այս 736,521 դեսյատին հողային տարածության մեջ հաշված են այնպիսի հողեր, վորոնք մեր գյուղացիությանը հողագործությամբ զբաղվելու հնարավորություններ են տալիս։

Իսկ միայն անասնապահությամբ զբաղվելուն նպաստող հողերի քանակը հետևյալն է—

1. Գյուղամերձ արոտավայրեր . . .	683,044 դես.
2. Ամառային » . . .	587,371 »
3. Ձմեռային » . . .	154,410 »
Ընդամենը . .	1,424,825 դես.

Այնուհետև—

1. Անտառներ . . .	324,192 դես.
2. Անպետք հողեր . . .	257,010 »
Ընդամենը .	581,202 դես.

Այսպիսով թված բոլոր հողերի քանակը հասնում է 2,742,548 դեսյատինի։

Մեր գյուղացի ազգաբնակության յուրաքանչյուր շնչին տրամադրվող հողային տարածությունը հետևյալն է—

1. Դաշտային շրջաններում, վորտեղ մշակվում են թանկարժեք բույսեր (բամբակ, ծխախոտ և այլն) յուրաքանչյուր շնչին ընկնում է . . . ½ դես. հող.

2. Նախալեռնային շրջաններում, վորտեղ մշակվում է նաև խաղողի վազ, յուրաքանչյուր շնչին ընկնում է $^{3}/_{4}$ դես. հող.
3. Լեռնային շրջաններում, վորտեղ մշակվում են հացաբույսեր, յուրաքանչյուր շնչին ընկնում է . 1 դես. հող.
4. Ալպյան շրջաններում, վորտեղ զբաղվում են անասնապահությամբ, մի շնչին ընկնում է . $1^{1}/_{2}$—3 դես. հ.

Այսպիսով, պարզ է, վոր մեր հողային պայմանները տարածությամբ անբավարար են։ Սակայն հողերի այս տարածությունը ավելի ռացիոնալ ձևով մշակվելու դեպքում, ավելի մեծաթիվ ազգաբնակության կարող է բավարարել։ Իսկ հողագործությունը և առհասարակ գյուղատնտեսությունը ռացիոնալ հիմքերի վրա դնելու համար, Խորհրդային իշխանությունը թափում է ամեն ճիգ ու ջանք։

Պետք է ասել, վոր գյուղատնտեսությունը Խ. Հայաստանում, դեռևս չի հասել նախապատերազմյան վիճակին։ Նույնն է և հողագործության նկատմամբ։

Որինակ, յեթե համեմատենք հացահատիկների մշակությունից ստացված ընդհանուր բերքի մեծությունը նախապատերազմյանի հետ, կստանանք հետևյալ պատկերը—

Բոլոր հացահատիկների բերքը, միասին վերցրած

1) 1909—13 թվին յեղել է . .	16,039,5	հազար փութ
2) 1924 » » . .	11,130,7	» »
3) 1925 » » . .	11,907,9	» »
4) 1926 » » . .	15,689,6	» »
5) 1927 » » . .	14,116,2	» »

Աճումը պարզորոշ կերպով նկատելի յե։ Գյուղատնտեսական մի շարք մշակույթների բերքը (ինչպես ասվեց նաև հացահատիկների մասին) աճում չի ցույց տալիս այլ հակառակը՝ ընկնում է—

Որինակ՝ բամբակի բերք՝

1) 1909—13 թվին յեղել է . .	840	հազար փութ
2) 1924 » » » . .	738,9	» »
3) 1925 » » » . .	858,8	» »

Այս թվերից տեսնում ենք, վոր 1925 թվին ավելի մեծ բերք է ստացվել, քան նախորդ տարում։ Սակայն հետագա տարվա ընթացքում նկատվում է վորոշ անկում և բամբակի բերքը 1925 թվի 858,8 հազար փութ բերքից, 1926 թվին իջնում է մինչև 501,3 հազար փթի, Իսկ հետագա տարում նորից սկսում է բերքի բարձրացում, ըստ վորում յեթե 1926 թ. բամբակի բերքը 501,3 հազար փութ էր, ապա հաջորդ տարում, 1927 թ. հասնում է 780 հազար փթի (բերքի ավելացման պատճառը ցանքի տարածության ավելացումն է)։

Տեխնիկական մշակույթների (բամբակի, ծխախոտի, ձիթաբեր բույսերի և այլն) դրամական արժեքը, ըստ տարեթվերի հետևյալ կերպ է արտահայտվում—

(հազար չերվ. ռուբլիներով)

1924 թ.	1925 թ.	1926 թ.	1927 թ.
4,332,9	5,198,7	3,074,3	4,622,7

Այգեգործությունը, վորը պատերազմի ու դաշնակցության իշխանության ժամանակ ավերածության եր յենթարկվել, այժմ սկսել է վերականգնվել։

Պատկերը հետևյալն է

	Այգեգործության բերքը, հազ. փ-ով.	Խաղողի մշակության բերքը, հազար փ-ով	Ընդամենը հազար փթերով
1) 1909—13 թ.	2,500,0	4,850,0	7,350,0
2) 1924 թ.	1,640,0	2,160,0	3,800,0
3) 1925 »	1,548,0	1,301,0	2,849,0
4) 1926 »	1,836,9	2,012,8	3,849,7
6) 1927 »	2,232,0	3,240,0	5,472,0

Ինչպես տեսնում ենք, այգեգործությունն ևս աստիճանաբար վերականգնվում է։ Պետք է միաժամանակ ի նկատի ունենալ, վոր այգեգործության վերականգնումն ավելի մեծ ժամանակամիջոց է պահանջում, քան մյուս մշակույթներինը։

II ԱՆԱՍՆԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Վերականգնման պրոցեսը, աննշան տատանումներով, նկատվում է նաև անասնապահության վերաբերմամբ։

Որինակ, ձիերի թվի ավելացման թափը ունի հետևյալ պատկերը—

Տարեթիվ		Ձիերի թիվը
1) .913 թ. . .	51,500	հազար հատ
2) 1924 » . .	21,800	» »
3) 1925 » . .	27,200	» »
4) 1926 » . .	27,700	» »
5) 1927 » . .	31,500	» »

Յեթե վերցնենք խոշոր յեղջյուրավոր անասունների թվի աճման ընթացքը կստանանք հետևյալ պատկերը—

Տարեթիվ		Խոշոր յեղջ. անասունների թիվը
1) 1913 թ. . .	893,000	հազար գլուխ
2) 1924 » . .	632,600	» »
3) 1925 » . .	695,500	» »
4) 1926 » . .	775,800	» »
5) 1927 » . .	837,600	» »

Այսպիսով տեսնում ենք, վոր 1927 թվին, խոշոր յեղջյուրավոր անասունների թիվը հասել է 837,6 հազար գլխի։ Յեթե այս թիվը համեմատենք 1913 թվականի հետ, կտեսնենք, վոր նրանից (նախապատերազմյանից) դեռ ևս հետ ենք 6,2%-ով, իսկ յեթե համեմատենք իր նախորդ տարվա հետ (1927-ը 1926-ի հետ). կտեսնենք, վոր այս տարվա խոշոր յեղջյուրավոր անասունների թիվը, անցյալ տարվանից ավել է 62,800 (8%)։

Ավելի արագ աճում ենք նկատում մանր յեղջյուրավոր անասունների վերաբերմամբ։ Այս հարցին վերաբերող թվերը հետևյալներն են—

(հազար գլուխներով)

№№ ըստ կարգի	Վոչխարներ	Վոչխարների բացարձակ թվերը ըստ առանձին տարեթվերի					1927 թիվը %-ային հարաբերութ. հանդեպ	
		1913	1924	1925	1926	1927	1913 թվի	1926 թվի
1	Մեծահասակ	882,3	586,5	649,2	721,0	877,1	99,5	121,2
2	Գառներ	496,3	323,5	358,2	401,6	477,6	96,1	118,9
	Ընդամենը	1,378,6	910,0	1,007,4	4,122,6	1,354,7	97,8	120,5

Անասնապահության խնդիրը յեզրափակելու համար, կարելի յե բերել անասունների թիվը և այս թվի աճումը ըստ տարիների։ Այսպես, յեթե մենք բոլոր անասունները (մանր ու խոշոր) վեր ածենք խոշոր յեղջյուրավոր անասունների, կստանանք հետևյալ պատկերը—

(Թվերը արված են հազարներով)

1913 թ.	1924 թ.	1925 թ.	1926 թ.	1927 թ.
855,8	578,1	686,3	713,9	798,1

Տեսնում ենք, վոր անասունների թիվը, 1927 թվին, կազմում է նախապատերազմյանի 93,3%-ը։

III ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԿՈՈՊԵՐԱՑՈՒՄԸ

Մեր գյուղատնտեսությունը տարեց-տարի զարգանում է ու ծավալվում։ Բայց այս յերևույթը միակը չէ։ Սրա կողքին, նույնպես հաստատուն կերպով զարգանում ու ծավալվում է մեր գյուղատնտեսությունը կոոպերացման յենթարկելու գործը։

Յեթե վերցնենք բոլոր տիպի գյուղատնտեսական կոոպերատիվների թվի աճումը կստանանք հետևյալ պատկերը—

առ I/X 1924 թ. . .	76 կոոպերատիվ
առ I/X 1925 թ. . .	147 »
առ I/X 1926 թ. . .	205 »
առ I/X 1927 թ. . .	221 »

Գյուղատնտեսական կոոպերատիվների թվի աճմանը զուգընթաց, ավելանում է նաև կոոպերացման յենթարկված տնտեսությունների թիվը։ Այսպես՝ կոոպերացված տնտեսությունների թիվը հասնում է՝

առ I/X 1924 թ. . . .	8922-ի — 6,9%
առ I/X 1925 թ. . . .	19,153-ի
առ I/X 1926 թ. . . .	30,075-ի
առ I/X 1927 թ. . . .	46,329-ի—30,6%

Մեր գյուղկոոպերացիան ամրապնդում է իր դիրքերը։ Օրինակ, յեթե վերցնենք գյուղվարկային և այգեգործական ընկերությունների ապրանքային շրջանառությունը, կունենանք հետևյալը—

(հազար ռուբլիներով)

Տարեթիվ	Գյուղվարկ. ընկ.		Այգեգործական ընկ.	
	Մուտք	Յելք	Մուտք	Յելք
1924—25	1,085,8	882 9	99,0	96,5
1925—26	1,896,0	1,866,7	195,7	191,0

Պարզ է, վոր գյուղկոոպերացիան տարեցտարի ամրապնդում է իր դիրքերը։

Գյուղկոոպերացիայի դիրքերի ամրապնդմանը նպաստում են նաև նրան բաց թողնվող վարկերը։ Գյուղկոոպերացիայի միջոցով գյուղատնտեսությանը վարկ է բաց թողնված հետևյալ սահմաններում—

առ I/X 1924 թ.	1,662,200 ռ.
առ I/X 1925 թ.	2 069,300 ռ.
առ I/X 1926 թ.	3,586,800 ռ.
առ I/X 1927 թ.	5,266,500 ռ.

Ահա այն թվերը, վորոնք ցույց են տալիս, թե յուրաքանչյուր հաջորդ տարի վորքան գումար է տրամադրված յեղել մեր գյուղատնտեսությանը։

Միաժամանակ լուրջ ու մեծ ուշադրություն է դարձնվում, գյուղատնտեսությունը ռացիոնալ հիմքերի վրա դնելու խնդրի վրա։ Այս նպատակով հետզհետե ավելացվում է գյուղատնտեսների թիվը, ընդարձակվում և ցուցադրական դաշտերի, բեղմնավորման, ոդերևույթաբանական և վարձակայանների ցանցը և այլն: Թվերը հետևյալներն են—

№№ ըստ կարգի	Ցուցիչներ	ՏԱՐԵԹՎԵՐ				
		1922-23	1923-24	1924-25	1925-26	1926-27
1	Գյուղատնտեսներ և հրահանգիչներ . . .	10	30	42	49	63
2	Վարձակայաններ . .	5	16	33	37	39
3	Ցուցադրական դաշտեր .	10	28	70	351	502
4	Ոդերևութաբանական կայաններ . . .	6	8	12	29	36

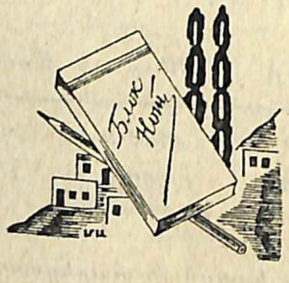

Շ. ԱՄԻՐԽԱՆՅԱՆ

ՄԵՇՉԱՆԱԿԱՆ ԴԱՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՅԻՍՅԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Կոմունիստ»-ի № 9–10-ում (սեպտեմբեր–հոկտեմբեր) զետեղված է ընկ. Հմ. Դուրգարյանի «Մայիսյան ապստամբությունը Հայաստանում» վերտառությամբ «քննադատական» հոդվածը, վորը գրված է իմ Մայիսյան ապստամբության նվիրված գրքի առթիվ:

Յես ընդհանրապես վորոշել եյի իմ գրքի դեմ ուղղված ամեն մի հոդվածի առանձնապես չպատասխանել, մինչև վոր կհավաքվի վորոշ քանակությամբ գիտական մատերյալ և հնարավորություն կլինի միանգամից մի գրքույկով բոլորին պատասխանել: Սակայն հիշյալ հոդվածից մեշչանականության այնպիսի մի անտանելի հոտ է փչում, վոր յես չեմ կարող այդ հոդվածը թողնել առանց նախնական պատասխանի, վորպեսզի Մայիսյան ապստամբության պրոբլեմի շուրջը բացված գիտական դրվի ավելի լուրջ հողի վրա, վորպեսզի մարդիկ պատասխանատվություն զգան իրենց ասածի ու գրածի համար այդպիսի մի լուրջ հարցի վերաբերյալ:

Արդեն կես տարուց ավելի յե, վոր լսում ենք, թե ընկ. Դուրգարյանը պատրաստվում է ինչ վոր մի «սարսափելի լուրջ» աշխատություն գրելու Մայիսյան ապստամբության մասին, յերևի վորպես քաղաքական դիսերտացիա մեր իդեոլոգիական ֆրոնտում «առաջնակարգ տեղ» գրավելու: Վա՜յ մեզ, յեթե Դուրգարյանի նման են լինելու մեր իդեոլոգները: Վերջապես այդքան յերկար աշխատելուց ու անձնական և վոչ անձնական արխիվները քրքրելուց հետո, նա հանդես է գալիս մի վողորմելի հոդվածով, վորը սկզբից մինչև վերջը լի յե անվերջ հակասություններով, մեշչանական պարապ–սարապ դատողություններով ու տափակ փաստաբանությամբ, վորոնց վերջին իմաստն այն է, թե Մայիսյան ապստամբությունը մի ավանտյուրա յե յեղել:

Մեր «վոչ բարով քննադատի» և Արմենկոմի տափակ փաստաբանի պատասխանատվության զգացումի բացակայությունն ու հանդգնությունն այնտեղ է հասնում, վոր նա Դիլիջանի ապստամբության ղեկավարների մասին խոսելիս, ղեկավարներ խոսքն առնում է չակերտների մեջ, վորպես արհամարհանք: Այդ եյ դեռ բավական չէ, ինչ վոր չստուգված ու չգնահատված հիշողությունների հիման վրա առանց վորևէ վերլուծման ու հիմնավորման նա հայտարարում է, վոր, իբր թե «ապստամբ գյուղացիները հետ վերադառնալով, կատաղաբար կռվում եյին մեր դեմ, դաշնակների հետ միացած» («Կոմ.», յերես 96): Ավելի մութ ու կեղտոտ ինտրիգուական բամբասանք մեր կուսակցական կազմակերպության ու Հայաստանի հեղափոխ. շարժման պատմության ամենափայլուն շրջանի մասին չի էլ կարող լինել: Գիտակցաբար, թե անգիտակցաբար է արվում այդ բամբասանքը, հետևանքի տեսակետից դա միևնույն է: Վո՞րտեղ, ե՞րբ և ի՞նչպես է պատահել, վոր ապստամբ գյուղացիները զենքերը դարձրել են մեր դեմ. ի՞նչ տվյալներով ու փաստերով է հաստատվում այդ: Այդպիսի մի պատասխանատու հայտարարություն անելու համար, այն էլ կոմունիստական թերթի էջերում, բավակա՞ն է արդյոք միմիայն մի ընկերոջ լոկ դատողությունները, վորը ապստամբության վերջերին իրեն վիրավորված համարելով մի քանի ընկերների կողմից, թողել, հեռացել էր Թիֆլիս: Ինչո՞ւ համար Դուրգարյանը այդպիսի ուրախությամբ ու թեթևամտորեն հավատում է Ալ. Վարդանյանի անհիմն հայտարարություններին, առանց ստուգելու ուրիշ աղբյուրներից ևս և հիմնավորելու այդ: Դրա պատճառը՝ դրված լուրջ հարցին նրա մեշչանական մոտեցման մեջ է:

Զարմանալին ու ցավալին այն չէ, թե մի Դուրգարյան կարող է այդպես մտածել, այլ այն, վոր դիսկուսիոն անվան տակ նա ևս հնարավորություն է ունեցել հանդես գալու իր անհիմն ու անճոռնի հոդվածով: Մի՞թե մեր կուսակցությունը արդեն դատապարտել է Մայիսյան ապստամբությունը, վորպես ավանտյուրա, մի՞թե նրա ղեկավարները արդեն մտել են չակերտների մեջ, և ո՞վ մինչև այժմ, բացի Դուրգարյանից, համարձակվել է կոմունիստական մամուլի էջերում հայտարարելու՝ թե Դիլիջանի գավառում ապստամբ-գյուղացիները հեռանում էին մեզանից, միանում դաշնակների հետ և կռվում մեր դեմ: Այդ դեռ բավական չէ, նա օգտվելով դիսկուսիոն կարգով տրված հնարավորությունից՝ հրամցրել է ընթերցողին բազմաթիվ անգրագետ ու միանգամայն անհեթեթ մտքեր, վորոնք վոչ մի առնչություն չունեն մարքսիստական և Լենինյան աշխարհայեցողության հետ, ինչպես օրինակ՝ դաշնակցությունը բռնում է «բուրժուազիայի և հոգևորականության ուղին»—«դաշնակցությունն յուր պետականության շրջանում կատարում էր հայ բուրժուազիայի և հոգևորականության գործը», կուսակցությունը պատրաստ չէր ղեկավարելու ապստամբությունը, ուրեմն չկային ապստամբության համար օբյեկտիվ պայմաններ և այլն և այլն...

Մի՞թե այդպիսի անհեթեթություններով է, վոր պիտի դատախարակվի կուսակցական մասսան և հեղափոխական յերիտասարդությունը:

Արդյոք ի՞նչ արժեք ունեն այն այսպես կոչված փաստաթղթերը, վորոնց հիման վրա Դուրգարյանն անում է իր հիշյալ անպատասխանատու հայտարարությունը: Նախ և առաջ՝ մի՞թե կարելի յե ամեն մի հիշողություն ընդունել հալած յուղի տեղ, վորպես պատմական փաստաթուղթ: Այդպիսի մի մասսայական ապստամբության վերաբերյալ, մանավանդ յերբ նա հաջողությամբ չի վերջացել, միշտ կարող են լինել զանազան թեր ու դեմ կարծիքներ, փաստերի աղավաղում և այլն. անհրաժեշտ է մեծ զգուշություն և լուրջ վերաբերմունք այդ հիշողություններն օգտագործելիս, հարկավոր է կշռադատել ու անալիզի յենթարկել մասսայական յերևույթները, այլ վոչ թե բավականանալ միայն լոկ հայտարարությամբ, թե այս ինչ ընկերներն ուրիշ կարծիքի յեն և յես նրանց հետ համաձայն եմ: Սակայն քանի կոպեկ արժե այդ ամենը Դուրգարյանի նման ամենատարրական բարեխղճությունից անգամ զուրկ մարդկանց համար:

Դուրգարյանը պնդում է, վոր Դիլիջանի ապստամբությունը յեղել է ավանտյուրաների մի ցանց և իբրև վկաներ բերում է Ժ. Իշխանյանին, Կ. Այվազյանին և Ալ. Վարդանյանին: Այդ հիշողությունները կուս-պատի արխիվում չկան և գտնվում են ընկ. Աշ. Հովհաննիսյանի մոտ: Յես, դժբախտաբար հնարավորություն չունեմ ստանալու այդ դոկումենտները ստուգելու համար, թե վորչափ բարեխիղճ կերպով է օգտագործել ընկ. Դուրգարյանը այդ հիշողությունները, վորովհետև հետագայում կտեսնենք, թե վորպիսի անբարեխղճությամբ նա խեղաթյուրել է փաստերը, ուրիշ ընկերների վկայությունները գլխիվայր դասավորելով: Ինչ վերաբերում է կուսակցությունից վաղուց վտարված Ժ. Իշխանյանին, պետք է ասել՝ նրա դատողությունները քառ գրոշի արժեք անգամ չունեն, վորովհետև նա, նախ և առաջ, ինքն էլ չէր իմանում կոմունիստ էր, թե անարխիստ և վոչ մի կապ չուներ կուսկազմակերպության և ապստամբության ղեկավար շրջանների հետ և կարող էր դատել ապստամբության մասին ավելի շատ կողմնակի կերպով: Վոչ հետաքրքիր է, թե հիվանդոտ Ժորժիկն ինչպես է պատկերացրել իրեն Մայիսյան ապստամբությունը, և վոչ էլ զարմանալի, թե ինչու յե Ժորժիկը այդքան դուր յեկել Դուրգարյանին: Ընկ. Այվազյանը յերբեք համաձայն չի յեղել և չէ, վոչ Դուրգարյանի տեսակետին և վոչ էլ Ալ. Վարդանյանի. նա վրդովված է Դուրգարյանի վարմունքով և ինքը հանդես կգա հերքելու այդ զրպարտությունը: Արժե միայն մի քանի խոսք ասել ընկ. Ալ. Վարդանյանի մասին: Ալ. Վարդանյանը հայտնի յեր, վորպես ամենակոնսերվատիվ մտածողը ապստամբության վերաբերյալ: Այս կամ այն ընկերոջ վորևէ բացասական կողմը, այս կամ այն մասնավոր անհաջող դեպքը պատրաստ էր չափազանցնել ու ընդհանրացնել իր կոնսերվատիվ տեսակետն արդարացնելու: Ընկ. Ալ. Վարդանյանի (կային նաև ուրիշ այդպիսի մեկ-յերկու ընկերներ) այդպիսի վերաբերմունքը մեզ հայտնի յե դարձել միայն առաջին ապստամբությունից ու նահանջից հետո, իսկ մինչ այդ, այդպիսի տեսակետ մեզ հայտնի չի յեղել: Մի շարք ընկերներ (նույն թվում և ընկ. Կ. Այվազյանը) պահանջում եյին հեռացնել նրան մեր շարքերից. սակայն մի քանի ուրիշ ընկերներ, վորոնց թվում և յես, ընդդիմացել ենք այդ բանին, վոչ թե նրա համար, վոր նրա տեսակետը ճիշտ է յեղել, այլ նրա համար, վոր նրան այնուամենայնիվ համարել ենք մեր մարդը, վոր այնքան էլ վտանգավոր չէր իր տեսակետով, ազդեցության տեսակետից և կարող էր վորոշ աշխատանք տանել և տանում էր: Ցավալին այն է միայն, վոր նա գնալով Թիֆլիս յենթարկվում է իր վիրավորված զգացմունքներին և այնպիսի անհիմն բաներ գրում, կարծեմ Յերկրային Կոմիտեյին, վոր ամենաթեթև քննադատությանն անգամ չեն դիմանում

Ամեն մի մասսայական ապստամբության ժամանակ լինում են մասնավոր սխալներ, պատահում են և դավաճաններ և աֆերիստներ, ամեն մի պարտությունից հետո վորոշ լքում է տեղի ունենում ապստամբ մասսաների թույլ շերտերում: Դիլիջանի շրջանում ևս յեղել են այդպիսի դեպքեր, բայց զարմանալի կերպով ամենից քիչ, վորքան մենք ծանոթ ենք ու մասնակցել ենք ուրիշ ապստամբությունների: Ապստամբության վերջերին, նախկին եսեր (Թալեցի) Գրիգոր Յենգիբարյանը հիասթափվելով ու լքվելով անհաջողությունից, վերադարձել էր գյուղ պարապելու իր տնտեսությամբ, վորը Դիլիջանում որը ցերեկով սպանվեց մի դաշնակցական սպայի (Զաքեթյանի) կողմից: Յերեք թե չորս սպաներ, վոր ապստամբության սկզբից մինչև վերջը յեղել են մեզ հետ, ապստամբ զորամասը Բագու տեղափոխվելուց հետո, անլեգալ կերպով փորձում են անցնել Հայաստան՝ Ղարսի կռվին մասնակցելու, համարելով այդ «հայրենասիրական պարտք»: Նրանցից կարծեմ միայն մեկն ե տեղ հասնում, մնացածները սպանվում են սահմանում: Ուրիշ նման աչքի ընկնող դեպքեր չեն պատահել ապստամբության ընթացքում: Յերկրորդ հարձակման ժամանակ մեր հրամանատարը, (ուղարկված Բագվից) չնայած իր կարմիր օրդենին միանգամայն հեռու ե յեղել իր կոչումից, վորին Ռեվկոմը առաջին իսկ հնարավորության դեպքում հեռացրել ե իր պաշտոնից իր մի քանի աֆերիստ օրդինարեցներով, վորոնք իրենց գզվելի արարքներով դժգոհություն եյին առաջացրել թե բանակում և թե գյուղացիների մեջ: Այնուհետև ընկ. Բերբերյանը, վոր ամենայեռանդուն և անդուլ աշխատող ընկերներից եր, Շամշադինում չեր կարողացել կանխել մի քանի, թերևս ավելորդ, գնդակահարություններ ու ռեկվիզիցիաներ, վորի համար Ռեվկոմը նրան վորոշ նկատողության ե յենթարկել, թեև, կրկնում եմ, այդ ամենը ամենևին չի կրել մասսայական բնույթ, այլ յեղել են միայն առանձին դեպքեր: Այդ դեպքերի համար ընկ. Բերբերյանը մեղավոր չի յեղել և մի քանի ընկերների կողմից նրա դեմ մեղադրանքներ հարուցելը կուլակների ազդեցության հետևանք ե յեղել:

Ահա այն շատ թե քիչ աչքի ընկնող բացասական յերևույթները, վորոնք տեղի յեն ունեցել Ղազախ-Շամշադինի՝ մոտ յերեք ամիս տևող ապստամբության ժամանակ: Ուրիշ և վոչ մի աչքի ընկնող բացասական յերևույթ և վոչ մեկը չի կարող մատնանշել:

Սակայն մի՞թե այդ յերևույթները կարող եյին այս կամ այն չափով թեքել հեղափոխական մասսայական շարժումը իր հիմնական ընթացքից և կամ մի՞թե վորևե ապստամբություն կարող ե առանց նման բացասական յերևույթների, առանձին սխալների ու մասնավոր սայթաքումների, հենց այնպես, մաքուր ու հարթ յուղի նման տեղի ունենալ: Գուցե ընկ. ընկ. Ազ. Վարդանյանն ու Դուրգարյանը կարողանան այդպիսի մի «օրինակելի» ապստամբություն կազմակերպել ՓՌԿ-ում, կամ Հայրամբակում:

Ինչ վերաբերում ե այն բանին, թե ապստամբ գյուղացիները անցնում եյին դաշնակցականների կողմը և նրանց հետ միասին կռվում մեր դեմ և այն էլ «կատաղաբար», յես ամենակատեգորիկ կերպով հերքում եմ այդ, համարելով մի աններելի սուտ ու վտանգավոր պրովոկացիա: Վոչ միայն ամենափոքր չափով անգամ այդպիսի մասսայական դեպք, այլ նույն իսկ անհատական դեպքեր անգամ մեզ հայտնի չեն յեղել ու մինչև այսօր էլ հայտնի չեն: Ընդհակառակը, առաջին հարձակման ժամանակ ամբողջ աշխատավոր գյուղացիությունն ու դաշնակցական զորամասերը անցել են մեր կողմը ու խանդավառությամբ ընդունել կարմիր դրոշակը: Իսկ յերկրորդ հարձակման ժամանակ, յերբ մեր դեմ կանգնած եյին միայն Սեպուհի բրիգադան, ամբողջապես տաճկահայերից կազմված և Յերևանի պահակային բատալիոնը, այս վերջինը համարյա իր ամբողջ կազմով՝ մոտ 200

կողմը, իսկ մեր կողմից դաշնակցականների կողմը չի անցել և վոչ մի մարդ:

Սրանք փաստեր են, վոր կհաստատեն տասնյակ ու հարյուրավոր ընկերներ, վորոնք մասնակցել են ապստամբությանը, և յես կոչ եմ անում այդ ընկերներին նամակներով և թե հոդվածներով «Կոմունիստ» ամսագրում հերքել այդ աններելի զրպարտությունը:

* * *

Այժմ տեսնենք, թե՝ ինչ հիմնական մեղադրանքներ ե հարուցում մեր «քննադատը» իմ դեմ և թե մանավանդ ինչ արգումենտացիայով ե հանդես գալիս նա այդ մեղադրանքները հաստատելու:

Ամենից առաջ նա մեղադրում ե ինձ, վոր յես չեմ տվել դաշնակցության սոցիալ-դասակարգային (այլ վոչ թե սոցիալ-տնտեսական, ինչպես գրում ե ընկ. Դուրգարյանը) բնույթը՝ զբաղվելով այդ առթիվ մի քանի տափակ ու հակասական դատողություններով: Չգիտեմ ինչու ընկ. Վանանդեցու համար (կոմունիստ №6) պարզ ե յեղել, թե յես ինչպես եմ նայում դաշնակցության վրա, իսկ Դուրգարյանի համար այդ պարզ չե: Համարյա գրքի սկզբից մինչև վերջ յես խոսում եմ դաշնակցության, նրա իդեոլոգիայի, նրա քաղաքականության մասին և այդ բոլորից հետո Դուրգարյանի համար չի պարզվում իմ տեսակետը այդ հարցում, չի պարզվում, վորովհետև այդ հարցը առհասարակ նրա համար պարզ չե:

Դուրգարյանը գրում ե «...Դաշնակցությունը յուր պետականության շրջանում դեն շպրտեց սոցիալիստական քողը, լոզունգները և բացարձակ կանգնեց բուրժուական իդեոլոգիայի տեսակետի վրա, ընդունեց ամբողջովին մասնավոր սեփականության սկզբունքը, և հեղափոխությունը ճանաչեց այն չափով, ինչ չափով, վոր նա զարկ եր տալիս մասնավոր ձեռնարկության և կապիտալիզմի արագ զարգացման ու մասնավոր սեփականության կուտակման...» և այլն (յերես 78–79): Այնուհետև նա գանգատվում ե, վոր ապացույց չի գտել իմ գրքում իր այդ «մտքին» այսինքն՝ վոր դաշնակցությունը «կատարեց եվոլյուցիա դեպի զուտ բուրժուական իդեոլոգիան» (Յերես 79): Իսկ մի ուրիշ տեղ (յերես 82) կարդում ենք. «Դաշնակցությունը պարուրվելով սոցիալիստական ֆրազեոլոգիայով բուն եության մեջ ղեկավարվել ե հայ ազգային բուրժուազիայի շահերով...»:

Ընկ. Դուրգարյանն իր այդ մտքին զուր ե ապացույց փնտրել իմ գրքում, վորովհետև այդ միտքը առհասարակ վոչ մի իմաստ չունի: Բավական ե դնել հետևյալ հարցերը, վորպեսզի ամբողջովին պարզվի Դուրգարյանի այդ «մտքի» ամբողջ սնանկությունը:

1. Չի՞ կարելի արդյոք փոխել քողն ու լոզունգները տակտիկայի տեսակետից առանց եվոլյուցիա կատարելու բուն սոցիալական եության:

2. Յեթե դաշնակցությունը փոխեց իր սոցիալիստական քողն ու լոզունգները, ապա ինչո՞ւ դա անպայման նշանակում ե, վոր նա փոխեց իր եությունը, այլ վոչ թե պարզապես յերևան հանեց իր իսկական եությունը:

3. Մի՞թե Դաշնակցությունը առաջ չեր ընդունում մասնավոր սեփականության սկզբունքը կամ ամբողջովին չեր ընդունում, այլ մասնակիորեն:

4. Մի՞թե միայն բուրժուական կուսակցությունն ե ընդունում մասնավոր սեփականության սկզբունքը, իսկ մանր բուրժուականը չի ընդունում:

5. Մենշևիկներն ու եսերները նույնպես ընդունեցին Հեղափոխությունը այն չափով, ինչ չափով վոր նա զարկ ե տալիս մասնավոր ձեռնարկության և կապիտալիզմի արագ զարգացման, մի՞թե ուրեմն նրանք ել դարձան բուրժուական կուսակցություններ:

6. Ինչո՞ւ անպայման դաշնակցությունը եվոլյուցիա կատարեց իր պետականության շրջանում, մի՞թե այդ պարտադիր եր և կատարվեց մենշևիկորեն. չե՞ վոր Անգլիայի բանվորական կուսակցությունը նույնպես ապրեց պետականության շրջան, մի՞թե նա յել դարձավ բուրժուական:

7. Յեթե դաշնակցությունը միշտ ել առաջնորդվել ե հայ ազգային բուրժուազիայի շահերով, ապա ել ինչպես նա եվոլյուցիա կատարեց, մի՞թե կարելի յե առաջնորդվել բուրժուազիայի շահերով, չընդունելով միաժամանակ նրա իդեոլոգիան:

8. Յեթե դաշնակցությունը դարձավ կամ յեղել ե միշտ բուրժուազիայի կուսակցություն, ապա վո՞ր բուրժուազիայի մասին ե խոսքը՝ առևտրական թե՞ արդյունաբերական:

Դուրգարյանի հոդվածի առթիվ յես մտադիր չեմ կանգ առնել այդ հարցի վրա, հուսալով, վոր կանդրադառնամ դրան մոտ ապագայում, յեթե ինձնից անկախ պատճառներ չխանգարեն, ինչպես այդ պատահեց իմ գիրքը գրելիս, յերբ յես մտադիր եյի գրել գրքի համար մի ներածություն, վոր ամբողջովին պիտի նվիրված լիներ այդ հարցին: Ավելորդ չի լինի այստեղ նկատել միայն, վոր հարցը այսպես դնել՝ թե դաշնակցությունը բուրժուական ե թե մանր բուրժուական ե յեղել, ինքնըստինքյան վոչինչ չի տալիս: Առանց լրջորեն վերլուծելու այն պատմաքաղաքական, սոցիալ-դասակարգային ու միջազգային պայմանների բարդ հյուսվածքը, վորոնց ընթացքում առաջ ե յեկել, զարգացել ու գործել ե դաշնակցությունը — անկարելի յե ճշտորեն վորոշել այդ կուսակցության սոցիալական եյությունը և պատմական զարգացման ետապները: Մի յերկու ցիտատ բերելով «Հառաջից» այն մասին, թե դաշնակցությունը վորոշել եր խրախուսել ոտար և հայ կապիտալի ներմուծումը, և թե յերկրում «բացակայում են անհրաժեշտ ու ոբյեկտիվ տվյալներ սոցիալիստական տնտեսության համար»—Դուրգարյանը յերեխայական միամտություն ունի հարցը պարզ համարելու: Յես իմ գրքում վերցրել եմ դաշնակցությունը, վորպես վորոշ պատմաշրջանում և ուրույն պայմաններում գործող կուսակցություն, ցույց տալով, թե ինչ սոցիալական ուժերի վրա յեր հենվում նա յերկրի ներսում ու դրսում, հետևաբար և առաջնորդվում այդ ուժերի շահերով, իրագործում նրանց կամքը և ինչ սոցիալական ուժերի դեմ կռվում: Կարծում եմ, վոր ավելին չի պահանջում և իմ շոշափած թեման:

Յես այստեղ կարիք չեմ զգում կանգ առնել Դուրգարյանի մի քանի այդ հարցի առթիվ արտահայտած անհեթեթությունների վրա, վորովհետև դրանք չափազանց ակնհայտ են: Որինակ՝ նա հարցնում ե. ինչու դաշնակցությունը շահագործում եր բանվորությանն ու գյուղացիությունը միայն քաղաքականապես, այլ վոչ թե նաև տնտեսապես, և կամ մի՞թե Դաշնակցությունը միայն գործիք եր բուրժուազիայի ձեռքում և կամ մի՞թե նա միայն հենվում եր բուրժուազիայի վրա՝ առանց նրա իդեոլոգիայի արտահայտիչը լինելու: Կարծես թե կարելի յե քաղաքականապես շահագործել, իսկ տնտեսապես պաշտպանել բանվորին ու գյուղացուն, և կամ լինել մի դասակարգի գործիքն ու հենվել նրա վրա միաժամանակ չընդունելով ու չարտահայտելով այդ դասակարգի իդեոլոգիան, թեև Դուրգարյանը իդեոլոգիայի վերաբերմամբ ել իմ գրքում կարող եր ցիտատներ գտնել:

Այնուհետև Դուրգարյանը կարծում ե, վոր յես պետք ե կանգ առնեյի և հոգևորականության վրա և այդ առթիվ սկսում ե կերակրել ընթերցողին մի քանի միամիտ, տափակ ու անգրագետ մտքերով: Մեր նորեկ «պատմաբանը» ասենք, թե «տեսաբանը» կարծում ե, վոր դաշնակցությունը վոչ միայն բուրժուազիայի գործն եր կատարում, այլ և հոգևորականության: Թե ինչու դաշնակցությունն եր կատարում հոգևորականության գործը, այլ վոչ թե հոգևորականությունը դաշնակցության՝ հայտնի չե: Բանից դուրս ե գալիս, վոր հոգևորականությունը ևս մի առանձին դասակարգ ե, այլ վոչ թե դասակարգային ապարատ, կազմակերպություն, վոր սպասավորում ե շահագործող դասակարգերի շահերին և սրանց իշխանությանը: Յեվ գիտե՞ք, թե ինչով ե ապացուցում Դուրգարյանը իր այդ նոր գյուտը, նրանով, վոր Վ. Փափազյանը առաջարկել ե հայ յեկեղեցիներում հոգեհանգիստ կատարել, ինչ վոր սպանված մաուզերականների համար, վոր Զավարյանը քրիստոնյա, ջերմեռանդ մարդ ե յեղել, և վոր Դուրգարյանը հավատում ե դրան և այլն...

Ինչպես յերևում ե, այդ թեման շատ մոտ ե Դուրգարյանի հոգուն ու մտքին, և մենք վոչինչ չունենք, յեթե նա առհասարակ գրի այդ մասին, բայց նախքան այդ՝ նրան անհրաժեշտ ե անցնել գոնե տարրական քաղաքագիտության կուրսերը:

Սրանից հետո Դուրգարյանն ավելի յե մոտենում բուն նյութին, այսինքն՝ Մայիսյան ապստամբության ծագման ու պարտության պատճառներին և այստեղ ե, վոր նա ավելի պարզ ու վորոշ յերևան ե հանում իր մեշչանական ըմբռնումը վոչ միայն Մայիսյան ապստամբության, այլ և առհասարակ հեղափոխության: Ասում եմ մեշչանական, այլ վոչ մենշևիկյան, վորովհետև Դուրգարյանը մենշևիզմից ել անցել ե դենը:

Ինչ ե բարբառում այստեղ Դուրգարյանը.

1. Խոսելով իմ գրքում թված այն պատճառների մասին, վորոնք հեղափոխականացնում եյին մասսաներին, Դուրգարյանը ավելացնում ե, վոր, իբր թե յես մոռանում եմ, «վոր այդ պատճառները իրենց հերթին հետևանք եյին պատմական այն դրության, վորով դաշնակ-մենշևիկ և մուսավաթ յերրորդությունն արվեստորեն անջատեցին անդրկովկասյան բանվորությանն ու գյուղացիությունը Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից» («Կոմ.» յերես 82):

Դուրգարյանը կամ միանգամայն զուրկ ե կարդացածը հասկանալու ընդունակությունից, կամ ստում ե գիտակցաբար: Ինչպես եմ յես մոռացել այդ մասին, քանի վոր գրքի առաջին իսկ գլուխը, բաղկացած և մոտ 20 յերեսից, ամբողջապես նվիրել եմ այդ հարցին:

2. Դուրգարյանը կոպիտ կերպով զրպարտում է, վոր յես իբր թե մեծ տեղ եմ տվել գյուղ վերադարձած ինտելլիգենտներին՝ իր այդ զրպարտությունը հասցնելով հետևյալ աբսուրդին. «մի մեչուկ սպիտակ ալյուրից զրկվելը շատ ավելի մեծ դեր էր խաղում մեր աշխատավոր ժողովրդի հեղափոխականացման պրոցեսում, քան այն կասկածավոր ինտելլիգենտները, վարժապետները, վորոնք հայտնի չէ թե վորտեղից և ինչու էյին ընկել գյուղը». («Կոմ.» յերես 83–84): Ամենից առաջ այդ ինտելլիգենտների մեջ, վորոնց թիվը գոնե Դիլիջանի շրջանում հասնում էր տասնյակների, և վորոնք խոշոր ողնություն են ցույց տվել մեզ, և վոչ մեկը այնքան կասկածելի չի յեղել, վորքան կասկածելի յեն ինտելլիգենտ Դուրգարյանի արտահայտած մտքերը: Յերկրորդ՝ սուտ է, վոր յես նրանց մեծ տեղ եմ տվել: Յես մեծ տեղ եմ տվել գյուղ վերադարձած Բագվի և այլ տեղերի բանվորներին, վորոնք յեղել են հեղափոխական մասսաների անմիջական ղեկավարներն ու նրանց կազմակերպիչը, վորոշ տեղ տալով այդ տեսակետից նաև գյուղի այն կուլտուրական տարրերին, վորոնք հարել են հեղափոխական շարժմանը: Յերրորդ՝ մի մեչուկ ալյուրից զրկվելը (?) հակադրել ինտելլիգենտ տարրերին, դա մի աբսուրդ է ինքնատիպության և ուրիշ վոչինչ, թեև այդ աբսուրդի տակ թաքնված է նրա մեշչանական հոգեբանությունը:

3. Իր՝ վերոհիշյալ ստախոսություններից ու աբսուրդ մտքերից հետո, մեր «քննադատը» գալիս է հետևյալ յեզրակացության. «Այս հեղափոխական տրամադրության ստեղծող պայմաններն ու պատճառները. որոնք գլխավորապես ոբյեկտիվ տնտեսական են, այլ վոչ թե սուբյեկտիվ–գաղափարական. (թեթևամտորեն ընդգծել է Դուրգարյանը), ինչպես դա շեշտում է շատ տեղերում ընկ. Տ. Ա.» («Կոմունիստ» յերես 84):

Նորից ու նորից սուտ է Դուրգարյանը, վորովհետև յես այդպիսի բան վոչ մի տեղ չեմ շեշտել. ընդհակառակը ոբյեկտիվ տնտեսական ու քաղաքական պայմանների նկարագրությանն ու վերլուծությանը յես նվիրել եմ յերեք և կես գլուխ (1, 2, 3 և 4–րդ գլխի կեսը), իսկ մասսաների հեղափոխական տրամադրությանը և այդ հողի վրա կիսատարերային կերպով առաջ յեկող հեղափոխական կազմակերպություններին, ընդամենը կես գլուխ. բացի դրանից յես գրել եմ, վոր այդ հեղափոխական կազմակերպությունները առաջ էյին գալիս դեռ Մայիսյան ապստամբությունից մոտ մի տարի առաջ, յերբ դեռ չէր սկսվել մեր կուսակցության կենտրոնացած ու կազմակերպված աշխատանքը, մինչդեռ Դուրգարյանը, անմտորեն, թե դիտավորյալ կերպով այդ բանը բերում կապում է Մայիսյան ապստամբության շրջանի հետ:

Դուրգարյանը խոսելով ոբյեկտիվ պայմանների մասին և բերելով Լենինից մի ցիտատ, վորտեղ նա ասում է, վոր «միայն հեղափոխական տրամադրության վրա անկարելի յե հիմնել հեղափոխական տակտիկան» (Ձախության մանկական հիվանդություն) նա վոչ մի խոսք չի ասում, սուբյեկտիվ—գաղափարական ու կազմակերպչական ֆակտորի, այսինքն՝ կուսակցության դերի մասին և այդպիսով հանգում այդ դերի լրակատար բացառման: Լենինը ճիշտ է ասել, վոր միայն հեղափոխական տրամադրության վրա չի կարելի հիմնել հեղափոխական տակտիկան, սակայն Լենինը շատ բան է ասել նաև սուբյեկտիվ—գաղափարականի, կազմակերպչականի, կուսակցության դերի մասին և յես նման ցիտատներ բերել եմ իմ գրքում: Դուրգարյանը այդպիսի ցիտատ չի բերում, վորովհետև այդ նրան ձեռնտու չէ և այդպիսով, ամարդի կերպով աղավաղում է Լենինի ամբողջությունը:

Այստեղ արդեն մենք չենք կարող չշեշտել, վոր Դուրգարյանի տեսակետը մենշևիկյան է, այն տարբերությամբ միայն, վոր նա այդ տեսակետը պաշտպանել է ամենաանշնորհք կերպով: Ոբյեկտիվ պայմաններն իրենք իրենց ամեն ինչ կանեն, կգա ժամանակ և ամեն ինչ կլինի, ահա Դուրգարյանի տեսակետը, վորը վոչ միայն չի կարող ընդունել հեղափոխ. բոլշևիկը, այլ և նա պարտավոր է կատաղի կռիվ մղել այդ տեսակետի դեմ:

4. Դուրգարյանը գտնում է, վոր Դիլիջանի—(ուրեմն և իմ) և Ալեք–Պոլի ընկերների տեսակետը յեղել է բլանկիստական, դավադրական և վոր այդ յերևում է նույնիսկ իմ գրքի տոնից, վորը պաթետիկ է և այլն... Նա նույնիսկ բերելով իմ գրքի 107 յերեսից մի ցիտատ («Կոմ.» յերես 98), վորտեղ յես խոսում եմ մասսաների հեղափոխական զայրույթի մասին, պնդում է, վոր մենք մեր հույսը իբր թե դրել էյինք միայն այդ զայրույթի վրա:

Վոր իմ գրքի տոնը չէր կարող դուր գալ Դուրգարյանի նման քննադատին, դա միանգամայն հասկանալի յե և խոսում է իմ ոգտին: Սակայն ինչո՞ւ Դուրգարյանը թաքցնում է, վոր յես իմ գրքում քննադատել եմ Ալեք–պոլի ընկերների թե տեսակետը և թե գործելակերպը, գտնելով, վոր նրանք նախ և առաջ լրակատար կերպով հաշվի չեն առել աշխատավոր գյուղացիությանը, վորպես հեղափոխության շարժիչ ուժ, և յերկրորդ՝ վոր թերագնահատել են հեղափոխության կազմակերպչական կողմը. (Նայիր իմ գրքի յերեսներ՝ 88, 89, 153, 154): Հակասություններ, խեղաթյուրումներ ու ստախոսություններ,—ահա Դուրգարյանի զենքը:

Յես իմ գրքի 106 և 107 յերեսներում, ինչպես նաև նախկին յերեսներում խոսելով այն մասին, թե հաջող ապստամբության համար ինչպիսի քաղաքականություն ու տակտիկա և ծրագիր էր հարկավոր, գալիս եմ այն յեզրակացության, վոր ճիշտ ու վճռական քաղաքականություն, տակտիկա և ծրագիր ունենալու դեպքում մենք կարող էյինք հաղթել թշնամուն, վորովհետև մեր կողմն էր և դաշնակցության դեմ մասսաների հեղափոխական զայրույթը: Յես չգիտեմ. Դուրգարյանի ուսերի վրա ինչպիսի գլուխ է դրված, վոր նա չի հասկանում, վոր յես իմ հույսը միայն մասսաների տրամադրության վրա չեմ դրել, այլ և ճիշտ քաղաքականության, տակտիկայի ու ծրագրի, ինչպես նաև կազմակերպվածության, վորը պիտի պարզ լիներ Դուրգարյանի համար բացի հիշյալ յերեսներից, նաև շատ տեղերից և առաջին հերթին հենց այն քննադատությունից, վոր յես նվիրել եմ Ալեք–Պոլի ընկերների քաղաքականությանն ու գործելակերպին:

5. Յես Հայաստանի կոմունիստական կազմակերպությունը Մայիսյան ապստամբության նախօրյակին հաշվել եմ 850—900 հոգի, իսկ Դուրգար-

յանը գրում ե, վոր 500-ից ավելի չի յեղել («Կոմունիստ» յերես 90) և վոր իբր թե, Արմենկոմն էլ վկայում ե այդ մասին յերևի նկատի ունենալով ընկ. Ս. Կասյանի հոդվածը, (Նոր Աշխարհ № 2), վորտեղ նա գրում ե, վոր 1920 թ. հունվար ամսին կազմակերպության անդամների թիվը 500-ից ավելի չի յեղել:

Դեռ 1919 թ. վերջերին Յերկրային Կոմիտեյին Արմենկոմի կողմից պաշտոնապես հայտնված եր, վոր Հայաստանի կազմակերպության անդամների թիվը հասնում ե 600-ի: Այդ թիվն ե տվել մեզ նաև ընկ. Մռավյանը մի գաղտնի խորհրդակցության ժամանակ Թիֆլիսում 20 թ. հունվարի սկզբներին: Յես գրել եմ ու պնդում եմ, վոր Դիլիջանի գավառի կուսկազմակերպության անդամների թիվը 20 թ. ապրիլ ամսվա վերջերին հասնում եր 350-ի: Այդ բանը վոչ վոք (նույն թվում և մեր «քննադատ» Դուրգարյանը), վոչ հերքել ե և վոչ էլ կարող ե հերքել. հարց ե առաջ գալիս, թե մի՞թե մնացած մյուս բոլոր գավառների կազմակերպությունների ընդհանուր թիվը միայն 150 եր: Վերջապես ընկ. Կասյանը գրում ե, վոր Հայաստանի կազմակերպության թիվը 500-ից չեր անցնում վոչ թե Մայիսյան ապստամբության ժամանակ, այլ 1920 թ. հունվար ամսին: Ի՞նչ ե կարծում Դուրգարյանը. մնացած յերեք ամիսների ընթացքում (փետրվար, մարտ, ապրիլ) կազմակերպության թիվը հեղափոխական շարժման վերելքի հետ աճե՞լ ե, թե մնացել ե նույն 500-ը:

Ահա թե ինչ հիմունքներով յես Հայաստանի կազմակերպության թիվը Մայիսյան ապստամբության նախորյակին հաշվում եմ 850-900 հոգի: Իսկ Դուրգարյանը դիտավորյալ կերպով պակասացրել ե կազմակերպության թիվը, վորպեսզի կազմակերպությունը թույլ լինի և ապստամբությունը դուրս չգա և ինքը հնարավորություն ունենա անվանելու այդ ապստամբությունն ավանտյուրա առանց հասկանալու, թե ինչ ե նշանակում ավանտյուրա, ապստամբություն և առհասարակ հեղափոխություն, վորը մենք շուտով ցույց կտանք:

6. Դուրգարյանը գրում ե «...Տ. Ա. Մայիսյան ցույցերը Հայաստանում հաշվում ե սխալ, վորովհետև նա մասսաների նախնական քաղաքական կրթությունը հաշվում ե աննպատակահարմար» («Կոմ.» յեր. 87): Աններելի կերպով սուտ ե ու խեղաթյուրում իմ միտքը Դուրգարյանը: Յես Մայիսյան ցույցերը համարում եմ սխալ միայն հեղափոխական տակտիկայի տեսակետից, վորովհետև զինված ապստամբության հարցը որերի հարց եր, վորը կարող ե տեսնել ընթերցողը, կարդալով իմ գրքի 100, 101, 102 և 149 յերեսները, ուշադրություն դարձնելով այն ցիտատի վրա (149) վոր յես բերել եմ Լենինի «Յերկու տակտիկա» աշխատությունից: Թող ընթերցողն ինքը վորոշի, թե վոր տակտիկայի կողմնակիցն ե Դուրգարյանը, Լենինյան թե՞ հակալենինյան, բոլշևիկյան թե՞ մենշևիկյան:

7. Այս բոլորից հետո պարզ ե, վոր Դուրգարյանը պետք ե աներ և առել իր անշնորհք պաշտպանության տակ Արմենկոմի քաղաքականությունը, յերևի հույս ունենալով, վոր Արմենկոմի անդամներն ու կողմնակիցներն իրենց հերթին կպաշտպանեն Դուրգարյանին: Վայ նրան, ում պաշտպանը

Դուրգարյանն ե լինելու. յես անձամբ կատեգորիկ կերպով կհրաժարվեի այդպիսի պաշտպանությունից:

Դուրգարյանի հոդվածի այդ մասը ևս լիքն ե անհեթեթ մտքերով, խեղաթյուրումներով ու հակասություններով. որինակ՝ նա մի տեղ գրում ե, վոր Արմենկոմը հնարավորության չափ աշխատում եր, իսկ մի ուրիշ տեղ ահա թե ինչ ե գրում. «յես չեմ ժխտում, վոր Արմենկոմը չկարողացավ զարգացնել կազմակերպչական ուժեղ թափ ու յեռանդ, բայց այն պարագայում Արմենկոմի թուլությունը բացատրվում եր կոմունիստական կուսակցության ընդհանուր թուլությամբ»: Սա բառախաղություն ե թե՞ փաստերի ու յերևույթների վերլուծում: Բանից դուրս ե գալիս, վոր մինուս պլյուս իրար ջնջում են և տեղը վոչինչ չի մնում:

Սակայն ինձ թվում ե, վոր կարիք չկա կանգ առնելու այստեղ մեր «քննադատի» չփոթ ուղեղի բոլոր «գոհարների» վրա, վորովհետև ուշադիր ընթերցողը ինքը կնկատի այդ բոլոր անհեթեթություններն ու հակասությունները: Յես այստեղ համառոտ կերպով կանգ կառնեմ միայն մի քանի կարևոր հարցերի վրա, վորոնք խեղաթյուրման ու այլանդակման են յենթարկվել Դուրգարյանի կողմից:

ա) «Ընկ. Տ. Ա. շարունակ պնդում ե, վոր Արմենկոմը վոչ մի աշխատանք չեր տանում գյուղում: Կարծես Արմենկոմը պարտավոր եր ինքն յուր կազմով աշխատել գյուղում» («Կոմունիստ» յեր. 90) մի ուրիշ տեղ՝ (յեր. 98) գրում ե «և այդ բոլոր ընկերները (գավ. ուղարկվող, Տ. Ա.) կզգային ծանր պատասխանատվության պատմության և կուսակցության առաջ, գտնում եյին գավառ և նույնիսկ (?) գյուղերը...» և այլն: Իսկ և իսկ արտասուրային ինտելիգենտ մեշչանինի դատողություն. Նույնպիսի դատողությունների դուք հանդիպում եք շատ տեղերում, ինչպես որինակ—յերբ նա խոսում ե բանակում աշխատելու մասին (յերես 90): Այս խեղճ ու տափակ մտքերի վերլուծումը թողնելով ընթերցողին յես բավական եմ համարում միայն հայտարարել, վոր Դուրգարյանը կեղծում ե: Յես Արմենկոմին մեղադրում եմ վոչ թե նրանում, վոր նա առհասարակ վոչ մի աշխատանք չեր տանում, այլ նրանում, վոր նրա գործունեյությունը և քաղաքականությունը թույլ եր. մի բան, վորը ընթերցողը կարող ե տեսնել իմ գրքի հինգերորդ և ութերորդ գլուխներից:

բ) Դուրգարյանը մեղադրում ե ինձ, վոր յես Արմենկոմի քաղաքականությունը պարզող «միակ արժեքավոր փաստաթուղթ» («Կոմ.», յերես 92) համարում եմ միայն ընկ. Կասյանի «Ձախության հիվանդությունը մեզանում» («Նոր Աշխարհ» № 2) հոդվածը և իբր թե մոռանում Արմենկոմի զեկուցումը, վորը Դուրգարյանի կարծիքով բանտից ուղարկված եր յեղել Թիֆլիս, Յերկրային Կոմիտեյին:

Նախ և առաջ յես այդ հոդվածը «միակ արժեքավոր փաստաթուղթ» չեմ համարել, (նայիր իմ գրքի 132, 133 յերեսները), վորովհետև յես ոգտագործել եմ նաև ուրիշ փաստաթղթեր. յես այդ հոդվածում միայն գտել եմ մի քանի արժեքավոր տվյալներ, վորոնք լույս են սփռում Արմենկոմի մինչև (և միայն մինչև) մայիսյան ապստամբության վարած քաղաքականության վրա. յերկրորդ, այդ զեկուցումը վերաբերում ե միայն Մայիսյան ապստամբության, այլ վոչ թե Արմենկոմի մինչև Մայիսյան դեպքերը վարած քաղաքականության, վորի մասին յես կանգ եմ առել իմ գրքի համապատասխան գլխում. յերրորդ, պարզ չէ այդ փաստաթղթերի պատմությունը—ո՞վ և գրել և վո՞րտեղ, Թիֆլիսից Մոսկվա, թե բանտից Թիֆլիս, վոր չէր կարող պատահել, վորովհետև Արմենկոմն իր կազմով բանտում չէր գտնվում. նրա անդամներից միայն ընկերներ Ալլահվերդյանը և Ս. Մարտիկյանն եյին բանտարկված. քննե՞լ է արդյոք այդ զեկուցումը Արմենկոմի անդամների գոնե մեծամասնությունը և այլն... չորրորդ՝ մի շարք փաստեր այնտեղ պարզ չեն արձանագրված, մի քանիսն էլ ճիշտ չեն:

Դուրգարյանը այստեղ շարունակում է, վոր այդ դոկումենտից յերևում է, վոր յես անաչառ և օբյեկտիվ չեմ Արմենկոմի նկատմամբ: Յես քննադատել եմ իմ գրքում Արմենկոմի գործունեությունն ու քաղաքականությունը, իսկ Արմենկոմն այդ զեկուցման մեջ աշխատել է արդարացնել իրեն, հետևաբար պարզ է, վոր միայն այդ դոկումենտով չէ, վոր պիտի չափվի իմ օբյեկտիվությունն ու անաչառությունը Արմենկոմի վերաբերյալ: Օրինակ՝ այդ զեկուցման վրա հենվելով Դուրգարյանը պնդում է, վոր շարժման սկզբնական բազա նշանակված էր Ղազախը, (յերբ? Տ. Ա.) և վոր իբր թե Արմենկոմը ապրիլի վերջերին ինչ վոր նախապատրաստական աշխատանքներ էր սկսել ապստամբության համար, տվել էր համապատասխան հրահանգներ և այլն, և իբր թե՝ «համապատասխան հրահանգ էր տրված (լավ լսեք! Տ. Ա.) յեթե չենք սխալվում, հենց ընկ. Տ. Ամիրխանյանի միջոցով, Դիլիջանի և Քարվանսարայի կազմակերպություններին—կազմել Ռազմա—Հեղափոխական Կոմիտե, մոբիլիզացիայի յենթարկել բոլոր ուժերը, պատրաստ լինել կատարելու կուսակցության հրահանգները»:

Ուղղակի չես իմանում ինչ անուն տալ սրան: Ինչ կնշանակի՝ «յեթե չեմ սխալվում», յերբ խոսքը վերաբերվում է կարևոր պատմական փաստի: Ինչպես կարող էր այդպիսի հրահանգ տրվել իմ միջոցով, յերբ յես մարտ, ապրիլ և մայիս ամիսների ընթացքում Դիլիջանի և Քարվանսարայի շրջաններից վոտքս ամենևին դուրս չեմ դրել: Վերջապես ինչ հիման վրա և ինչ իրավունքով Դուրգարյանն այդքան կոպիտ ու ցինիկ կերպով խեղաթյուրում է պատմական փաստերը, յերբ ինքը գոնե անձամբ վոչ մի կապ չի ունեցել մեր կուսակցության հետ վոչ մինչև Մայիսյան ապստամբությունն և վոչ էլ ապստամբության ժամանակ: Այդ ինչպես է պատահել, վոր Արմենկոմը ապրիլի վերջերին այդպիսի հրահանգներ է տվել, յերբ, ընդհակառակը՝ մինչև մայիսի սկիզբները չստանալով վոչ մի հրահանգ, մենք ինքներս Դիլիջանից ուղարկել ենք ընկ Կ. Այվազյանին մայիսի 2-ին, թե 3-ին Յերևան հրահանգ ստանալու: Ինչպես կարելի յե այս փաստերը չհերքելով, վոր անհնարին է, զբաղվել անհիմն բամբասանքներով, ինչպես վոր անում է Դուրգարյանը:

դ) Յես հայտնել եմ իմ գրքում, վոր Արմենկոմը մինչև Մայիսյան ապստամբությունը չէր թույլատրում բանակում աշխատելու, իսկ Դուրգարյանն աշխատում է հերքել այդ՝ հավատացնելով միամիտներին, վոր իբր թե, դրա համար հարկավոր էր միայն առանձին թույլտվություն, վորովհետև բանակում աշխատելը դժվար բան է և այլն, և իբր թե այդ բանը յերևում է ընկ. Թումանյանի հիշողություններից (Կուսպատի արխիվ): Վոր Դուրգարյաններ

ների համար միշտ էլ հեղափոխական աշխատանքը վոչ միայն բանակում այլ և առհասարակ դժվարին ու անհնարին բան է յեղել—դա հայտնի յե ու հասկանալի, բայց թե վո՞ր սատանան է Դուրգարյանին թելադրել, թարս կարդալ ընկ. Թումանյանի հիշողությունները, վորից բոլորովին հակառակն է յերևում, ահա այս է, վոր այնքան էլ պարզ ու հասկանալի չէ: Ահա թե ինչ է գրում ընկ. Թումանյանն այդ առթիվ:

«Ընկ. Ղուկասյանը վորպես Կենտրոնի ներկայացուցիչ, հայտարարեց, վոր զինվորական շրջանում աշխատանքները պետք է դադարեցնել—այդ բանին դեմ արտահայտվեցին տեղի ընկերները, ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, վոր մեզանում զուտ բանվորական մասսա չունենք, հետևապես մեր ապագա հեղափոխական շարժման գլխավոր հիմքը և միակ ուժը, պիտի կազմի բանակը: Ընկ. Ղուկասյանը հայտնեց, վոր դա Կենտկոմի վորոշումն է, պետք է դեկավարվել դրանով»:

Այդ հիշողություններից յերևում է, վոր այդ հայտարարությունը ընկ. Ղուկասյանը արել է մոտավորապես ապրիլի սկզբներին—յերբ նա Յերևանից յեկել է Ղարս:

Դրանից հետո ընկ. Թումանյանը հայտնելով, վոր Ղուկասյանի պահանջով աշխատանքները բանակում ժամանակավորապես դադարեցրին, ավելացնում է նա.

«Ապրիլի 20-ին ընկ. Ղուկասյանը մեկնեց Յերևան զեկուցելու աշխատանքների մասին տանելով այն արձանագրությունը, վոր բանակում տարվող կազմակերպչական աշխատանքների մասին, տեղական ընկերները մնում են իրենց կարծիքին, պնդելով, վոր անհրաժեշտ է աշխատանքները շարունակել Բանակում»:

Այնուհետև ընկ. Թումանյանը գրում է, վոր Մայիսի 4-ին ընկ. Ղուկասյանը վերադառնալով Յերևանից հայտնում է հետևյալը. «Հարկավոր է աշխատանքները ուժեղացնել բանակում, այդ առթիվ Կենտրոնական Կոմիտեն (Արմենկոմը—Տ. Ա.) ընդունեց այսպիսի տեսակետը»:

Ինչ առանձին թույլտվության ու դժվարությունների մասին է խոսում մեր նորընծա «իդեոլոգ-պատմաբանը»: Այդ էր պակաս, վոր Արմենկոմը մայիսի 1-ից հետո յել, յերբ արդեն խաղաղ դեմոնստրացիան Ալեք-պոլում փաստորեն փոխվում էր զինված ապստամբության, յերբ այդ աշխատանքը անհրաժեշտ էր սկսել վոչ թե մայիսի 1-ից հետո, այլ առնվազը 1920 թ. սկզբից, և յերբ ապրիլի սկզբին Արմենկոմը վերակազմված էր Յերկրային Կոմիտեյի կողմից յերկու նոր ընկերներով (Հայկազ Կոստանյան և Դ. տեր-Սիմոնյան), վորոնք պայքարում եյին Արմենկոմի հին անդամների հետ բանակում աշխատանք սկսելու համար:

Ինձ մնում է միայն մի քանի յեզրափակման խոսք ասել ընկ. Դուրգարյանի հոդվածի առթիվ, սակայն մինչև այդ յես անհրաժեշտ եմ համարում համառոտակի կանգ առնել մասնավորապես Դիլիջանի ապստամբության վերաբերող մի քանի հարցերի վրա, թեև այդ հարցերը բավական պարզված են իմ գրքում, վորովհետև մեր «քննադատը» առանձնապես աշխատել է պատկերացնել ընթերցողին Դիլիջանի ապստամբությունը, վորպես ավան-

1. Ինչու համար Դիլիջանի ընկերները հետաձգեցին ապստամբությունը Դիլիջանի Գավկոմի ներկայացուցիչ ընկ. Կ. Ալավերդյանի վերադառնալուց հետո, յերբ նրանց հայտնի պիտի լիներ Ալեք-պոլի դրությունը: Մի ուրիշ տեղ ել Դուրգարյանը գրում ե, թե իբր Դիլիջանի և Ալեք-պոլի ընկերները վիճում եյին այն մասին, թե ով պիտի նրանցից ստանձնի առաջնության դերը:

Նախ և առաջ՝ յեթե մենք առաջնություն ուզենայինք, ապա՝ ըստ Դուրգարյանի լոգիկայի չպիտի սպասեյինք, յերկրորդ՝ այդպիսի փողոցային ասեկոսների միայն Դուրգարյանի մեշչանական ուշադրությանը կարող են արժանանալ, ապստամբությունը թատրոնական ներկայացում չե, վոր մարդիկ ուզենան պրեմիերի դեր խաղալ: Մայիսի 1-ի ցույցից հետո Ալեք-պոլում ստեղծվել եր այնպիսի դրություն, վոր Ալեք-պոլի կոմիտեն և ակտիվը կամ պետք ե հանձնվեյին դաշնակցության ձեռքը, կամ թողնեյին ու փախչեյին ջլատելով ու գլխատելով շարժումը և կամ անմիջապես դնեյին ապստամբության հարցը: Պարզ ե, վոր նրանք պիտի գերադասեյին ու գերադասում եյին վերջին ճանապարհը: Իսկ Դիլիջանի ընկերները ծանոթ չլինելով Ալեք-պոլում ստեղծված դրության հետ, մայիսի սկզբներին պահանջում եյին սկսել ապստամբությունը Դիլիջանի շրջանից, սկսելով միաժամանակ և ուրիշ գավառներից, ի նկատի ունենալով թիկունքի ապահովությունը (Խորհրդ. Ադրբեջ.) և Յերկրային կոմիտեյի ու Կարմիր բանակի հետ անմիջապես կապ հաստատելու հնարավորությունը:

Իսկ ինչու Դիլիջանի ընկերները սպասեցին հրահանգի, վորովհետև այդպես եր հրամայված նրանց Հայաստանի Կենտրոնական Բեվկոմի կողմից. նույն կարգադրությունը արված եր միաժամանակ և՛ Ղարսի ընկերներին, վերջիններին ընկ. Ղուկասյանի միջոցով (նայիր ընկ. Թովմասյանի հիշողությունները): Սխալվել են հրահանգ տվողները, այլ վոչ թե նրանք, վորոնք ստիպված եյին կատարել այդ հրահանգը: Գիտեյին արդեն Դիլիջանի ընկերները Ալեք-պոլի դրությունը. նախ և առաջ չգիտեյին, չգիտեյին, մանավանդ թե մայիսի 4-5-ից հետո (ընկ. Ալավերդյանի Ալեք-պոլից դուս գալուց հետո) դրությունն ինչ ընթացք եր ստացել, չգիտեյին ապստամբության համար նշանակված որը և այլն, և վերջապես յեթե նույնիսկ այդ ամենը իմանային ել, այնուամենայնիվ ստիպված եյին կատարել Բեվկոմի հրամանը, վորովհետև վերջինս ավելի լավ պիտի իմանար, թե Ալեք-պոլի և թե ընդհանուր դրությունը:

2. Ինչո՞ւ Դիլիջանի ընկերները ապստամբվեցին, յերբ արդեն հայտնի յեր, վոր Ալեք-Պոլում ապստամբությունը ճնշված ե. վորովհետև թե Ալեք-պոլի ճնշման և թե Դիլիջանի գավառի մասին Յերկրային Կոմիտեյին զեկուցում տալուց հետո խոստացվեց յերկու հեծելազոր գունդ ուղարկել: Այդ գնդերը ապստամբության հետևյալ որը յեկան Քարվանսարա, սակայն մի քանի որից հետո յետ կանչվեցին՝ Գանձակի նահանգում պատրաստվող մուսավաթական ապստամբության պատճառով. նույնիսկ Դիլիջանի գավառային Բեվկոմը իր ապստամբ բատարեյին ուղարկեց Կարմիր բանակին ոգնության: Յեթե նույնիսկ այդ գնդերը չխոստացվեյին ու չգային ել, դարձյալ և գյուղացիությունը պիտի ապստամբեր և Դիլիջանի ընկերները պարտավոր պիտի լինեյին ղեկավարել ապստամբությունը, վորքան ել քիչ լինեյին հաղթության շանսերը: Այս ամենը, ի հարկե, Դուրգարյանի գլուխը դժվար կը մտնի, յես գրում եմ ընթերցողի համար միայն, վորին Դուրգարյանը աշխատել ե շփոթության մեջ գցել:

3. Արդյոք պատրաստ և բավարար չափով ուժե՞ղ եր Դիլիջանի կազմակերպությունը ղեկավարելու ապստամբությունը: Այդ մասին բավական տվյալներ կգտնի ընթերցողը իմ գրքում (5-րդ, 6-րդ և 7-րդ գլուխներում): Այստեղ ստիպված ենք դրանցից մի քանիսը կրկնելու դուրգարյանական պրովոկացիան ցրելու համար: Դեռ մինչև ապստամբությունը վեցերորդ և միլիցիոն գնդերը մեր ազդեցության տակ եյին, մենք այնտեղ ունեյինք արդեն մեր գաղտնի ապարատը—գնդապետներ, վաշտապետներ և այլն, մի ապարատ, վոր ավելի ազդեցություն ուներ, քան դաշնակցական պաշտոնական ապարատը: Նախ քան զինվորական պետերի հրամանները կատարելը, մեզնից եյին հարցնում թույլտվություն այդ մասին: Յերբ դաշնակցությունը ուզում եր մայիսի սկզբին քշքշել 6-րդ գունդը—ցրելով զինվորներին իրենց տները, մենք կարգադրեցինք, վոր վոչ մի զինվոր չհեռանա. այդ կարգադրությունը կատարվեց ամբողջովին, վոչ մի զինվոր չհեռացավ: Ապրիլի կեսերին դաշնակցական կառավարությունը ջանքեր գործ դրեց Ղազախ-Շամշադինի շրջանում Թուրք-հայկական կռիվներ առաջ բերել: Շնորհիվ մեր կազմակերպության ազդեցության ու ձեռք առած միջոցների՝ այդ չհաջողվեց դաշնակցական կառավարությանը և այլն և այլն...Չե՞ վոր Դուրգարյանը կարդացել ե այս բոլորի մասին իմ գրքում, ինչո՞ւ նա այստեղից չի հանել իր յեզրակացությունը, այլ՝ Ժորժիկի ու Աշ. Վարդանյանի մերկ դատողություններից՝ առանց փաստերի:

4. Ինչո՞ւ առաջին անհաջողությունից հետո՝ Դիլիջանի ընկերները ձեռնարկեցին յերկրորդ հարձակման, վորովհետև նախ և առաջ ապստամբ գյուղացիներն ու զինվորները, վորոնց ոգնության եր յեկել Բաղվի Կոմիտեյի կազմակերպված կոմունիստական զորամասը, զենքը չեյին ուզում ցած դնել, և յերկրորդ՝ Յերկրային Կոմիտեյի և Կարմիր բանակի հրամանատարության հետ համաձայնեցրած եր, վոր Դիլիջանի գավառը խորհրդայնացնելուց և Սեմյոնովկի ու Ղարաքիլիսայի պերևալները ամրացնելուց հետո, Կարմիր բանակի հրամանատարությունը պիտի պահանջ դներ դաշնակցական կառավարությանը՝ չհարձակվել գավառի վրա, հակառակ դեպքում սպառնալով Կարմիր բանակի միջամտությամբ: Այդպիսով Դիլիջանի գավառը պիտի դառնար Հայաստանում հեղափոխական բազա հետագա գործողությունների համար: Յերկրորդ հարձակումից հետո՝ մեր նահանջը քաղաքական պարտության հետևանք չեր, այլ զուտ զինվորական, շնորհիվ անպետք հրամանատարի: Դրանից հետո ապստամբ զորամասը կարիք եր զգում հանգստի և կարգավորման, վոր համեմատաբար յերկար ժամանակ եր պահանջում, և վորի համար նա սկզբում տեղափոխվեց Գանձակ, ապա հետո Բաքու: Այդ ապստամբ զորամասն եր՝ մոտ 1000 հոգի, վոր Սեմենովկայի ու Յելենովկայի ձյուները, բուքն ու սառնամանիքը ճղելով նոյեմբերի 29-ին առանց հանգստի շտապում եր դեպի Յերևան:

Այդ ամենը մեզ համար զինված մասսայական հեղափոխական պայքար եր, իսկ Դուրգարյանի համար ավանտյուրա: Հիշեցեք Հոկտեմբերյան հեղափոխության առաջին շրջանը. վոչ միայն մինչև հեղափոխությունը, այլ նրանից դեռ յերկար ժամանակ ել հետո մենշևիկներն ու եսերները շարունակում եյին Լենինին անվանել ավանտյուրիստ, բլանկիստ և մեր ամբողջ կուսակցությունը բլանկիստական. նրանք շարունակում եյին հավատացնել միամիտներին, թե պրոլետարական հեղափոխությունը Ռուսաստանում անհնարին ե նույնիսկ այն ժամանակ, յերբ այդ հեղափոխությունը արդեն կատարված փաստ եր: Յեթե այդպես եյին խոսում հաղթական Հոկտեմբերյան հեղափոխության մասին, ապա ել ինչպես կարող են խոսել պարտված Մայիսյան ապստամբության մասին նույն մենշևիկն ու եսերը, ինտելլիգենտն ու մեշչանինը, վորոնցից վոչնչով չի տարբերվում Դուրգարյանն իր հոդվածում:

Սակայն մի՞թե ամեն մի պարտված ապստամբություն կարելի յե ավանտյուրա անվանել. մի՞թե 1905 թ. հեղափոխությունը նույնպես ավանտյուրա յեր, մի՞թե 23 թ. գերմանական հեղափոխությունը ավանտյուրա յեր, թեև այնտեղ ել կոմունիստական կուսակցությունը պատրաստ չեր ու չկարողացավ ղեկավարել: Թող համարձակվի Դուրգարյանը դուրս գալ և հայտարարելու, վոր այդ հեղափոխությունները յեղել են ավանտյուրաներ. չե՞ վոր ըստ Դուրգարյանի՝ յերբ կուսակցությունը պատրաստ չե ղեկավարելու մասսաների ապստամբությունը, ուրեմն չկան ոբյեկտիվ պայմաններ, ուրեմն այդպիսի ապստամբությունը ավանտյուրա յե և այլն...

Ահա թե ինչպես ե սկսում իր հոդվածը Դուրգարյանը («Կոմ.» յերես 75). «Վերջին տարիների մեր քաղաքական պատմության մեջ 1920 թ. Մայիսյան ապստամբությունը բռնում ե բացառիկ տեղ: Այդ որերին բոբիկ ու սովամահ բանվորն ու գյուղացին, չգտնելով ուրիշ յելք, հերոսական փորձ արեցին տապալելու դաշնակցական բռնապետիկ ու վայրենի դիկտատուրան»:

Ահա թե ինչպես ե շարունակում Դուրգարյանը («Կոմ.» յերես 96). «Վորքան մենք մոտիկից ծանոթանում ենք Մայիսյան դեպքերին և մեր ընկերների գործունեյության հետ, ավելի ևս համոզվում ենք նրանում, վոր Մայիսյան ապստամբության մեր կուսակցությունը դեռ պատրաստ չեր և վոր յեթե այդ շարժումը մի կարճ ժամանակով կանխվեր և ապստամբությունը առաջ գար 2-4 ամիս հետո—այն ժամանակ հետևանքները միանգամայն այլ կլինեյին»:

Յեվ ահա թե ինչպես ե վերջացնում Մայիսյան ապստամբության իր գնահատականը Դուրգարյանը. («Կոմ.» յերես 98) «...Հաջող ապստամբության համար հարկավոր եյին ոբյեկտիվ պայմաններ, վորոնք այն ժամանակ դեռ ամբողջովին չեյին հասունացել»:

Ուրեմն այդպես. բանվորն ու գյուղացին հերոսական փորձ արեցին, կուսակցությունը պատրաստ չեր, ուրեմն ոբյեկտիվ պայմանները չեյին հասունացել. ի՞նչ հասկացանք սրանից... Յեթե բանվորն ու գյուղացին հերոսական փորձ արին, ուրեմն ոբյեկտիվ պայմանները հասունացել եյին ու հասունացրել բանվորին ու գյուղացուն, այնքան հեղափոխականացրել ու ամեոխվացրել, վոր նույնիսկ առանց կուսակցության ընդհանուր կոչին ու չնայած նրա թուլության՝ հերոսական փորձ արին. յեթե կուսակցությունը պատրաստ չեր ու չկարողացավ ղեկավարել այդ հերոսական փորձը, ուրեմն հարցը այստեղ ոբյեկտիվ պայմանների մեջ չեր, այլ սուբյեկտիվ, վորովհետև կուսակցությունը հեղափոխության սուբյեկտիվ ֆակտորն ե: Հապա ել յե՞րբ կարելի յե փորձել մի կուսակցություն և ստուգել նրա կատարած գործն ու վարած քաղաքականությունը, յեթե վոչ հեղափոխության, ապստամբության ժամանակ. յեթե բանվորն ու գյուղացին հերոսական փորձ են անում տապալելու տիրող կարգերը, ապա այդ տրամադրությունը հանկարծ ու միանգամից չե, վոր ստեղծվում ե, այլ հետզհետե վորոշ ժամանակի ընթացքում, ոբյեկտիվ տնտեսական ու քաղաքական պայմանների հետևանքով, իսկ յեթե կուսակցությունը պատրաստ չի լինում ղեկավարելու այդ հերոսական փորձը, ապա, ուրեմն այդ կուսակցությունն յուր ժամանակին չի նախատեսում այդ հերոսական փորձը, չի պատրաստվում դրա համար, չի օգտագործում աճող հեղափոխական տրամադրությունը լիովին կազմակերպելու, ուժեղացնելու,—գլխավորապես կուսակցական ղեկավար մարմնի թույլ գործունեության (ХВОСТИЗМ) և վոչ ճիշտ քաղաքականության ու տակտիկայի պատճառով:

Սրանք Մարքսիստական ու Լենինյան պարզ ու տարրական, բայց և միաժամանակ հիմնական հասկացողություններ են, վորոնք Դուրգարյանը կոպիտ կերպով խեղաթյուրել ու այլանդակել ե: Իսկ յեթե Դուրգարյանը կարծում ե, վոր ինչպես յեղել ե այնպես ել պետք ե լիներ, ապա դա ֆատալիզմ ե, վոր վոչ միայն վոչ մի կապ չունի Լենինյան հեղափոխական կուսակցության իդեոլոգիայի հետ, այլև թշնամի յե նրան: Թող մտածի այդ մասին Դուրգարյանը, քանի ուշ չե, յեթե միայն ընդունակ ե մտածելու:

Ինչ ե նշանակում, վոր յեթե շարժումը 2-4 ամիս կանխվեր, ապա հետևանքները այլ կլինեյին: Ավելի պարզ ասած, դա նշանակում ե, վոր յեթե մայիսին ապստամբություն չլիներ, ապա դարձյալ կլիներ այն ինչ վոր յեղավ, այսինքն նոյեմբերի 29-ին խորհրդայնացման կենթարկվեր Հայաստանը, վորովհետև այդպես ել յեղավ. իսկ դա յել իր հերթին նշանակում ե, թե ինչ կարիք կար զենք վերցնելու մայիսին, այսինքն Պլեխանովի տեսակետը 1905 թվի հեղափոխության մասին՝ (не надо было браться за оружье հարմարեցրած Հայաստանի հեղափոխության պատմությանը: Դուրգարյանը կարծում ե, վոր կուսակցությունը կարող եր հրամայել մասսաներին՝ թե չնայած վոր դուք ուզում եք ապստամբել, բայց յես դեռ պատրաստ չեմ, սպասեք մինչև վոր յես պատրաստվեմ, թշնամուն ել խնդրել, թե ձեռք միք տա ինձ, մինչև վոր յես պատրաստվեմ և այլն...

Այստեղ մի ուրիշ հարց ե առաջ գալիս, վոր կասկածի տեղիք ե տալիս: Յես իմ գրքում (յերես 54—55) մի քանի քննադատական խոսք եմ ասել մենշևիկների և նրանց կատարած դերի մասին Դաշնակցության դիկտատուրայի որոք: Չե վոր այդ մենշևիկների, վորոնց թվում յեղել ե Դուրգարյանը, դերն ու կատարած գործն ավելի ծանոթ ե նրան, քան շատերիս, նույն թըվում և ինձ. ինչո՞ւ նա վոչ մի խոսք չի ասել այդ մասին. ինչո՞ւ նա հոգեվո-

րականության մասին չի մոռացել, իսկ մենշևիկների մասին մոռացել է, յեթե միայն մոռացել է:

Յերկուսից մեկը:

Կամ Մայիսյան ապստամբությունը բանվորա-գյուղացիական մասսայական ապստամբություն եր և կուսակցությունը չկարողացավ ղեկավարել այն, վորովհետև նա նախ՝ իր ժամանակին չեր նախատեսել ու պատրաստվել այդ ապստամբության, յերկրորդ՝ ապստամբության ժամանակ ղեկավար կենտրոնական մարմինը չհայտնաբերեց ճիշտ ու վճռական քաղաքականություն ու տակտիկա, ըստ վորում, չնայած առաջին հանգամանքին, հաղթությունը հնարավոր եր նույնիսկ առանց Կարմիր բանակի անմիջական զինական ոգնության). այդպիսի ապստամբությունը, վորքան էլ նա պարտված լինի, ավանտյուրա չէ, այլ ժամանակավորապես պարտված, ղեկավարության կողմից տանուլ տված (*проигранная, прозеванная*) *հեղափոխություն:*

Յեվ կամ՝ ոբյեկտիվ պայմանները դեռ չեյին հասունացել, բանվոր ու գյուղացիական մասսաները դեռ պատրաստ չեյին և կուսակցությունն արհեստականորեն ուզեց առաջ բերել ապստամբություն առանց մասսաների ակտիվ մասնակցության, վորը չեր կարող հաջողվել նույնիսկ վճռական քաղաքականության ու ճիշտ տակտիկայի դեպքում: Այդպիսի ապստամբությունը միայն կարելի յե անվանել ավանտյուրա:

Այս դրություններից վորն է պաշտպանում կամ հերքում Դուրգարյանը. փաստորեն և վոչ մեկը, ավելի շուտ նա անգիտակից կերպով յերերվում է այդ յերկու դրությունների միջև, իսկ գիտակցորեն ապստամբությունը անվանում ավանտյուրա իր մեշչանական սիրտը հովացնելու համար:

Իմ գրքում յես պաշտպանել եմ առաջին դրությունը (նայիր գրքի թեկուզ վերջին փոքրիկ գլուխը): Թե վորքան ճիշտ է իր ամբողջությամբ այդ դրությունը և թե վորքան ինձ հաջողվել է պաշտպանել այդ տեսակետը ի հարկե կարող է քննադատության առարկա լինել: Սակայն Դուրգարյանը այդպիսի քննադատությամբ չէ, վոր զբաղվել է, այլ պատմական փաստերի և իմ առանձին մտքերի աղավաղումով ու ֆալսիֆիկացիայով միաժամանակ հրամցնելով ընթերցողին իր մեշչանական տափակ ու հակասական աղքատ մտքերը:

**) Ի միջի այլոց Դուրգարյանը «չի հասկանում» թե ինչու յես Կարմիր բանակը արտաքին, այսինքն դրսի (այս բառն էլ յես գործ եմ ածել) ուժ եմ համարել: Չես հասկանում, թե՝ այս մարդի ուզածն ինչ է վերջապես. հապա Կարմիր բանակը այն ժամանակ դաշնակցական Հայաստանի համար ի՞նչպիսի հեղափոխական ուժ եր—դրսի՝ թե ներսի:*

Իսկ ինչ վերաբերում է նրա հոդվածի ցինիկ վերջավորությանը, այսինքն՝ «Թե ինչպես չպետք է գրել Հայաստանի Մայիսյան ապստամբության պատմությունը» հետևյալ պատասխանը միայն կարելի յե տալ:

— Ահա թե ինչ հիմար դրության մեջ է ընկնում մարդ, յերբ նա իր գործով չի զբաղվում և գլխից մեծ բաներ է բռնում:

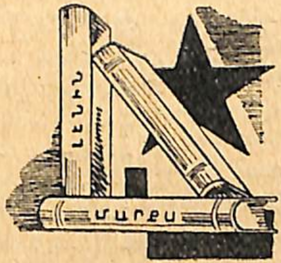

ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՄ. ՅԱՐՈՍԼԱՎՍԿԻՅ.—Բոլշևիկների կուսակցությունը, 1917 թվին *ԽՍՀՄ Ժողովրդների կենտրոնական հրատարակչություն, Մոսկվա, 140 եջ, 85 կ.:*

15-րդ համագումարի վորոշումների ուսումնասիրությունը պետք ե համընթաց լինի մեր կուսակցության պատմության և ոպպոզիցիոն հոսանքների դեմ մղված պայքարի ուսումնասիրությանը: Այդ գործը հեշտացնում ե ընկ. Յեմ. Յարոսլավսկու ներկա աշխատության հայերեն թարգմանությունը: Հայերեն լեզվով և կուսակցական պատմության մասին չափազանց քիչ գրականություն կա: Յեղած ձեռնարկներն ել կամ կանգ չեն առնում Հոկտեմբերյան հեղափոխության շրջանի և նրանից անմիջապես հետո մեր կուսակցության պատմության վրա, կամ շատ սխեմատիկ բնույթ ունեն: Մինչդեռ մեր կուսակցության պատմության այդ շրջանն ևս առանձնապես խոր ուսումնասիրության առարկա պետք ե լինի մեր յերիտասարդ սերնդի կողմից:

Բոլշևիկյան կուսակցության պայքարի առաջին շրջանի, կուսակցության յերկարամյա հեղափոխական համառ աշխատանքի և փորձերի հանրագումարն ե տալիս 1917 թիվը:

Այդ տեսակետից ընկ. Յարոսլավսկու ներկա աշխատությունը չափազանց մեծ ծառայություն կարող ե մատուցել:

Մի համառոտ տեսության մեջ հեղինակը տալիս ե բոլշևիկյան կուսակցության ծագումը, նրա զարգացման ետապները և պայքարը, մինչև փետրվարյան հեղափոխությունը: Հոկտեմբերյան հեղափոխության նախապատրաստման շրջանի նկարագրությունը և վերլուծումը (Լենինի վերադարձը, Լենինի թեզիսները, հուլիսյան օրերը, կորնիլովշչինան, կուսակցության համագումարը, խորհրդների նվաճումը, Զինովյեվ և Կամենևի վերաբերմունքը զինված ապստամբության մասին) բռնում ե գրքի մեծ մասը (մոտ 80 յերես): Գրքի վերջին մասում խոսվում ե Հոկտեմբերյան հեղափոխության մասին.

Ներկա աշխատության առավելություններից մեկն ել այն ե, վոր ընդհանուր գծերով տրված ե տրոցկիստական ոպպոզիցիայի զանազան վարիանտների ծագման և զարգացման ,Տրոցկու, Զինովյևի և Կամենևի կուսակցության դեմ տարած պայքարի մասին նյութ, վորը չկա հայերեն լեզվով հրատարակված վոչ մի ձեռնարկի մեջ:

Թարգմանությունը բավարար ե, տպագրությունը մաքուր և ճաշակավոր, գինն ել եժան: Մեզ թվում ե, վոր ԽՍՀՄ Ժողովուրդների կենտրոնական հրատարակչությունը պետք ե մտածի գրքերի գներն ել ավելի եժանացնելու մասին

ՍԻՄ.

ՊՐՈՖ. Գ. Ս. ԳՈՒՐՎԻՉ.—Խորհրդային սահմանադրության հիմունքները. *Պետհրատ, 1928 թ. 378 եջ. գինը 2 ռ. 20 կ.*

Յերկրորդ հրատարակությամբ լույս տեսավ խորհրդային սահմանադրության մասին այս լավագույն աշխատությունը, վոր հանձնարարված ե պետական գիտական խորհրդի գիտական-քաղաքական սեկցիայի կողմից:

Ճիշտ ե, գիրքը բարձրագույն դպրոցներում իբրև դասագիրք ծառայելու համար ե հանձնարարված, բայց թե մեր կուսակցական և թե խորհրդային ստորին ակտիվի համար ևս անհրաժեշտ մի ձեռնարկ ե, ծանոթանալու համար խորհրդային սահմանադրությանը և մարքսիստական տեսակետով հիմնավորված մի ձեռնարկի միջոցով ուսումնասիրելու սահմանադրական իրավունքի հարցերը:

Գուրվիչի աշխատությունը «նկատի ունի սակավ պատրաստություն ունեցող ընթերցողին—կուսակցական դպրոցի ունկնդրին:»

Ամբողջ աշխատությունը բաժանված ե 15 գլուխների, վորոնցից առաջինը վերաբերում ե «սահմանադրության», իբրև հիմնական օրենքի: II, III գլուխները նվիրված են խորհրդային սահմանադրության. Հաջորդ հինգ գլուխներում քննության են առնվում պետության ծագումը, բնույթը, դիկտատուրան: Իններորդ գլուխը խոսում ե բուրժուական պետության մեջ ներկայացուցչական կառավարության մասին. տասներորդ գլուխը տալիս ե խորհրդային սիստեմի ընդհանուր բնութագիրը, XI և XII

գլուխները խոսում են ընտրական իրավունքի մասին թե բուրժուական և թե խորհրդային հասարակարգում:

Մի ամբողջ գլուխ նվիրված ե (XIII-ը) պրոլետարիատ և ազգ հասկացողությունների վերլուծմանը: Վերջին յերկու գլուխները նվիրված են Ավտոնոմիզմին և Ֆեդերալիզմին: Գրքի վերջում զետեղված ե գրականության ցուցակ, ծանոթություններ, աշխատավոր և շահագործվող ժողովրդի իրավունքների դեկլարացիան, ՌՍՖԽՀ սահմանադրությունը, ԱՍՖԽՀ սահմանադրությունը և հոդվածներ ԽՍՀՄ ԿԳԿ-ի, ԽՍՀՄ ժողկոմիսարիատների և ԽՍՀՄ ժողկոմխորհի կանոնադրություններից:

Հակառակ նյութի բարդության, գիրքը կարդացվում ե հետաքրքրությամբ: Յեթե նկատի ունենանք, վոր խորհրդային սահմանադրության ուսուցումը մեզ մոտ շատ անուշադիր ե թողվել, վոր նրան ծանոթ լինելու հավակնություն չեն կարող ունենալ վոչ միայն պրոլետարական մասսաները, այլ և կուսակցական և խորհրդային գծով աշխատող բազմաթիվ ընկերներ, ներկա աշխատության վերահրատարակումը միանգամայն վողջունելի պիտի համարել:

Թարգմանությունը կատարված ե բավարար: Գինը թանգ ե: Տպագրությունը լավ ե, բայց կազմը անբավարար այն տեսակետից, վոր նույնիսկ գրքի թերթերը կտրված չեն:

Ա. Հոն.

Կարմիր բանակը պրոլետարական դիկտատուրայի սուրն ե.—*Պետհրատ, 49 եջ, 30 կ*

Զրույցներ Կարմիր Բանակի մասին.—*Պետհրատ, 56 եջ, 25 կ.*

Կարմիր Բանակի մասին պոպուլյար այս յերկու հրատարակությունները արժանի յեն ուշադրության: Առաջին գրքույկը խոսում ե բանակների դասակարգային բնույթի, Կարմիր բանակի կազմակերպման, նրա աստիճանական հզորացման, նրա մեջ տարվող քաղաքական աշխատանքների, Կարմիր Բանակի կուսակցական և կոմյերիտական կազմակերպությունների և Կարմիր բանակայինի պարտականությունների մասին:

Յերկրորդ բրոշյուրը տալիս ե պատերազմական զենքերի, հետևակի, հրետանու, սպառազինման, տանկերի, ոդային և քիմիական պատերազմի, Կարմիր բանակի կազմակերպության, նրա զանազան մասերի կազմի, փոխադարձ կապի և նշանակության մասին կարճ, բայց չափազանց հետաքրքիր կերպով դասավորված և կազմված նյութ:

Ռազմական խմբակների, կոմյերիտմիության և նորակոչիկների մեջ այս գրքույկները պետք ե լայն ծավալ գտնեն:

Մի հանգամանք սակայն, անուշադիր ե թողնված: Յերկու գրքույկումն ել կան բազմաթիվ ռազմական-տեխնիկական նոր բառեր: Այդ բառերը հասկանալի դարձնելու և մասսայականացնելու համար անհրաժեշտ եր գրքույկների վերջում ունենալ փոքրիկ բացատրական բառարան: Գրքույկների տպագրությունը բավարար ե, սակայն գինը՝ թանգ: Մանավանդ աչքի յե ընկնում այն, վոր նույն տպագրությունն ունեցող այդ յերկու բրոշյուրներից ավելի մեծը (56 եջ) և պատկերազարդն ավելի եժան ե (25 կոպեկ), քան փոքր ծավալ (49 եջ) ունեցողը (վոր արժե 30 կոպեկ):

ԱՐ-ՄԵՆ

---

1) Գյուղխորհուրդների դատական սեկցիաների մասին: *1927, Յերևան, 32 եջ:*

2) Գյուղխորհուրդների իրավունքները ընդլայնելու մասին:
1928, Յերևան, 43 եջ.

Հրատարակություն ՀՍԽՀ արդարադատության ժող. կոմիսարիատի, №№ 7 և 8:

ՀՍԽՀ հինգերորդ գումարման կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի 2-րդ նստաշրջանի վորոշման համաձայն, գյուղական վայրերում ծագող քաղաքական և քրեական գործերի լուծումն արագացնելու, ժողդատարանների քաղաքացիական և քրեական անկարևոր գործերի թիվը կրճատելու համար, գյուղական խորհուրդներին առընթեր կազմակերպվել են դատական սեկցիաներ: Նման սեկցիաների կազմակերպումը տեղին եր, մանավանդ վոր մեր գյուղխորհուրդները մեծ փորձառության են ձեռք բերել թե՛ վարչական և թե՛ տընտեսական կուլտուրական աշխատանքների ասպարեզում: Շնորհիվ նման սեկցիաների, հնարավոր եր մեծապես արագացնել դատական գործերի լուծումը, վերջ տալ ձգձգումներին ու վորոշ դժգոհություններին:

Դատական սեկցիաների որենքի մատչելի պարզաբանությունն է ներկա բրոշյուրը: Պետք ասել, վոր հեղինակը հասել է իր նպատակին, թե՛ բացատրությունների, թե՛ լեզվական տեսակետից տալով գրագետ գյուղացուն հասկանալի մի բրոշյուր: Բրոշուրյում ընթերցողը գտնում է նաև որենքի տեկստը և արձանագրության ձևը:

Յերկրորդ բրոշյուրը նվիրված է գյուղխորհուրդների իրավունքներն ընդլայնելու մասին հրատարակված որենքի մատչելի պարզաբանության: Այդ որենքը հրատարակվել է ՀՍԽՀ Բանվորագյուղացիական Տեսչության ժողկոմատի կողմից գյուղխորհուրդների ապարատն ու աշխատանքը հետազոտելուց հետո, յերբ հնարավոր գտնվեց իշխանությունների տեղական մարմինների իրավունքներն ու պարտականություններն ընդարձակել: Ներկա բրոշյուրի առավելությունն այն է, վոր առհասարակ խոսում է նաև մեր տեղական ստորին վարչական մարմինների իրավունքների մասին: Այս բրոշյուրը հնարավորություն է տալիս, վոր վոչ միայն այդ մարմիններում աշխատողները իմանան իրենց պարտականությունները, այլև ամեն մի խորհրդային աշխատավոր հնարավորություն ունենա գիտակցորեն հետևել իր ընտրած որգանների աշխատանքներին, մասնակցություն ունենալ խորհրդային շինարարության:

Ցանկալի յե, վոր արդժողկոմատը նման հրատարակությունների թիվը շատացնի, գյուղին հատկացված գրականություններ միևնույն ժամանակ բանվորական մասսայի համար մատչելի իրավաբանական գրականություն հրատարակի:

Ա. Չ.

ԻՆՉ ԿԱՐԴԱԼ ԲԱՆՎՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Մեզանում բանվորական շարժման պատմության վերաբերյալ գրականություն չկա, յեղածներն էլ արդեն վաղուց ինչ սպառվել են, այնպես վոր բան. շարժման պատմությունը ուսումնասիրողը, մանավանդ յեթե նա չի տիրապետում ռուսաց լեզվին, շատ կդժվարանա:

Ով ուզում է միջազգային դրության խընդիրները դյուրին կերպով մարսել, ըմբռնել, հասկանալ, անհրաժեշտ է վոր տեղյակ լինի բանվորական շարժման պատմության ընդհանուր դրություններին:

Այս տեսակետից բանվորական շարժման պատմության վերաբերյալ գրականություն ունենալու խնդիրը չափազանց կարևոր է դառնում:

Սակայն այս դեռ բոլորը չէ:

Մեր պրոֆակտիվը անպայման պետք տեղյակ լինի բանվորական շարժման պատմությանը, վոչ թե ընդհանրապես, այլ մանրամասն, հիմնապես:

Դրա համար է, վոր Հայաստանի արհեստակցական միության խորհրդի կուլտ. բաժինը շատ է մտահոգված բան. շարժման վերաբերյալ գրականության ստեղծելուն:

Այս ուղղությամբ Հ. Ա. Մ. Խ.-ի կուլտբաժինը վորոշ աշխատանք տարել է, սակայն պետք ասել, վոր մենակ լինելով նա, այնքան էլ շոշափելի բան չի արել: Հարկավոր է, վոր նրան ոժանդակության գա մեր Պետհրատը «Զակկնիգան», Մոսկվայի ժողովրդական հրատարակչական ընկերությունը, և այլն:

Սակայն յեթե բան. շարժման պատմությունով հետաքրքրվողները կարողանան ձեռք բերել Հ. Ա. Մ. Խ.-ի կուլտ. բաժնի հրատարակած այդ ուղղությամբ յեղած գրականությունը, անշուշտ, վոչ լրիվ չափով կկարողանան իրենց պահանջները բավարարել:

ԱՐԿ. Ա.-Ն. «Բանվորական շարժման պատմություն Անգլիայում, Ֆրանսիայում յեվ Գերմանիայում» (բան. շարժման յերեք էտապ) թարգ. Ա. Արայան յեվ Լ. Դանելյան հրատարակություն Հ. Ա. Մ-Խ-ի 1924 թ. Յերեվան, եջ 234 գինը 75 կոպ.

Ինչպես հայտնի է այս գիրքը լույս է տեսել 1924 թվին: 1924 թվից մինչև որս բանշարժման պատմության մեջ շատ անց ու դարձ է կատարվել: Հարկավոր է մոտ ապագայում այս գիրքը վերահրատարակել հարկ յեղած լրացումներով և այդ [illegible]

կդառնա հանրամատչելի ձեռնարկ: Գրքի վերահրատարակությունը արդարացնում է նաև այն, վոր գիրքը վաղուց ինչ սպառվել է: Չնայած վոր գիրքը չի ընդգրկում բան. շարժման վերջին և հետաքրքիր շրջանը, բայց այնուամենայնիվ մենք այն հանձնարարում ենք վոչ միայն բան. շարժումը ուսումնասիրող ընկերներին, այլ և խմբակներին, վորովհետև գիրքը, վորպես բան. շարժման պատմական շրջաններն լուսաբանող աշխատություն մեր գրականության մեջ միակն է:

Ա. Ա. «Բանվորական շարժումը արևմուտքում» (պատմական ակնարկ) թարգմանեց յեվ լրացրեց Հովհ. Պետրոսյան. Հրատարակություն ՀԱՄԽ-ի Յերեվան 1927 թ. եջ 106, գինը 60 կոպ.

Գիրքը դարձյալ բան. շարժման յերեք տիպն է տալիս մեզ (Անգլիա, Ֆրանսիա և Գերմանիա):

Յեթե նախորդ գիրքը ավելի կանգ է առնում բանվորական շարժման պատմական շրջանների վրա, այս գիրքը ընդհակառակը, պատմական շրջանների վրա հարևանցիորեն է կանգ առնում և ավելի ծանրանում է բանվորական շարժման այն շրջանի վրա, վորը բացակայում եր առաջին գրքում:

ԵՅԴԱՍ. «Ակնարկներ Արևելքի բանվորական շարժման մասին» խմբագրությամբ Ս. Խանոյանի, հրատարակություն ՀԱՄԽ-ի. 1924 թ. Յերեվան, գինը 50 կոպ.

Յեթե առաջին յերկու գրքերը պատկերացնում են բանվորական շարժումը արևմըտյան յերկրներում (Անգլիա, Ֆրանսիա և Գերմանիա) ապա Եյդասի այս գիրքը պատմում է բանվորական շարժումը Արևելքում, կանգ առնելով զատ-զատ յերկրների բանշարժման պատմության վրա: Ճիշտ է, այս գիրքը ևս չի տալիս մեզ բանշարժման պատմությունը 1924 թվից այս կողմը, մեծ փուլի մեջ մտած չինական հեղափոխությունը և այլն, սակայն Արկ. Ա-նի գրքի պես բավականին մատչելի տալիս է մեզ Արևելքի բանշարժման վողջ անցյալ, նրա հիմնական դրությունները:

Կ. ՄԱՐՔՍ յեվ Ֆ. ԵՆԳԵԼՍ «Կոմմունիստական մանիֆեստ» Դ. ՌՅԱԶԱՆՈՎԻ պարզաբանումներով, թարգ. Պ. Մակինցյան, հրատարակություն Մոսկվայի Հայ-պետհրատի բաժանմունքի:

Բանշարժումը ուսումնասիրող յուրաքանչյուր վոք, յեթե հանգամանորեն չի ուսումնասիրի գիտական սոցիալիզմի, կոմունիզմի հիմնադիրների «Կոմ.—մանիֆեստը» անշուշտ վոչինչից վոչինչ չի հասկանա բանվորական շարժման պատմությունից: Այդ ուսումնասիրությանը շատ է նպաստում ընկ. Ռյազանովի պարզաբանումները:

Այս գիրքը արդեն սպառվել է:

Հարկավոր է, վոր մեր Պետհրատը («Հայգիրքը») նոր հրատարակությամբ ընկեր Կասյանի նոր թարգմանությամբ (վորովհետև Մակինցյանի թարգմանությունը մատչելի չե) մեր ընթերցողներին տա այս գիրքը: Սակայն ավելի լավ կլիներ, յեթե մանիֆեստի այս նոր հրատարակությունը, վոչ միայն Ռյազանովի պարզաբանումներով, այլև Պլեխանովի, Կաուցկու և հեղինակների լրիվ առաջաբաններով, մի ընդհանուր գրքով լույս ընծայվեր:

Այս հանգամանքը չպետք է անտեսել:

ՀԱՄՈ ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ անվան Публичная Библиот.

ՓՈՍՏ—ԱՐԿՂ

ՅԵՐԵՎԱՆ.—Բ. Փ.—Ձեր հոդվածի մյուս մասը չզետեղեցինք, փոխարենն այդ նույն հարցերի մասին դուք գրել եք մի ուրիշ ամսագրում։ Կրկնություն կլիներ։ Շարունակեցեք գրել։

ՅԵՐԵՎԱՆ.—Յերիտ. գրախոսին.—Ձեր գրախոսականի մեջ դուք Հեղինակի սխալներն եք մատնանշում, սակայն գրանով դուք ընկնում եք ուրիշ սխալների մեջ։ Խորհուրդ ենք տալի գրել գիտցած հարցերի մասին, իսկ չգիտցածը՝ պետք է սովորել։

ԵՋՄԻԱԾԻՆ.—Կարմիր բանակայինին.—Ձեր թղթակցության մեջ բացակայում է ամենակարևորը—փաստերը։ Խուսափեցեք ընդհանուր, վերացական դատողություններից։ Խմբագրությունը ձեզ նամակ կը գրի։

ԿԱՐԵՎՈՐ ՎՐԻՊԱԿ

«Կոմունիստ»-ի նախորդ համարի (№ 2) մեջ մի շարք տպագրական սխալներ է սպրդել, բայց ընկ. Ս. Մարկոսյանի, «Հերթական դիրեկտիվներ» հոդվածի մեջ սպրդել է թարգմանչական կոպիտ սխալ։

38 եջից 22 տող ցած տպված է «ինչպես և վայրենի (անկուսակցականներից կազմված) կոլտնտեսությունների գոյացման հնարավորություններից»։

«Վայրենի» փոխարեն պիտի լինի «վայրի», իսկ փակագծի մեջ դրված «անկուսակցականներից կազմված» խոսքերն ավելորդ են։

Պատասխանատու խմբագիր՝ **Հ. ՄԿՐՏՉՅԱՆ**
Խմբ. կոլլեգիայի անդամներ՝ **Պ. ԹՈՐՈՍՅԱՆ**
ՀԵՆՐԻ

«ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏ»-Ի ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

«Կոմմունիստ»-ը նպատակ է դրել սպասարկել կուսակցության ստորին և միջին ակտիվի պահանջներին։

Ամսագրում արծածվելու յեն առօրյա գործնական խնդիրներ, վորոնց միջոցով գավառային, շրջանային և բջիջային ակտիվը տեղյակ պիտի լինի կուսակցական, խորհրդային, տնտեսական շինարարությանը վերաբերող բոլոր հարցերին ու տեղերում կիրառելու ձևերի հետ։

Ամսագիրը լայն չափով հաշվի յե առնելու տեղերի փորձը, իր եջերում արձանագրելու յե առօրյա աշխատանքների ընթացքում հանդես յեկող խնդիրների քննությունը՝ ակտիվ կերպով մասնակից անելով տեղերում աշխատող ընկերներին։

Ամսագրի հաջողությունը կախված է նրանից, թե՝ ինչ չափով տեղերում աշխատող ընկերները կաշխատակցեն «Կոմունիստ»-ին ու կտարածեն այն։ Պետք է սերտ կապ հաստատել ամսագրի հետ։

Պետք է սիստեմատիկաբար թղթակցել, հաշվի առնելով ամսագրի նպատակներն ու պահանջները։

Ու հիշել, վոր թղթակիցները իրենց թղթակցությունները պետք է գրեն մաքուր, թղթի մեկ յերեսի վրա և ընթեռնելի։ Բայց ամենագլխավորը՝ լեզուն պարզ պետք է լինի, մատնանշված փաստերը ստուգված և կոնկրետ։

Ավելորդաբանությունից խուսափել։ Թղթակցությունների առաքումները չձգձգել։

Խմբագրության հասցեն՝ **ՀԿ (Բ.) Կ ԿԵՆՏԿՈՄ**

«ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏ»-Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Ե
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ
1928 Թ.
„ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՅԼՇԵՎԻԿ“
ԱՄՍԱԳԻՐ

ՀԼԿՅԵՄ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՈՒ ՅԵՐԵՎԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻ ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԵՎ ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆ ԺՈՒՌՆԱԼ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

**ՏԱՐԵԿԱՆ 2 ՌՈՒԲԼԻ, ՎԵՑ ԱՄԻՍԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ,
ՅԵՐԵՔ ԱՄԻՍԸ 60 ԿՈՊԵԿ**

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՐԱՐԸ 20 ԿՈՊԵԿ

ԴԻՄԵԼ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԵՔՍՊԵԴԻՑԻԱՅԻՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ, *Աբովյան փողոց № 8,* ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ *բաժանմունքին և* ՄԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆԵՐԻՆ

ԲԱՑՎԱԾ Ե ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ
„ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻ“

ամսագրի, հրատարակություն Հ. Կ. (բ) Կ. Կենտրոնական Կոմիտեյի
Պատ. խմբագիր՝ ՅԵ. ՋՈՒԲԱՐ

«ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻ»-Ն *լենինյան կուսակցության կոլեկտիվ մտքի ռազմական որգանն ե։*

«ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻ»-Ն *տեսական զենք ե դառնալու յուրաքանչյուր կոմունիստի ձեռքին։*

«ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻ»-Ն *մեր ընթացիկ քաղաքականության և եկոնոմիկայի կարևորագույն հարցերի տեսական և պրակտիկ լենինյան լուսաբանությունն ե տալիս։*

«ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻ»-Ն *անխնա պայքարի զենք ե լենինիզմի աջից կամ «ձախից» յեկող աղավաղումների և «քննադատությունների» դեմ։*

«ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻ»-Ն *իդեոլոգիական պայքարի բեմ ե՝ կովկասյան իրականության մեջ գործող ամեն տեսակի հակապրոլետարական և հակախորհրդային մտայնության մնացորդների դեմ։*

«ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻ»-Ն *կուսակցության լայն ակտիվի լենինյան ուղեցույցն ե լինելու։*

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.

Տարեկան 4 ռ., 6 ամիսը 2 ռ., 3 ամիսը 1 ռուբլի։

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐԸ՝ 40 ԿՈՊԵԿ

Բաժանորդագրության համար դիմել՝ Կենտրոնական Եքսպեդիցիա, Յերևան, Աբովյան № 3, գավառի գործակալներին ու բոլոր շրջիկ հրահանգիչներին։ Նյութեր, թղթակցություններ ուղարկել հետևյալ հասցեյով՝
«ԼԵՆԻՆՅԱՆ ՈՒՂԻ»-ի խմբագրության, Յերևան, Ռուբենի փ. № 2։

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԵՔՍՊԵԴԻՑԻԱ

ԳԻՆԸ 20 ԿՈՊ.

«ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ»-ը լուսաբանում է կուսակցության առաջ դրված հրատապ խնդիրները, տեղերի փորձը և այլն։

«ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ»-ը նպաստում է իր ընթերցողների հասարակական քաղաքական գիտակցության մակարդակի բարձրացմանը։

«ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ»-ը օգնում է առանձնապես գյուղի աշխատավորներին, իրենց ամենօրյա կուսակցական և խորհրդային աշխատանքները ասպարիզում։

Յուրաքանչյուր շրջանային, գավառային կուսկազմակերպություն, կուսակցական յուրաքանչյուր բջիջ, յուրաքանչյուր կոմմունիստ, ակտիվիստ կոմյերիտական, առաջավոր բանվոր և գյուղացի

1928 թ.

ՊԵՏՔ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՎԵՆ

ԿՈՄՄՈՒՆԻՍՏ

ԱՄՍԱԹԵՐԹԻՆ

■ ՈՐԳԱՆ ■

Հ. Կ. Կ. (Բ.) ԿԵՆՏՐ. ՅԵՎ ՅԵՐԵՎԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵՆԵՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

12 ամիսը	2 ռ.	—
6 ամիսը	1 ռ.	—
3 ամիսը	—	50 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐԸ 20 ԿՈՊ.

Բաժանորդագրվելու համար դիմել՝ Յերևան, Աբովյան փողոց

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԵՔՍՊԵԴԻՑԻԱ,

Լենինականի բաժանմունքին և գավառների գործակալներին։